

T.C.
Mersin Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Psikoloji Ana Bilim Dalı

BENLİK DÜZENLEME ODAKLARI, OTANTİKLİK ve İLİŞKİSEL / ÖZERK
BENLİK KETLENMESİ

Arzu GÜL

Danışman
Prof. Dr. Ünsal YETİM

YÜKSEK LİSANS TEZİ

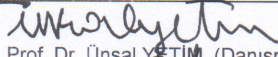
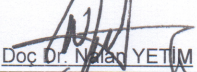
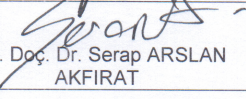
Mersin, 2010

T.C.
MERSİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ ONAY SAYFASI FORMU

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE,

Arzu GÜL tarafından hazırlanan "BENLİK DÜZENLEME ODAKLARI, OTANTİKLİK ve İLİŞKİSEL / ÖZERK BENLİK KETLENMESİ" başlıklı bu çalışma, jürimiz tarafından Psikoloji Ana Bilim / Ana Sanat Dalında YÜKSEK LİSANS / SANATTA YETERLİK / DOKTORA TEZİ olarak kabul edilmiştir.

		Başarılı	Başarısız		
Yüksek Lisans	Doktora	☒	☐	Başkan	 Prof. Dr. Ünsal YETİM (Danışman)
		☒	☐	Üye	 Doç. Dr. Nilan YETİM
		☒	☐	Üye	 Yrd. Doç. Dr. Serap ARSLAN AKFIRAT
		☐	☐	Üye	
		☐	☐	Üye	

Başkan dahil jüri üye sayısı 3

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylıyorum.

Prof. Dr. Mustafa AKSAN
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ÖNSÖZ

Öncelikle yapmış olduğum bu çalışmanın bana bilimsel anlamda verdiklerinin yanında çok önemli bir hayat deneyimi olduğunu belirtmek isterim. İnsanın istediği şey uğruna etrafındakilerin çoktan sahip olduğu ve zorunluluk dediği şeylerden nasıl vazgeçebileceğini öğrenmiş oldum.

Bu çalışmanın gerçekleşmesinde, yüksek lisans eğitimime başladığım andan bugüne kadar bana sabırla, inatla ve en önemlisi güler yüzü ile hayatta durmam gereken yeri sık sık hatırlatan, etrafımda olup biten tüm olaylara farklı bir gözle bakmamı sağlayan, her zaman daha iyisini yapabileceğimi göstererek beni yüreklendiren değerli hocam Sayın Prof. Dr. Ünsal Yetim'e teşekkürü bir borç bilirim.

Ayrıca bir soru ile başlayıp çalışmanın bitimine kadar benim yanımda olan, bildiği her şeyi bana da öğretmeye çalışan, verdiği bilimsel desteğin yanı sıra tüm telaşlı, yorgun ve hatta vazgeçmeye yakın zamanlarımda bir öğretmen, bir dost ve hatta bir kurtarıcı gibi bana elini uzatan, en önemlisi güler yüzü ve umut verici tavsiyeleri ile içimdeki ümitleri yeniden yeşerten değerli hocam Sayın Yrd. Doç. Dr. Serap Arslan Akfırat'a tüm kalbimle sonsuz teşekkür ederim.

Lisans hayatımın başladığı andan itibaren hem danışmanım olarak bana yol gösteren, hayata hazırlayan, her zaman yanımda olduğunu hissettiğim, iyi bir öğretici ve en önemlisi iyi bir insanın nasıl olması gerektiğini gösteren, belki de benim kendi başıma fark edemeyeceğim içimdeki bilimsel çalışma kıvılcımını alevlendiren hocam Sayın Yrd. Doç. Dr. Serap Akgün'e ve bana kattıkları için tüm bölüm hocalarıma teşekkür ederim.

Attığım her adımda arkamda olduklarını bildiğim, hayatlarının büyük bölümünü daha iyi insan olmam için harcayan ve bu uğurda maddi manevi tüm güçlerini bir gün olsun tereddüt etmeden önüme sunan, yanımda olmasalar da her zaman yanımda

olduklarını bildiğim ve onların çocukları olmaktan gurur duyduğum sevgili annem ve babama, her zaman bir adım önden gitme cesaretini göstererek bana yol açan, aldığım her kararda yanımda olduğunu bildiğim, benim için kendi hayatını ertelemeyi göze alan dostum, sırdaşım, canım ağabeyim Akın Gül'e ve çalışmanın başından sonuna kadar beni yüreklendiren, her türlü zorluğa benimle beraber göğüs geren, sevgisini ve desteğini bir an olsun eksik etmeyen, bir sonraki güne umutla bakmamın en büyük nedeni, yaşamımı paylaştığım hayat arkadaşım Metin Topuz'a ve yanımda olan bütün dostlarıma tüm içtenliğimle teşekkür ederim.

Son olarak çalışmaya katılan tüm üniversiteli arkadaşlarıma teşekkür ederim.

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, benlik ketlenmesi durumunda verilen duygusal tepkilerin kişilerin benlik düzenleme odakları ve otantik benlik algıları tarafından yordanıp yordanmadığını araştırmaktır.

Araştırma örneklemini Mersin Üniversitesi'nde 2009-2010 eğitim yılı bahar döneminde üniversitenin farklı fakültelerinin farklı sınıflarında eğitimlerine devam eden 156 erkek ve 161 kız olmak üzere toplam 317 öğrenci oluşturmaktadır. Katılımcılardan Katılımcılardan Kaçınmacı / Yaklaşmacı Benlik Düzenleme Ölçeği, Otantiklik Ölçeği ve Benlik Ketlenmesine Verilen Duygusal Tepkiler Ölçeği olmak üzere toplam 3 ölçeğin doldurulması istenmiştir.

Öncelikle araştırmada uygulanan ölçeklerin güvenirlik ve geçerlik çalışmaları tekrar edilmiştir. Ardından araştırmada ortaya sunulan hipotezleri test etmek amacı bir model oluşturulmuştur. Çalışmamızda önerilen tüm değişkenler gözlenebilir değişken olduğundan önerdiğimiz model bir yol modelidir.

Araştırma bulguları kaçınmacı benlik düzenleme odağı ile ilişkisel benliğin ketlenmesine verilen ajitatif duygusal tepkiler ve yaklaşmacı benlik düzenleme odağı ile özerk benliğin ketlenmesine verilen depresif duygusal tepkiler arasında olumlu yönde doğrudan bir ilişki olduğunu göstermektedir. Diğer bir değişken olan otantik yaşamının ise yaklaşmacı benlik düzenleme odağı ile ilişkisel benliğin ketlenmesine verilen depresif duygusal tepkiler ve ilişkisel benliğin ketlenmesine verilen ajitatif duygusal tepkiler arasında aracılık yaptığı da görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Benlik Düzenleme Odağı, Otantiklik, Özerk Benlik, İlişkisel Benlik, Benlik Ketlenmesi.

ABSTRACT

The aim of the present study is to investigate whether emotional responses when one feels self-frustration about her/his unfulfilled goals are predicted by self-regulatory focus and authenticity.

156 male and 161 female, total of 317 students who study in Mersin University's different faculties and different classes in 2009-2010 spring period comprise the study sample. All participants complete 3 scale, Promotion / Prevention Scale, Authenticity Scale and Emotional Responses Given in Self Frustration Scale.

First of all, reliability and validity analyses of scales that were used in the research were repeated. Then a model was constituted in order to test the projected hypothesis. This model is a path model because all variables in our research are observable variable.

Results show that there is a relationship between prevention focus and agitation emotional responses when there is related self frustration and also there is a relationship between promotion focus and depression emotional responses when there is related independent self frustration. It is found out that authentic living which is another variable mediates promotion focus and agitation emotional responses when there is related self frustration and depression emotional responses when there is related self frustration.

Key Words: Self-regulatory Focus, Authenticity, Independent Self, Related Self, Self-frustration.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖNSÖZ	i
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER	v
TABLOLAR	vii
ŞEKİLLER DİZİNİ	viii
GİRİŞ	1
I.KURAMSAL ÇERÇEVE VE GÖRGÜL ARAŞTIRMALAR	5
I.1. Benlik	5
I.1.1. Benlik Kavramına Bilimsel Bakış.....	8
I.1.1.1. William James ile Benlik Kavramının Psikolojiye Girişi.....	8
I.1.1.2. George Herbert Mead’ın Sosyal Benlik Teorisi.....	11
I.1.2. Kültür ve Benlik.....	17
I.1.2.1. Kültür Kavramı ve Kültürel Farklılıklar.....	18
I.1.2.2. Kültürel Bir Boyut Olarak Bireycilik (İndividualism) ve Toplulukçuluk (Collectivism).....	19
I.1.2.3. Bireycilik Toplulukçuluk Çalışmalarından Örnekler ve Klasik Çalışmalara Eleştiriler.....	22
I.1.2.4. Bireycilik ve Toplulukçuluk Açısından Türkiye’nin Yeri ve Türkiye Çalışmaları.....	27
I.1.2.5. Kültürel Farklılıklar ve Farklı Benlik Yapıları Arasındaki İlişki.....	31

I.2. Benlik Düzenleme (Self-Regulation) ve Düzenleme Odağı Kuramı (Regulatory Focus Theory).....	43
I.3. Otantiklik.....	47
II. YÖNTEM.....	51
II. 1. Amaç.....	51
II.2. Örnekleme.....	53
II.3. Veri Toplama Araçları.....	54
II.3. 1. Kaçınmacı / Yaklaşmacı Benlik Düzenleme �lçeği (Prevention / Promotion Scale).....	54
II.3.2 Otantiklik �lçeği (Authenticity Scale).....	56
II. 3.3 Benlik Ketlenmesi'ne Verilen Duygusal Tepkiler �lçeği	58
II.4. İşlem.....	62
II.5. Verilerin Analizi	63
III.BULGULAR.....	64
III.1. Araştırmada Kullanılan Bağımlı Değiskenler Arasındaki Korelasyonlar.....	64
III.2. Modelin Analizi: Yapısal Eşitlik Modeli.....	67
IV. TARTISMA	71
KAYNAKÇA.....	76
EKLER.....	85

TABLÖLAR

	Sayfa
Tablo 1. Örnekleme Ait Demografik Bilgiler.....	54
Tablo 2. Kaçınmacı / Yaklaşmacı Benlik Düzenleme Ölçeği'nin Varimax Rotasyonlu Faktör Analizi Sonuçları ve Güvenirlik Bilgisi.....	55
Tablo 3. Otantiklik Ölçeği'nin Varimax Rotasyonlu Faktör Analizi Sonuçları ve Güvenirlik Bilgisi.....	58
Tablo 4. Benlik Ketlenmesine Verilen Ajitatif Duygusal Tepkiler Ölçeği'nin Varimax Rotasyonlu Faktör Analizi Sonuçları ve Güvenirlik Bilgisi.....	60
Tablo 5. Benlik Ketlenmesine Verilen Depresif Duygusal Tepkileri Ölçeği'nin Varimax Rotasyonlu Faktör Analizi Sonuçları ve Güvenirlik Bilgisi.....	61
Tablo 6. Değişkenler Arası Korelasyon Değerleri Bilgisi.....	66

ŞEKİLLER DİZİNİ

	Sayfa
Şekil 1. “Ben” ve “Bana”nın Hiyerarşik Kategorizasyonu.....	10
Şekil 2. Analiz Düzeyleri Arasındaki Bağlantılar.....	34
Şekil 3. Ayrışık Benlik Yapısı.....	36
Şekil 4. İlişkisel Benlik Yapısı.....	37
Şekil 5. Özerklik ve Kişiler Arası Mesafe Boyutları.....	38
Şekil 6. Kavramsal Model.....	49
Şekil 7. Önerilen Model.....	50
Şekil 8. Modele Ait Modifikasyon Sonrası Beta Katsayıları.....	70

GİRİŞ

Sosyal arenanın parçası olan ve bu alanda varlığını sürdürmeye çalışan insan için, kendine dair bilgi sahibi olmak en az temel ihtiyaçları kadar önemli yer tutmaktadır. Kişinin kendisine sorduğu ben neyim, nasıl bir insanım gibi sorular psikoloji, felsefe, sosyoloji gibi birçok bilim dalının ilgisini çekmiş ve uzun yıllar üzerinde durulan bir konu haline gelmiştir. Sosyal psikologların derinden ilgilendikleri bu konu tarihte bir çok felsefeci, din adamı, sosyolog tarafından da irdelenmiştir.

Psikolojide benlik (self) adıyla karşımıza çıkan kişinin kendi için kendinin ne olduğuna dair sorusu literatürde uzun yıllar ilgiyi üzerinde toplamıştır. Bunun başlıca nedeni benlik kavramının sınırlarını çizmenin, tanımlamanın oldukça zor olmasıdır. Ayrıca bireyin kendini tanımlaması, tanınması ve doğru şekilde ifade edebilmesi bile bu kadar zorken bir araştırmacı olarak gözlenmesi ve sınanması kolay olmayan diğerlerinin benlikleri üzerinde çalışmak oldukça güçtür. Bu nedenle benlik kavramına dair yapılacak tanımlamalar çoğu zaman birbirlerini kapsayan ya da benliğin belirli bir yönüne vurgu yaparak spesifik bakış açısı kazandıran türdendir.

Psikoloji tarihinde benliğe dair ilk filizlerin Batı düşün yaşamında yeşermesi nedeni ile ilk çalışmalarda yoğun olarak Batı psikolojisinin ağırlığı hissedilmektedir. Benliğin özellikleri bu düşünce tarzı ve bu kültürü perspektifinde açıklanmaya çalışılmıştır. Ancak zaman içerisinde yeni bilgi eksenlerinin gelişmesi ile farklı kültürel bağlamların bilişsel ve davranışsal süreçlere olan etkisine dikkat çekilmeye başlanmıştır. Benlik konusunda da bu etkinin özellikle bireyci ve toplulukçu kültürel bağlamlar kapsamında araştırılmaya başlandığı görülmektedir (Triandis, 1999; Markus ve Kitayama, 1991; Kağıtçıbaşı, 2000).

Bu süreç ile birlikte, kişiler arası bağların kuvvetli olduğu, grup amaçlarının bireysel amaçların önünde tutulduğu ve grup içi uyum ve ahengin kişinin özel isteklerinden

önde geldiği toplulukçu kültürler ile bireysel amaçların grup amaçlarından önemli olduğu, otonom ve kendi kişisel değer ve inançlarını rehber edinen bireyci kültürleri karşılaştıran araştırmalar artmaya başlamıştır.

Benlik de bu bağlamda incelenen konular arasında yerini almıştır. Bağımsız ve karşılıklı bağımlı benlik yapıları genel olarak bireyci ve toplulukçu kültürel farklılıklar üzerine temellenmiştir (Markus ve Kitayama, 1991). Buna göre toplulukçu toplumdaki insanlar yüksek karşılıklı bağımlı benlik yapısı ve düşük bağımsız benlik yapısına sahipken, bireyci toplumdaki insanlar ise bunun tam tersi bir benlik yapısına sahiptirler (Voronov ve Singer, 2002). Buna göre kişilerin sahip oldukları bu farklı benlik yapıları onların duygu, düşünce ve davranışlarını etkilemekte ve kültürler arası farklılıkları açıklamada ışık tutmaktadır.

Kültürel farklılıkların ve farklı benlik yapılarının kişilerin benlik düzenleme odaklarını da etkilediği düşünülmektedir. Düzenleme Odağı Kuramı'na göre insanlar benlik-düzenleme odakları bakımından farklılaşmaktadır. Farklılaşan bu iki odak yaklaşmacı benlik düzenleme odağı (promotion focus) ve kaçınmacı benlik düzenleme odağı (prevention focus) olarak tanımlanır. Yaklaşmacı benlik düzenleme odağına sahip bireyler pozitif sonuçları maksimize etmek ve negatif sonuçları minimize etmeye eğilimlidir. Öte taraftan kaçınmacı odağına sahip bireyler negatif sonuçlardan kaçınmaya çabalarlar ve kaybetmeyi, başarısızlığı engellemek ile ilgilidirler (Higgins, Roney, Crowe, Hymes, 1994). Higgins (1996b) bir odağın diğerinden farklılaşmasında kültürel karakteristiklerin önemli olduğuna işaret etmektedir. Destek nitelikteki araştırmalar ilişkisel benlik yapısının yaygın olduğu Doğu kültürlerinde ayrık benlik yapısının yaygın olduğu Batı kültürleri arasında benlik düzenleme odakları bakımından farklılaşma olduğunu göstermektedir (Lee ve diğ., 2009).

Bu çalışmada üzerinde durulan diğer bir kavram da otantiklikdir. Otantik yaşama, dışsal etkilenme ve kendine yabancılaşma olmak üzere üç yönü bulunan otantiklik, kişinin gerçek benliğinin (true self) işleyişinin engellenmemesi olarak tanımlanır (Goldman ve Kernis aktaran Heppner ve diğ., 2008). Kişinin benliği otantik yaşaması önemlidir. Konu ile ilgili araştırmalar otantiklik ile benlik saygısı arasında olumlu yönde bir ilişki olduğu varsayımını doğrulamaktadır (Heppner ve diğ., 2008).

Bu çalışmada Maslow'un (1970) kendini gerçekleştirme kavramından yola çıkarak, insanların kendi benliklerini özgürce ve istedikleri tarzda yaşayamaması halinde bu durumun onlarda olumsuz duygu durumuna yol açacağı düşünülmüştür. Bu çerçevede kişilerin sahip oldukları ilişkisel ve özerk benlik yapıları (Singelis, 1994) bir engel ile karşılaştığında bunun benliğin ketlenmesine yol açacağı varsayılmıştır.

Bütün bu bilgiler ışığında bu araştırmanın temel amacı, ilişkisel ve özerk benlik ketlenmesi durumunda verilen duygusal tepkilerin kişilerin benlik düzenleme odakları ve otantik benlik algıları tarafından yordanıp yordanmadığını ortaya koymaktır. Genel olarak, benlik düzenleme odaklarının, benliğin otantik yaşanması aracılığıyla, ketlenme durumuna verilen duygusal tepkileri yordayacağını varsayan bir model önerilmiştir.

Çalışma kapsamında ilk bölümde benlik, Düzenleme Odağı Kuramı ve Otantikliğe ilişkin kuramsal çerçeve yer almaktadır. İkinci bölümde araştırmanın amacına, araştırmanın uygulandığı örneklem grubuna, veri toplama araçlarına, araştırma modeline ve verilerin analizine dair bilgilere yer verilmiştir. Üçüncü bölümde araştırmanın bulguları ve yorumları üzerinde durulmuştur. Son olarak, dördüncü bölümde ise araştırma sonuçları kuramsal çerçeve kapsamında tartışılmıştır.

I. KURAMSAL ÇERÇEVE VE GÖRGÜL ARAŞTIRMALAR

Çalışmanın bu bölümünde birçok disiplin tarafından farklı açılar ile ele alınan psikoloji literatüründe de güncelliğini her zaman koruyan benlik kavramı ele alınacaktır. Ardından benlik düzenleme odakları ve otantiklik ile ilgili kuramsal çerçeve sunulacaktır.

I. 1. Benlik (Self)

Benlik kavramı, kişinin beklide kendisine açıkça sormadığı ama içinde yaşadığı, sorulduğunda cevaplayabileceği, hatta farkında olmadan üzerine sık sık düşündüğü “Ben nasıl bir insanım?” sorusunun cevabıdır.

Benlik kavramı, günümüzde özellikle psikoloji başta olmak üzere birçok bilim dalının en popüler konuları arasında yer almaktadır. Kavramın bu ilgi çekiciliği aslında tahmin edilenden çok daha eski tarihlere uzanmaktadır. Bakıldığında kökleri oldukça uzaklara dayanan bu kavrama ait, milattan önce dahi kalıntılar olduğu düşünülmektedir. Milattan önce 600’de yazılan en eski kutsal Hindu metinleri olan Vedalar’ın tamamlayıcısı niteliğindeki felsefi ve daha çok mistik yapıdaki kutsal kitaplar olan Upanişad’larda, milattan önce yaklaşık olarak 500’de yazılan Taoculuğun temel kaynağı olmakla birlikte bir çok felsefi akımı etkileyen “Yol ve Onun Erdemleri Kitabı” anlamına gelen antik bir Çince metin olan “*Tao te Ching*”de, milattan önce 563 ve 483 yılları arasında Hindistan’da yaşadığı tahmin edilen ruhani lider Gautama Buddha’nın öğretilerinde benlik, farkındalık ve kimlik ile ilgili sorularda benliğe değinildiği görülmektedir (Leary, 2003).

Bu tarihlerden yaklaşık olarak iki bin yıl sonra benlik üzerine teolojik tartışmalar tekrar ortaya çıkmıştır. Ortaçağda birçok yazıda bencilliğin ve kibirin kötülüğünden bahsediyor ve insanların bundan kurtulması için ruhani içgörünün ve ahlaki davranışların yardımcı olacağına inanılıyordu (Leary, 2003). Ardından aydınlanma dönemi ile birlikte birçok filozofun konu ile ilgilendiği görülmektedir. Özellikle ben bilincine ait dünyaca

ünlü “*Düşünüyorum o halde varım*” önermesi ile Descartes bunların başında gelmektedir. Descartes’i izleyen Locke, Hume, Leibnitz, Berkeley ve Kant’da benlik kavramı ile ilgilenen diğer düşünürler arasında yer almaktadır.

1970’lerden bugüne ise bir çok psikoloji, sosyoloji alanının yanı sıra sosyal ve davranışsal bilim dalıyla ilgilenen alanlarda benlik ya da benlik fenomenlerine ilişkin yazı, makale ya da kitap görmek mümkündür. Bakıldığında aynı şemsiye altında yer alır gibi görünen bu çalışmalar, zaman zaman aralarında kavramsal anlaşmazlığa girilen sorunsallar haline dönüşmüştür. Yıllar süresince biriken çalışmalarda farklı yazarların aynı kavramı farklı şekillerde kullandığı görülmektedir. Olson (1999) benlik kelimesinin filozoflar arasında sekiz farklı kullanımı olduğunu belirtirken Leary ve Tangle (2003) ise benlik kelimesinin sosyal ve davranışsal bilimciler tarafından;

- a) Bütün bir insan olarak (self as a person),
- b) Kişiliğin tümü ya da bir parçası olarak (self as personality),
- c) Deneyimlenen bir özne olarak (self as experiencing subject),
- d) Kişinin kendi hakkındaki inançlarını kapsayan (self as beliefs about oneself),
- e) Yönetici organ olarak (self as executive agent) olmak üzere beş farklı şekilde kullanıldığına işaret etmektedir. Benlik kelimesinin bütün bir insan olarak kullanımı özellikle İngilizce’de günlük konuşma sırasında sıklıkla kullanılan, sadece bireyin benliğini vurgulayan himself/herself kelimelerine denk gelen bir kullanım şeklidir. Bu ifade bütün bir bireyi ifade ederken psikolojik bir birimi ifade etmemektedir. İkinci kullanım şeklinde benlik kelimesi bireyin kişiliğinin tümünü yada bir parçasını vurgulamak için kullanılır. Tesser’in benliği birini diğerlerinden ayıran yeteneklerin, mizacın, amaçların, değerlerin, tercihlerin toplamı olarak tanımlaması bu kullanım şekline örnek teşkil eder (Tesser, 2002). Üçüncü kullanım şekli, benliği deneyimlenen bir özne olarak ele

almaktadır. Bu kullanım şekli benliği özne konumunda olan ve nesne konumunda olan benlik olarak ayıran William James tarafından ileri sürülmüştür. Dördüncü kullanım şekline göre ise benlik kelimesi, kişinin kendi hakkındaki inançlarını kapsar. Bu kullanım şeklinin ana kaynağı bir öncekinde olduğu gibi bilen benliği (self as knower) ve bilinen benliği (self as known) birbirinden ayıran James'in önermeleridir. Beşinci ve son kullanım şeklinde ise benlik, yönetici bir organ olarak ele alınır. Bu kullanıma göre benlik karar verici ve kararı uygulayıcıdır. Benliğin bu şekilde kullanımını Baumesiter'in (1998) makalesinde en açık şekilde görmek mümkündür. Benliğin üç önemli kökünden bahseden Baumesiter özellikle yönetici organ boyutu üzerinde önemle durmaktadır. Ona göre bu boyutu vurgulamak için kullanılacak kelimeler organ, seçim, kontrol ve karar verici kelimeleridir. Baumeister'a göre aktif fonksiyonların olmaması halinde ise benlik sadece pasif bir izleyici konumuna gelir.

Benlik ile ilgili literatür taranırken en az benlik kavramı kadar kavramın önüne (örneğin, looking glass self / ayna benlik) ya da ardına (örneğin, self esteem / benlik saygısı) eklemeler yapılarak türetilmiş kavramlara oldukça sık rastlanmaktadır. Ancak bu benlik kavramını konu edinen çalışmacılar için şartıcı değildir. Çünkü Baumeister (1998)'ın da özetlediği gibi benlik hiçbir surette tek bir konu değil, bundan ziyade birbiriyle bağlantılı ve dağınık şekillerde kümelenmiş alt başlıklardır. Bu sebepten tüm alanları kapsayacak şekilde bir benlik tanımı yapmak oldukça zordur. Sosyal psikoloji alanında yapılmış belli başlı benlik tanımları ise şöyledir:

Triandis benliği farklı örnekleme yapıları organize eden, çevreden gelen bilgileri değerlendiren ve bunları değişik sosyal davranışlara dönüştüren aktif bir eylemci olarak tanımlamıştır (Triandis, 1989:506).

Mead'e göre ise benlik, başlangıçta (doğumda) bulunmaz fakat kişinin diğerleriyle olan tüm ilişkilerinin de içinde bulunduğu sosyal deneyim ve eylem süreci içerisinde gelişir (Mead, aktaran Martin 2005: 235).

Başka bir tanıma göre ise benlik, kişilerin kendileri ile ilgili inançlarıyla birleşir, zamanla genişler, kişilerin yorumlarına ve diğerleriyle olan etkileşimlerine göre şekillenir (Heine, 2005).

Yukarıda seçilmiş olan benlik tanımlarından da anlaşılacağı gibi, benlik kavramını tek bir tanım içerisine sokmak oldukça zordur. Çünkü kavrama ait çalışmalardan edinilen bilgiler tıpkı bir organizmayı hatırlatmaktadır. Öyle ki, yapılan her çalışma ve elde edilen her bilgi bir diğerinden farklı, aynı zamanda ise birlikte düşünüldüğünde anlamlıdır. Çünkü asıl anlamda benlik kavramının içinde açık ya da örtük olarak kişinin bilişsel, sosyal, kültürel ve davranışsal boyutları bir arada bulunmakta ve bunlardan herhangi biri bir diğerinden ayrı düşünülemezdir.

I.1.1. Benlik Kavramına Bilimsel Bakış

Benlik kavramı psikoloji tarihi boyunca önemli değişimlere uğramıştır. Öyle ki, yukarıda belirtildiği üzere kavramın farklı anlamlara gelen kullanımları dahi bulunmaktadır. Bu nedenle benlik kavramının köklerinin nerelere uzandığını, kavramın zaman içerisinde kullanımsal ve anlamsal boyutta nasıl süreçlerden geçtiğini bilmek derinlemesine bir anlama sağlaması açısından önem taşımaktadır. Çalışmanın bu bölümünde benlik kavramının psikoloji literatürüne girişi William James ve George Herbert Mead olmak üzere ele alınacaktır.

I.1.1.1. William James ile Benlik Kavramının Psikolojiye Girişi

Psikolojide benlik kavramı 20. yüzyılın sonlarına doğru William James ile başlar. James'in *Principle of Psychology* adını taşıyan iki ciltlik kitabı psikolojiye yapılan büyük

katkılarıdır. Özellikle kitapta yer alan “ Benlik Bilinci - The Consciousness of Self” bölümü psikoloji bilimi açısından oldukça önemlidir. Bu bölümle birlikte daha önce birçok felsefi çerçevenin konusu olan benlik kavramı psikoloji literatüründe de yer almaya başlamıştır. Bu kitabı ile James benlik kavramını ilk defa ele almasının yanı sıra, yıllar sürecektir önemli araştırmaların ve tartışmaların da başlamasını sağlamıştır.

James kitabının benlik ile ilgili bölümünde benlik kavramını şöyle ifade eder:

“En geniş ve akla uygun manasıyla kişinin benliği, sadece kişinin vücudu ve fiziksel güçleri, kıyafetleri ve evi, eşi ve çocukları, soyu ve arkadaşları, itibarı ve işi, toprakları ve atları, yatı ve banka hesapları değil kişinin kendisinin olduğunu söylediği şeylerin tümüdür. Tüm bunlar kişiye aynı duyguları verir. Eğer bunlar büyür ve gelişirse kişi kendini çok mutlu hisseder; eğer bunlar küçülür ya da yok olursa kişi üzülür.” (James, 1890:292).

James’e göre (1890) benlik özne olan bilen benlik (the self as knower) ve nesne olan bilinen benlik (the self as known) olmak üzere iki boyutta düşünülmelidir (Harter, 2003). Özne konumunda olan bilen benliği isimlendirirken “I”, nesne konumunda olan bilinen benliği isimlendirirken ise “Me” ifadelerini kullanır. Bu dilsel nüans aslında James’in anlatmak istediğinin açık kanıtıdır. Çünkü birinci tekil şahıs zamiri olan I (subject pronoun) İngilizce’de etken anlamda kullanılırken, Me (object pronoun) edilgen anlamda kullanılır. Bu çalışmada ise bu kavramların Türkçe karşılığı olarak “I” yerine “ben”, “Me” yerine de “bana” ifadeleri kullanılacaktır (Arkonaç, 2008).

James’in psikolojik olduğu kadar felsefi bir temelle de açıkladığı bilen ve bilinen benlik (I ve Me) ayrımı uzun yıllar ilgiyi üzerine toplamıştır. Ardı sıra gelen bir çok bilim adamı bu yeni kavramların ve işleyişlerinin daha iyi anlaşılabilmesi için çalışmıştır. Üzerinde hemfikir olduğu kadar sert karşı çıkışlara da maruz kalan bu ayrım, benlik konusunu anlaşılmasında önemli bir yol açmıştır.

James'in “ben” ve “bana” ayrımını anlamak için temelde bilinmesi gereken şey bu iki yapının birbirinden ayrı ve bağımsız olmadığıdır. Aksine yapılar madalyonun iki yüzünü oluşturur ve aslında aynı bütünün parçalarını ifade eder. Özne konumunda olan, bilen benlik olan *beni* araştırma nesnesi yapmak, *banayı* araştırma nesnesi yapmaktan daha zordur. Çünkü *bana* nesnel olarak bilinen şeylerin deneysel bir bileşimidir (James,1890). *Ben* ise *banayı* da içine alan, daha geniş ve dönüşümsel/ refleksif bir yapıdır.

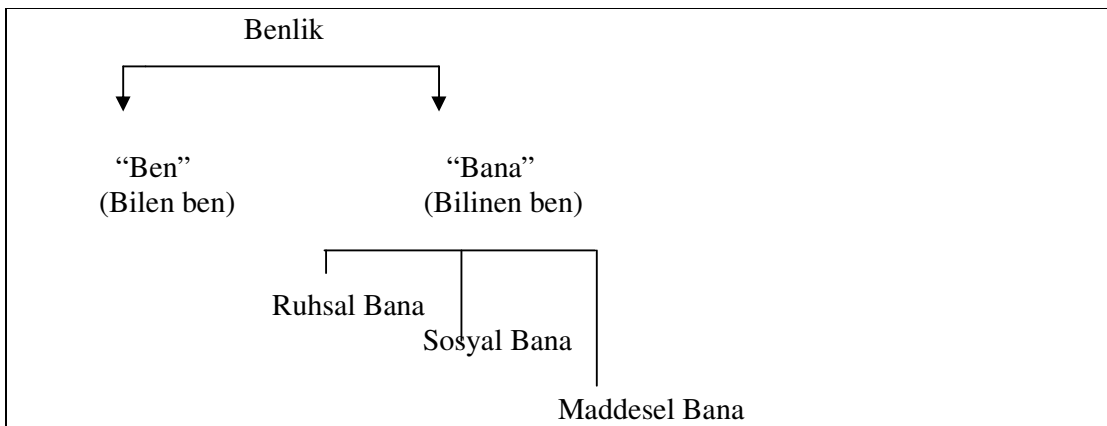
Örneğin, yıllar sonra gördüğümüz ilkokul arkadaşımızın bir an için ne kadar değiştiğini düşünebiliriz. Geçen süre zarfında olan değişiklikler *bana* ile tanımlanabilirken, bu değişikliklerin toplamını değerlendirmek ve derlemek *benin* işidir.

James bilinen benliği,

- Maddesel bana (Material me),
- Sosyal bana (Social me),
- Ruhsal / manevi bana (Spiritual me) olmak üzere üç boyutta kategorize etmiştir. Bu

kategorizasyon düzenli bir hiyerarşi içinde düşünüldüğünde ise en üstte ruhsal bana, ortada sosyal bana ve en altta da maddesel bana yer alır. Paranjpe (1998) bu kategorizasyonu net bir şekilde ifade etmiştir (Bkz. Şekil 1).

Şekil 1. “Ben” ve “Bana”nın Hiyerarşik Kategorizasyonu

* Paranjpe, 1998, s. 78

Maddesel bana ile vurgulanmak istenenlerin başında kişinin bedeni vardır. Bunu kıyafetler takip eder. Bunların ardından öldüklerinde hayatımızda büyük bir parçanın eksildiği, onlar aşağılandığında bizimde kızdığımız, onların utancında bizimde utandığımız aile, eş ve çocuklar gelir. Mahrem ilişkilerin yaşandığı, yabancılara açılması kolay olmayan evimiz de maddesel bana içinde yer alır (James, 1890).

İkinci kategori *sosyal bana* olarak adlandırılır. Sosyal bana diğerlerinin zihnindeki imajımız ya da imajlarımızdır (James, aktaran Czerwionka, 1976). Sosyal bana diğerlerinden aldığımız onayların bir ifadesidir. Her insan doğası gereği içinde bulunduğu sosyal ortamından iyi ya da kötü dönütler alabilir. Tüm bunlar sosyal bananın belirleyicileridir. Kişinin bir çok sosyal banası olabilir. Bunun bir getirisi olarak kişi farklı gruplarda farklı davranışlar sergileyebilir. Örneğin, kişi çalışma ortamında üstlerine, yakın arkadaşlarına gösterdiği tevazuyu göstermiyor olabilir. Ya da şehir kolera salgınına tutulduğunda işsiz bir adam şehri kolayca terk edebilecekken, bir rahip ya da doktorun bu hareketi yapması mesleki onuru açısından doğru olmadığı için aynı davranışta bulunmayabilir (James, 1890).

Üçüncü kategoride ise *ruhsal bana* yer alır. Ruhsal bana yetileri, eğilimleri, aktiviteleri ile birlikte bilinç nehrinin tümünü somut şekilde ifade eder. Tüm bunlar yaşam boyu deneyimlerimiz içinde canlı bir biçimde birlikte var olurlar (James, aktaran Czerwionka, 1976).

James'in benlik kavramına dair yaptığı bu temellendirmeler kuşkusuz hem içinde bulunduğu dönem için hem de günümüz psikoloji literatürü için çığır açma niteliği taşımaktadır. Öyle ki, benlik günümüz dahil olmak üzere, üzerinde hala çalışılan, tartışılan ve araştırmalar üretilen bir konu olmayı sürdürmektedir.

1.1.1.2. George Herbert Mead'in Sosyal Benlik Kuramı

Benlik konusunda James'ten sonra ele alınacak kişi, sosyal psikoloji alanına katkılarının yanı sıra sosyoloji alanında da oldukça önemli bir yere sahip olan Amerikalı filozof George Herbert Mead'dır. Mead'in benliği açıklama çabasının temeli Sembolik Etkileşimcilik'e dayanır.

Sembolik Etkileşimci Kuram Dewey (1930), Cooley (1902), Parks (1915) ve Mead (1934) gibi kuramcıların ışığında gelişmiştir (Aksan ve diğ., 2009). Kuramın öncelikli olarak odaklandığı nokta kişiler arasındaki iletişim ve etkileşimdir. Sembolik etkileşimcilik toplumun mikro boyutlarına odaklanır ve içinde yaşanılan gündelik dünyada insanların sembolik iletişim aracılığıyla nasıl etkileştikleriyle, düzen ve anlamı nasıl yarattıklarıyla ilgilenir (Slattery, 2008). Odak noktasından da anlaşılacağı gibi kuramın asıl amaçladığı toplumu insanlar arasındaki etkileşim boyutlarını ele alarak içeriden analiz etmektir.

Sembolik Etkileşimci Kuram'ın oluşmasındaki en önemli isim kuşkusuz Mead'dir. Özellikle Mead'in 1934'te yayınladığı *Me, Mind and Society* adlı kitabı kuramı anlamak açısından oldukça büyük önem taşımaktadır. Diğer sembolik etkileşimciler gibi Mead'in de özellikle üzerinde durduğu temel kavramlardan biri dildir. Sembolik Etkileşimci Kuram'a göre dil, insan dışavurumunun bir ürünü ve bir süreci olmasına rağmen insan zihninin (mind), benlik dinamiklerinin (dynamics of self) ve eylem üretiminin gelişiminden sorumludur. Böylece zihin, benlik ve toplum birlikte sembolik iletişimden köklenir (Prus, 1996). Mead tarafından geliştirilmiş ben kavramı da bir anahtar vazifesinde insan, dil, iletişim, toplum ve zihin gibi birçok kavramı birbirine bağlar (Plummer, 1998).

Mead'in benlik kavramına bakışında Sembolik Etkileşimci Kuram'ın izlerini görmek mümkündür. Ona göre benlik doğuştan sosyaldir. Kişinin benliğe ait bireysel fikri onun diğerleriyle olan sosyal etkileşiminden doğar. Ayrıca kişilerin girdiği bu sosyal etkileşim, etkileşimin doğuşundan itibaren kültürelidir (Kashima ve diğ., 2007). Başka bir

deyişle Mead, toplumdaki ayrı bir benliğin, benlik bilincinin olamayacağını belirtir (Coser 2008). Bu nedenle Mead benlik kavramının gelişimine büyük önem verir. Ona göre benlik çocuklukta yavaş yavaş gelişen ötekinin rolünü üstlenme ve kendi performansını diğerlerinin bakış açısından zihinde canlandırma yeteneği ile birlikte gelişir (Coser, 2008). Benlik kavramının gelişimi esnasında kişi, diğerleriyle iletişime girer, semboller aracılığıyla dili kullanır ve dil sayesinde de benliğini geliştirir. İşte bu nedenle sosyal deneyim olmaksızın benliğin gelişmesi imkansızdır. Sosyal deneyimin gerçekleşmesi ve benliğin gelişmesi için gerekli olan diğerleri bu noktada büyük önem taşımaktadır.

Bir çok alanda kimi zaman yaşamın devamını sağlamak kimi zamansa maddi ve manevi ihtiyaçları karşılamak için diğerlerine ihtiyaç duyduğumuz bir gerçektir. Mead'e göre kişinin diğerlerinin varlığına olan ihtiyacı kadar onlarla girdiği iletişim de önemli bir yer tutar. Çünkü iletişim dilin ve sembollerin nasıl kullanılacağını öğrenmenin yanı sıra Mead'in *roller (rolls)* adını verdiği diğer insanlara verilen tepkileri de belirler ve geliştirir. Rol alma (role-taking) dünyayı diğerlerinin gözünden görmeyi ve onların çevrelerindeki sosyal objelere verdikleri tüm duygusal ve davranışsal tepkileri öngörmeyi içerir (Crawford ve Novak; 2000). Kişi diğerlerine nasıl davranması gerektiğini ise rol alma, rol oyunları ve sosyalleşme ile birlikte öğrenir. Örneğin çocuklar hayatı oyun oynarken taklit ettikleri anne, baba, doktor, hemşire gibi roller aracılığıyla öğrenirler. Büyüdüklerinde ise içselleştirdikleri bu roller onlara rehberlik eder ve bunları diğerlerine tepki verme aracı olarak kullanırlar (Slattery, 2008). Çocuğun gelişimi esnasında öğrendiği ve benimsediği roller onun yaşamı boyunca girdiği iletişim ve etkileşimde en büyük yardımcısıdır.

Rol yapma (role playing) işlemi ise, çocuklar büyüdükçe daha kompleks bir hal alır (Lachs ve Talisse, 2008). İçerisinde bulunulan sosyal dünyada gün geçtikçe daha farklı rollerde bulunma gerekliliği doğar. Benliğin gelişimi esnasında önemli bir yer tutan rol

yapma daha sonraları sosyal yaşantı içerisinde vazgeçilmez bir yer alır. Mead rol yapma (role playing) ile oyun (game) arasında farklılık olduğunu vurgular. Oyunlar bireyin oynadığı rollerden daha kompleks yapılardır. Rol yaparken belirli bir diğerine bağlı olan kişi oyunda birçok rolü değerlendirmek zorundadır (Lachs ve Talisse, 2008:319). Mead oyun içerisindeki bu organize topluluktan bahsederken “*genelleştirilmiş öteki*”(generalized others) terimini kullanmaktadır (Slattery, 2008).

Genelleştirilmiş öteki özellikle kişinin benlik gelişimi açısından oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Karşılaştığımız ve kişisel olarak tanımadığımız diğer insanların beklentilerini doğru olarak tahmin etmek imkansızdır. Bu nedenle genellemeler yaparız ve genelleştirilmiş başkasının yani diğer insanların hakkımızda ne düşündüğüne dair bir imge yaratırız (Slattery, 2008). Genelleştirilmiş öteki dediğimiz organize topluluk ya da gruplar bireye kendi benlik birliğini verir (Hechter ve Horne, 2003). Mead’e göre bu topluluk kişinin benlik gelişimi açısından oldukça önemli yer tutar (Mead, aktaran Calhoun ve diğ., 2007). Çünkü olgun benlik genelleştirilmiş öteki içerildiğinde ortaya çıkar ve bu sayede topluluk bireysel üyelerin davranışları üzerinde denetim geliştirmiş olur (Cosser, 2008).

Açıkça görülmektedir ki, rol yapma, oyun ve genelleştirilmiş öteki kavramları Mead’in sosyal olan benliğini daha iyi anlayabilmek için önemli kavramlardır. Mead kişinin benliğini doğumundan itibaren sosyal ve kültürel görmesinin yanı sıra onun düzenli bir toplum içerisinde diğerleriyle etkileşime girerek ve en önemli faktör olan dili kullanarak geliştiğini göstermektedir. Bu aşamada James’in bahsettiği sosyal benlik ile Mead’in bahsettiği sosyal benlik arasında dili kullanmaya yapılan vurgu açısından farklılık görülmektedir.

Mead’in doğası gereği sosyal olan benliği davranışını gözleyebilen, planlayabilen ve kendi üzerine bükülebilen diğer bir deyişle kendini seyredabilen (refleksif) bir yapıya

sahiptir (Arkonaç, 2008). Öyle ki, Mead' e göre benliğin özü onun esnekliğidir. Benlik onun ötekilerle olan ilişkisi nedeniyle bireyseldir ancak ötekilerinin tavırlarını kendi zihninde canlandırabilme yeteneği benliği bizzat kendi düşünümünün bir nesnesi haline getirir. Hem özne hem nesne olan benlik aslında temelde toplumsal olmanın özüdür (Coser, 2008).

Mead benlik üzerindeki görüşlerini “ Ben” (I) ve “Bana” (Me) arasındaki ayrımı ortaya koyarak sağlam bir zemine oturtmuştur. “Ben” organizmanın diğerlerinin tavırlarına yanıtıdır, “Bana” ise üstlenilen diğerlerinin bir dizi örgütlü davranışlarıdır (Coser, 2008). “Bana” kişinin sosyal benliği ile birlikte sahip olduğu benlik kimliğinin (self-identity) bir yönüdür. Diğer bir deyişle “Bana” sosyal ve kişiler arası perspektiften oluşur (Martin, 2005). Bu aşamada Mead'in benlik kuramı toplum-birey perspektifinin ve amaçlarının harmonisini zorunlu kılar (Martin, 2005). Bu harmoni içerisinde kişinin bulunduğu ve ait olduğu kültürü, değerleri ve toplumsal tutumları yadsımamak gerekmektedir. Çünkü “Bana” anlamlı diğerlerinin ve daha genel bir anlamda topluluğun bakış açısından kavrandığı ve anlaşıldığı ölçüde bir benliği yansıtmaktadır (Coser, 2008). Arkonaç (2008)'ında belirttiği gibi “Bana” kişinin kendi kültürüne gömük, benimsenmiş toplum değerleri, normları, idealleri ve beklentileri ile birleşen sosyalleşmiş benliktir.

“Ben” (I) ise olgun insanın sahip olduğu faillik ya da etkinlik algısını içerir. Sosyal etkileşimin bireysel bir yansıması olan “Bana” ile “Ben” arasında sıkı bir ilişki vardır. “Bana” genelleştirilmiş başkasından çıkarsanırken “Ben” genelleştirilmiş başkasına yönelik tepkidir. Başka bir deyişle “Ben” özgürlük ve inisiyatif anlamı veren bireyin diğerlerine karşı bir tavır üstlendiğinde, onların bireye karşı takındıkları tavra yönelik geliştirdiği bir cevaptır (Mead, aktaran Coser 2008). Mead'ın “Ben” ve “Bana” ayrımı metafiziksel bir yapı olmaktan çok işlevseldir. “Bana” diğerlerinin geçmişte benzer

durumlarda verdiği sosyal eylemlerin hafızasıdır. Kişi davranışta bulunacağında bu hafızaya başvurur. Bu aşamada “*Ben*” ortaya çıkar. “*Ben*” reaksiyona verilen sosyal eylemin düzenleyicisidir. “*Ben*” ile “*Bana*” arasında her zaman içsel bir diyalog söz konusudur (Kashima ve diğ., 2007). Bu içsel diyalog kişinin eylemlerini düzenlemede ve reaksiyonlarının kontrolünde oldukça önem taşımaktadır.

Mead bu konunun daha iyi anlaşılabilmesi için bir canlandırma kullanır. Bir beysbol maçında olanları düşünmemizi söyler. Vurucu oyuncu topu hızla birinci tabana doğru attığında kişi topu ikinci tabana yakın bir yerlerde yakalar. Geçmişte edinilen deneyimlerin yardımı ile, topu birinci tabandaki oyuncuya atması gerektiğini bilir. Diğerlerinden öğrendiği topu birinci tabana atma gerekliliği gibi motor hareketler *bananın* işidir. Fakat “*Bana*”nın verdiği tepkiler asıl olarak “*Ben*” kaynaklıdır. Mead’e göre eğer kişinin “*Ben*”i doğru çalışmıyor ise topu yanlış yere atar. “*Ben*” belirsizdir, gariptir ve insiyatifler kullanır. İşte bu nedenle bilinçte beliren şey nesne olduğundan ötürü “*Bana*”dır. Ancak “*Bana*”nın kavranabilmesi için özne olarak “*Ben*”e ihtiyaç duyulmaktadır. Diğer bir deyişle “*Ben*” “*Beni*”nin tepkilerine duyarlı faildir. “*Bana*” “*Ben*”den topu fırlatma eylemini talep eder ve “*Ben*” kimi zaman başarılı kimi zaman başarısız bu eylemi gerçekleştirir (Mead aktaran Kashima ve diğ., 2007).

James kuramında *ben* ve *bana* kavramlarının bir arada fakat birbirlerinden ayrı olduğunu ileri sürer. Mead ise bu kavramları birbirleri ile sürekli diyalog halinde olan benliğin iki yüzü olarak görmektedir (Arkonaç, 2008). James’in kuramının ardından Mead’in getirdiği farklı ama ilişkili bakış açısı kavramın tarihsel gelişimi açısından önemli yer tutmaktadır.

James ve Mead’in ardı sıra öncelikle onların öğrencileri başta olmak üzere birçok psikolog, sosyolog ve felsefeci benlik üzerine çalışmıştır. James’ten günümüze kadar

yapılan çalışmalara bakıldığında kavramın ve kavramın türevlerinin (rneğin, benlik saygısı, benlik düzenlemesi, benlik kontrolü, vb.) bir çok alanda farklı çalışmalara konu olduğu görülmektedir.

zerine çokça çalışılan her sosyal psikoloji olgusu gibi benlik kavramının da Batı kültüründe filizlenip gelişmesi uzun yıllar göz ardı edilen kültür etkeninin araştırılmasına neden olmuştur. Farklı kültürlerde yapılan çalışmalar, bazı sosyal psikolojik süreçlerin kültürün özelliklerinden etkilendiğini ve her yerde aynı Şekilde seyretmediğini göstermektedir (Kağıtbaşı, 2004). Bunun fark edilmesi benlik kavramının kültürel değerler içerisinde incelenmesi gerekliliğini doğurmuştur. Çalışmanın diğer bölümünde benlik kavramının kültürel süreçlerden nasıl etkilendiği ve kültür ile benlik ilişkisi ele alınacaktır.

I.1.2. Kültür ve Benlik

Kültür konusu artık bilimin her alanında gözden kaçırılmayacak kadar önemli bir yere sahiptir. Farklı bir çok bilim dalında incelenen konuların kültürel farklılıkları üzerinde önemle durulmaktadır. Hatta farklı kültürlerdeki sonuçlar karşılaştırılmalı bir biçimde incelenmeye ve araştırma sonuçları ortaya konulmaya başlamıştır.

Psikolojide kültürün etkileri ise uzun yıllar gözden kaçırılmıştır. Psikoloji deneyleriyle az çok ilgili olan herkes bir çok araştırma sonucunun sadece Amerikalı, beyaz ve erkek katılımcılardan oluştuğunu ve bu araştırmaların Amerikan kültürünü yansıtıp diğer kültürlere genellenmesinin çokça eleştirildiğini bilmektedir. Psikolojinin kültürün örneklem üzerinde nasıl değişim yarattığını incelemeye başlaması ile kültürel, yerel ve kültürler arası olmak üzere üç perspektiften bakış açıları kazanılmıştır (Triandis, 2000). Böylece kültürel ve kültürler arası psikoloji sosyal psikolojinin bazı açılardan daha dar olan bakış açısını genişletmiştir (Triandis, 1999). Farklı kültürlerde farklı Şekilde işleyen

psikolojik süreçlerin etkisi psikoloji literatüründe başta ilgi çekici şimdilerde ise vazgeçilmez bir pozisyonadadır. Son zamanda ise kültürel çalışmalar kadar ilgi çekici olan kültürler arası çalışmalarda literatürde yerlerini almaktadır.

I.1.2.1. Kültür Kavramı ve Kültürel Farklılıklar

Kültür kavramı bir çok disiplin tarafından farklı açılarla ele alındığından bir tanım içerisinde toparlanamayacak kadar genişdir. Kroeber ve Kluckhohn (1952) kültürün yaklaşık olarak 164 farklı tanımı olduğu söylemektedir (Kağıtçıbaşı 2000). Bu tanımlamalar içerisinde farklı sosyal ve kişisel yapılara değinilen tanımlamalar görmek mümkündür. Psikologların yaygın olarak kabul ettiği tanım ise, Herskovits'in (1948) "*hem fiziksel hem de öznel kültürü içeren çevrenin insan yapısı olan bölümü*" tanımıdır (Kağıtçıbaşı, 2000:37).

Psikologların kültür kavramı üzerinde durmalarının nedeni aslında oldukça açıktır. Psikolojinin hangi dalında olursa olsun kişinin içinde bulunduğu kültürel ortamdan ayrı düşünülmesi olanaksızdır. Öyle ki, bu kültürel ortam kişinin, değer yargılarını, normlarını, davranış kalıplarını, rollerini hatta çocuk yetiştirme stillerini ve dili kullanma biçimlerini dahi etkilemektedir.

Sosyal arenayı büyük ölçüde etkileyen kültür o arenanın bir parçası olan insanı farkında olarak ya da olmadan etkisi altına almayı başarır. Özellikle dışarıdan gözlenebilen davranışlarımızda kültürün temel etkilerini görmek mümkündür. Çünkü kültür davranışlarımızı etkiler. Tabii bundan yola çıkarak farklı kültürlere dair kalıp yargılar oluşturmak yanlıştır. Çinliler kültüründen ötürü böyledir diye düşünmek kültürel çalışmalara yarar sağlamamaktadır. Bir kültüre ait bilgi ancak yapılan çalışmanın sonuçlarının belirli bir kültür içerisinde görüldüğünü ve diğer kültürlerde farklı biçimlerde ortaya çıkabileceğini vurgulamak açısından kullanıldığında yararlı olabilir. İşte bu nedenle

kültürel çalışmalar ve kültürler arası çalışmalar aslında birbirine zıt çalışma konuları değil, birbirlerini tamamlayan bir bütünün parçalarıdır.

Kültürün kaçınılmaz etkisinden ötürü insanları çevreden bağımsız olarak düşünmek ve yapılan araştırmanın sonuçlarını genellemek yanıltıcı olabilir. Tamamen kontrol edilen laboratuvar deneylerinde bile genelleme yaparken çevrenin etkilerini göz önünde bulundurmamak gerekmektedir. Çünkü bilinmektedir ki, her koşulun kontrol altında tutulduğu laboratuvar deneylerinde dahi kişiler kendi kültürlerinin beklentilerini, alışkanlıklarını ve değerlerini beraberinde getirmektedir (Kağıtçıbaşı, 2000).

Kendi kültürü içerisinde bir biçimde yoğrulan birey çoğu zaman diğer kültürlerin de öyle olduğunu düşünme yanlıgısı içine düşebilir. Biz nasıl davranıyorsak diğerlerinin de öyle davrandığını düşünürüz ki bu doğru değildir. Nisbett *Düşüncenin Coğrafyası* adlı kitabında bu konu ile ilgili oldukça güzel örneklere yer vermektedir. Nisbett'in belirttiği üzere farklı kültürlerden bireylerin düşünme, öğrenme, dili kullanma ve davranış biçimlerinde farklı ekolojik, toplumsal, felsefi ve eğitim ile ilgili sistem farklılıkları etkilidir (Nisbett, 2006). Kültürlerdeki değer farklılaşmasını açıklama yolunda ise günümüzde hem sade birey tarafından hem de bilim dünyası tarafından sıkça kullanılan iki kavram önem kazanmaktadır; bireycilik (individualism) ve toplulukçuluk (collectivism).

I.1.2.2. Kültürel Bir Boyut Olarak Bireycilik (İndividualism) ve Toplulukçuluk (Collectivism)

Bireycilik ve toplulukçuluk kavramlarının bir çok bilim dalında farklı açılarla incelendiğini görmek mümkündür. Öyle ki, edebiyat eleştirisinden dine, politik psikolojiden sosyolojiye sosyal ve davranışsal bilimlerin ve insan bilimlerinin her alanında önemli bir figür olmuştur (Kağıtçıbaşı, 1997). Psikolojide bu kavramların ele alınması ise 70'li yıllarda başlamıştır. Özellikle Amerikan toplumu içerisinde önüne geçilmez

bireycilik ile birlikte bu kavramlar Amerikan psikolojisi ve sosyolojisinde gelişmiştir (Kağıtçıbaşı, 1997). Geçen zaman içerisinde özellikle kültürel ve kültürler arası çalışmaların yoğunlaşması ile birlikte kavramlar üzerlerine çalışılacak büyük bir alan yaratmıştır.

Hofstede'nin 1968-1972 yılları arasında 40 farklı ülkeden 117,000 IBM çalışanı arasında gerçekleştirdiği *Kültürün Sonuçları* çalışması bireycilik ve toplulukçuluk kavramlarını yeniden canlandırmıştır (Kağıtçıbaşı, 1997). Çalışma sonucunda yapılan faktör analizi ile güç dengesi, erillik-dişillik, belirsizlikten kaçınma ve bireycilik-toplulukçuluk olmak üzere dört boyut elde etmiştir (Kağıtçıbaşı, 1997). Hofstede ve onu takiben yapılan benzer çalışmalar kültürel farklılaşmayı açıklamak üzere çeşitli boyutlar önerse de bireycilik toplulukçuluk kültürler arası farklılığın en önemli ve en çok işlenen unsurlarıdır (Triandis, 2001). Öyle ki, bireycilik toplulukçuluk boyutları bir çok çalışma üretmiş ve insan davranışı ve kültürel farklılıkları anlamada geniş kapsamlı bir açıklama getirmiştir (Voronov ve Singer 2002).

Hofstede bireyci toplumlarda kişiler arası bağların zayıf olduğunu ve bu kültürde yaşayan kişilerden kendilerine baktıktan sonra sadece yakın ailesine bakmasının beklendiğini ifade etmektedir. Toplulukçu toplumlarda ise, kişinin doğduğu andan bu yana güçlü bir şekilde iç grubuna bağlı olduğunu ve kişinin hayatı boyunca şüphe edilmez bu bağlılığı korumaya çalıştığını belirlemektedir (Hofstede, 1980). Ayrıca bireycilikte kişilerin kendilerini gruptan bağımsız olarak açıklama, özerk, tek olma ve kendi kişisel değer ve amaçlarını rehber edinme eğilimi varken, farklı olarak toplulukçu kültürlerde sosyal amaçlara kuvvetli bir empati vardır, bağlılık hissedilir ve grup içindeki uyumu sürdürme ile ilgilenilir (Jetten, Postmes, Mcauliffe 2002). Bireyci kültürlerde toplulukçu kültürde olanın aksine bireyler diğerlerinden bağımsız yani özerklerdir (Triandis, 2001),

bireysel amaçlarını topluluk amaçlarından önde tutarlar (Jetten, Postmes, Mcauliffe, 2002) ve kişisel tutumlar grubun normlarından daha önemlidir (Triandis, 2001). Oysa toplulukçu kültürlerde kişisel amaçlar topluluk amaçlara göre ikinci planda yer alır yani toplulukçu kültürlerde odak bireysel amaçlardan çok grup amaçlarına yöneliktir (Jetten, Postmes, Mcauliffe, 2002, Uskul, Hynie ve Lalonde, 2004).

Triandis bireycilik ve toplulukçuluk yapılarının evrensel olarak **benlik tanımı**, **amaç yapıları**, **normlara karşı tutumlara yapılan vurgu** ve **ilişkiselliğe karşı akılcılığa yapılan vurgu** olmak üzere dört boyutta ele alınabileceğini ifade etmektedir (Triandis, 1999).

Toplulukçu toplumların **benlik tanımına** göre, benlik diğerleri ile karşılıklı bağımlı bir halde görülürken, bireyci toplumlardaki benlik tanımında bireyler diğerlerinden ayrı, bağımsız ve özerk olarak görülmektedir (Markus ve Kitayama 1991). Toplulukçu toplumlar ile bireyci toplumlar arasında **amaç yapıları** bakımından da farklılaşma olduğu düşünülmektedir. Öyle ki, toplulukçu toplumlarda birey grup amaçlarına odaklanır, kişisel amaçlar ise grup amaçlarına göre ikinci planda yer alır (Uskul, Hynie ve Lalonde, 2004, Triandis, 1989, Triandis, 2001). Bireyci ve toplulukçu kültürler karşılaştırıldığında sosyal davranışın belirleyicileri bakımından da farklılıklar olduğu görülmektedir. Öyle ki, iki boyut karşılaştırıldığında sosyal davranışın belirleyicileri olarak **normlara karşı tutumlara yapılan vurgu** daha belirgin olarak ortaya çıkmaktadır. Toplulukçu toplumlarda sosyal davranışın belirleyicileri normlar, görevler, yükümlülükler ve ikinci planda gelen tutumlar ve kişisel ihtiyaçlardır. Bireyci toplumlarda ise tutumlar, temel ihtiyaçlar, algılanan haklar ve sözleşmeler önceliklidir (Davidson ve diğ., 1976). Son boyut **ilişkiselliğe karşı akılcılığa yapılan vurgudur**. Toplulukçular mutlak ilişkiselliğe vurgu yaparken bireyciler akılcılığa vurgu yapmaktadır. Buna göre ilişkisellikte, ilişkiler kişiye

bireysel olarak bir yarar sağlamasa da, kişinin ilişkilere öncelik vermesi ve diğerlerinin ihtiyaçlarını dikkate alması söz konusu iken aksine akılcılıkta, ilişkilerin kazanç ve kayıpları dikkatlice hesaplanmaktadır (Triandis, 1999).

Hofstede'nin ardından hız kazanan bireycilik toplulukçuluk ile ilgili çalışmalar bir süre toplulukçu kültür olarak ele alınan Doğu Asya (Japon) örneklemini ile bireyci kültür olarak kabul edilen Amerika ya da Batı Avrupa örnekleminin kıyaslanması arasında sıkışmıştır (Abdo, 2001). Aslında bu iki kültürel örneklemin yoğun olarak incelenme ve karşılaştırma altına alınması şaşırtıcı değildir. Çünkü ABD ve Japonya Çünkü ABD ve Japonya çoğu özellik bakımından iki eksenle tipikle temsil ettiği düşünülen kültürel zeminler sunmaktadır. Bu durum da Doğu ve Batı kültürleri arasındaki kültürel farklılıkları analiz etmeyi beraberinde getirmiştir (Madson ve Trafimow, 2001).

I.1.2.3. Bireycilik-Toplulukçuluk Çalışmalarından Örnekler ve Klasik Çalışmalara Eleştiriler

Sadece kültürel ya da kültürler arası çalışmacılar değil psikoloji dahil bilimin tüm alanları ile ilgilenenler kültürün bireyler üzerindeki etkilerini göz ardı etmemektedir. Öyle ki, tekil olarak bireyi kendi kültüründen ayrı düşünmek ya da kültürler arası karşılaştırmalar esnasında her kültürü kendi yerel özellikleri dışında genel bir tanımın içine sokmak yanlısına olmaktan öteye geçmeyecektir.

Kültürün birey üzerindeki etkisini görebilmenin en somut örneği davranıştır. Örneğin insan ilişkileri bakımından bir kültürde ne gibi özellikler olduğunu o kültüre ait bireylerin davranışlarını izleyerek, gözlemleyerek öğrenebiliriz. Ancak kültür ilişkileri sadece davranış gibi dışsal, gözlenebilecek şekilde değil aynı zamanda temsiller gibi içsel boyutları ile de etkilemektedir (Lalonde ve diğ., 2004). Kültürel bir boyut olarak çoğu çalışmanın konusu olan bireycilik toplulukçuluk boyutları da bu aşamada büyük önem

taşımaktadır. Bireyci ve toplulukçu kültürel yapılanmaların bu kültürel yapı içerisindeki bireyleri nasıl etkilediğine dair yapılan çalışmaların sayısının çokluğu, önemin belirginleştiğine işaret etmektedir. Bu çalışmalar arasında eş seçimi, grup ilişkileri, davranış farklılıkları, çocuk yetiştirme tarzlarındaki farklılıklar gibi birçok konu yer almaktadır.

Örneğin Triandis, McCusker ve Hui (1990) yaptıkları çalışmada toplulukçu kültürün üyelerinin bireyci olanlara oranla iç gruplarını daha homojen bulduklarını ve onlara karşı daha samimi ve bağlı davrandıklarını bulgulamışlardır. Ayrıca toplulukçu bireyler iç gruplarının refahını geliştirecek değerleri daha çok vurgularken, bireyciler kendi bireysel amaçlarını geliştirecek değerleri daha çok vurgulamaktadırlar.

Wheeler, Reis ve Bond'un 1989'da yaptıkları bir araştırmada Hong Kong'lu ve Amerikalı öğrenciler etkileşimde bulunma sayıları, etkileşimlerinin grup yönelimli olup olmaması gibi bir çok açıdan karşılaştırılmıştır. Araştırma sonuçları Hong Kong'lu öğrencilerin Amerikalı öğrencilere oranla daha az sayıda kişi ile daha uzun süreli etkileşimde bulduklarını ve bu etkileşimlerin de daha çok grup ya da görev yönelimli etkileşimler olduğu bulgulanmıştır.

Bir diğer araştırmada ise Amerikalı öğrencilerde bulunan kendine hizmet eden önyargının Hong Kong'lu öğrencilerde aynı olmadığı bulgulanmıştır. Hau ve Salili (1991) Hong Konglu öğrencilere akademik başarının 13 spesifik nedenini sordukları çalışmalarında, başarı yada başarısızlığa bakılmaksızın efor, ilgi ve yeteneğin en önemli nedenler olarak oylandığını belirlemişlerdir. Öğrencilerin yaptığı içsel atflar başarı ve başarısızlık durumunda değişmemektedir.

Görüldüğü üzere bireycilik ve toplulukçuluk çalışmaları bir süre Amerika ve Japonya örneklemleri arasında sıkışmıştır. Fakat bireycilik ve toplulukçuluk gibi hem

popülerliğini hem de sosyal bilimler için önemini kaybetmeyen bir konunun diğer kültürel topluluklar açısından da ele alınması gerektiği fark edilmiş ve bu konu ile ilgili çalışmaların yapılmaya başlanması ile farklı kültürlerle ait duygusal, davranışsal ve bilişsel süreç farklılıklarını görmemiz ve karşılaştırmamız olası hale gelmiştir.

Örneğin Derlega ve Stepien (1977) kendini açmaya karşı olan tutumlar bakımından Polonyalı ve Amerikalı üniversite öğrencilerini karşılaştırdılar. Bulgular daha toplulukçu eğilim gösteren Polonyalı katılımcıların bir yabancıya kendini açma ile samimi arkadaşına kendini açma arasında Amerikalı katılımcılara oranla daha keskin bir ayırım yaptıklarını göstermektedir.

Abdo (2001) Lübnan'da yaptığı çalışmasında ağırlıklı olarak Arapça, İngilizce, Fransızca gibi farklı dilleri kullanan katılımcıların bireycilik ve toplulukçuluk yönelimlerinin değişip değişmediğine, kadın ve erkekler arasında bir fark olup olmadığına ve farklı dinleri benimsemenin bu yönelimi etkileyip etkilemediğine bakmıştır. Sonuçlar Lübnanlı katılımcıların büyük oranda toplulukçu yönelimli olduğunu, toplulukçu yönelime sahip grubun kadın oranının erkeklere göre daha fazla olduğunu ve Müslümanlık dinine mensup katılımcıların diğer din ya da yerel inanışlara sahip bireylerden daha toplulukçu olduğunu göstermiştir.

Gouveia, Clemente ve Espinosa (2001) İspanyol katılımcılar ile yaptıkları çalışmalarında da benzer olarak toplulukçu bireyci yönelimler incelenmeye çalışılmıştır. Sonuçlar bireycilik ve toplulukçuluk boyutlarının incelenmesi açısından tek ya da iki boyuttan ziyade çok boyutlu bir modelin uygunluğunu göstermiştir. Ayrıca bulgular toplulukçu yönelime sahip olmanın komşu, arkadaşlı ve partner gibi değişik grupları tanımlamada önemli bir etken olduğunu göstermektedir.

Rego ve Cunha (2009) toplulukçu bir kültür olan Portekiz örneklemini ile çalışmıştır. Çalışmada bireyci ve toplulukçu yönelimin çalışanların iş yaşamında duygusal iyi olmalarını nasıl yordadığına bakılmıştır. Sonuçlar toplulukçu yönelimli bireylerin daha yüksek duygusal iyi olma puanları aldıklarını ve bu sonuçta çalışanların iş verenlerine duydukları samimiyetin aracı olduğunu göstermektedir. Çalışma sonuçları, çalışan mutluluğunun farklı kültürlerde ve farklı örgütsel bağlamlarda aynı olmadığını ve bireyci ve toplulukçu yönelimin etkisinin olduğuna işaret etmektedir.

Araştırmaların birçoğu Hofstede'nin bireyci ve toplulukçu olarak sınıfladığı ülkelere ait beklenen sonucu vermekte ise de, bazı araştırmacılar çalışmanın uygulanmasına dair; bazıları ise de yapılan çalışmalarda bireycilik ve toplulukçuluk düzeylerinde keskin bir ayrımın olmadığını öne sürerek eleştiriler getirmektedirler. Örneğin Schwartz'a (1994) göre Hofstede'nin yaptığı çalışma ileri teknoloji çalışanlarına uygulanmış olduğundan, ülkenin yönelimi ile çalışmanın uygulandığı parçanın yönelimi arasında fark olması olasıdır. Diğer bir eleştiri ise geçen zaman içerisinde yapılan çalışmaların sonuçlarıyla öne çıkmıştır. Özellikle kültürler arası çalışmalarda bireycilik ve toplulukçuluk uçlarını temsil etmesi amacıyla Amerika (bireyci) ve Japonya (toplulukçu) örneklemlerinden elde edilen veriler, bazı durumsal değişkenler araya konulduğunda beklenen sonuçları ortaya koymada yeterli görünmemektedir. Örneğin Japonların Amerikalılardan daha toplulukçu davranmasının beklenilebileceği bir çalışmada, yaptırımın olmadığı durumda, Japonların Amerikalılardan daha az işbirliği içine girdikleri bulunmuştur (Yamagishi, 1988).

Bazı çalışmalar ise ulusal kültürden daha toplulukçu ya da daha bireyci olan alt kültürlerle odaklanmıştır. Çalışmalar kentli örneklemin kırsal alana oranla daha bireyci olduğunu göstermektedir (Georgas, 1989). Örneğin Amerika'daki Quokers gibi dindar

gruplar genel Amerikan kültüründen daha toplulukçu bulunmuşlardır (Bellah ve diğ. aktaran Jetten, Postmes, Mcauliffe 2002). Bu ve buna benzer bir çok çalışma bir kültürde bulunan alt kültürlerin genel kültürden farklı özellikler gösterebileceğini vurgulamaktadır. Triandis ise aynı ülkede bulunan bireylerin kültürel eğilimlerinin birbirinden farklılık gösterebileceğini söylemektedir (Triandis, 2001; Markus ve Kitayama, 2003).

Triandis varsayıldığı gibi, bireyci kültürlerdeki tüm bireylerin bu kültürün ya da toplulukçu kültürlerdeki bireylerin bu kültürdeki tüm karakteristiğe sahip olma zorunluluğu belirlemektedir. Daha doğrusu hem toplulukçu hem bireysel bilişsel yapılardan elde edilen insan örneklemeleri durumlara bağlı olduğunu işaret etmektedir (Triandis, 2001). Dahası sosyal psikolojide bireylerin özgünlüğünün ve toplumdan farklı olma isteklerinin gerçekleşmesinin olası olduğuna ilişkin özellikle azınlık çalışmalarında bir hayli kanıt bulunmaktadır. Yine norm dışı davranma ve anti-konformizm her tür kültürel yapıda ortaya çıkması olanaklı olan davranışsal eğilimlerdir.

Görüldüğü üzere hem kendi başına bireycilik ve toplulukçuluk çalışmaları hem de kültürler arası psikoloji çalışmaları, farklı kültürlere ait insan topluluklarını tanımamızın ve anlamamızın yolunu açması açısından oldukça önemlidir. Ancak kuşkusuz bunlar kadar önemli olan diğer bir nokta da, her toplumun içinde bulunduğu sosyo-ekonomik durum, tarih ve siyasi geçmiş, ekonomik, sosyal ve insani gelişim gibi kültürü etkileyen değişkenlerin de ele alınarak incelendiği emik çalışmalardır. Bu nedenle çalışmanın ilerleyen bölümünde bireycilik toplulukçuluk boyutları ve yönelimleri açısından Türkiye'ye özgü çalışmalar yer alacaktır.

I.1.2.4. Bireycilik ve Toplulukçuluk Açısından Türkiye'nin Yeri ve Türkiye Çalışmaları

Bireycilik ve toplulukçuluk eğilimi bakımından Türkiye'nin konumuna ilişkin kültürel ve kültürler arası birçok çalışma görmek mümkündür. Konunun hem önemli Türk araştırmacılar tarafından ele alınması hem de kültürler arası boyutta incelenmesinde Hofstede'nin yankı getiren çalışması tetikleyici olmuştur.

Hofstede'nin kültürleri dört boyut açısından sınıfladığı çalışmasında Türkiye güç dengesi indeksinde 66, erillik dişilik boyutunun erillik indeksinde 45, belirsizlikten kaçınma indeksinde 85, bireycilik ve toplulukçuluk boyutunun bireycilik boyutunda ise 37 puan ile sınıflandırılmaktadır (Hofstede, 2001). Hofstede'nin bu sınıflandırma sonuçları Türkiye'yi toplulukçu kültürler arasına sokmaktadır. Buna göre Türkiye toplulukçu kültürlerde varolan gruba bağlılık, kendi amaçlarını grubun amaçlarından üstte tutma gibi karakteristik özelliklere sahiptir. Yapılan çalışmalar buna dair bilgileri doğrulamakta ise de son zamanlarda yapılan çalışmalarda Türkiye'nin toplulukçuluk eğilimlerinin yanı sıra bireycilik eğilimleri de gösterdiğine dair sonuçlar elde edilmiştir. Öyle ki, araştırmalar Türkiye'nin ne tam olarak bireyci ne de tam olarak toplulukçu olduğunu, toplulukçuluktan bireyciliğe doğru geçişte bazı toplulukçu değerleri de koruduğunu göstermektedir (İmamoğlu ve Karakitapoğlu Aygün, 2002; Kağıtçıbaşı, 1996;). Yetim (2004) farklı sosyo-ekonomik kültürden gelen genç Türk popülasyonun aileleriyle ilişkilerini korurken kendi değer, tutum ve davranışlarında daha özerk olmaya yöneldiklerine işaret etmektedir.

Toplumların gerek dünyada gerekse kendi içersinde oluşan sosyal, ekonomik, politik değişimlerden etkilenmesi söz konusudur. Bu değişimlerin etkisini toplum hayatının her alanında görmek mümkündür. Türkiye de gerek dünyadaki gerekse kendi içersindeki bu değişimlerden etkilenmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşünün ardından laik,

demokratik bir cumhuriyet yönetimine geçilmiş, hayatın birçok alanında etkisini gösteren değişimler olmuştur. 1950 ve özellikle 1980'lerden sonra da dünyadaki globalizasyon ve liberalizasyon doğrultusunda hızlı ekonomik ve sosyal değişimler de geçen yüzyıl içerisinde hayatın her alanını etkileyen faktörlerden biri olmuştur (İmamoğlu, Karakitapoğlu Aygün, 2002). Bu değişimlerden kuşkusuz etkilenen bireylerin değerlerindeki, eğilimlerindeki değişiklikler hem kültürel hem de kültürler arası boyutta birçok çalışmanın konusu olmuştur.

Bireycilik ve toplulukçuluk eğilimlerinin bu süreçlerin ardından nasıl değişiklik gösterdiğine dair yapılan çalışma örnekleri Hofstede'nin toplulukçu eğilimleri olan bir kültür olarak tanımladığı Türkiye'ye ilişkin farklı bir bakış açısı getirmiştir. İmamoğlu ve Karakitapoğlu Aygün (2002) yaptıkları çalışmada Türk insanının toplulukçu değerler ile birlikte bireyci değerler de taşıdığını göstermektedir. Çalışmada sosyo ekonomik gelişme ile birlikte Türk insanının sosyal güç, benliği yüceltme, başarı gibi bireyci değerlere eğilimli olup bunları geleneksel grup bağlılığı, yardımseverlik ve birbirine bağlılık gibi değerlerle birlikte tercih ettikleri belirlenmiştir.

İmamoğlu ve Karakitapoğlu Aygün (2007) tarafından yapılan bir diğer çalışmada Türk ve Amerikalı öğrenciler, ailelerine olan kimlik ve duygusal bağlılıkları bakımından karşılaştırılmıştır. Sonuçlar kültürel gruplarda duygusal bağlılık bakımından fark olmadığını, kimlik bağlılığı bakımından ise Türk örneklemin Amerikalı örnekleme göre ailelerine daha bağlı olduğunu göstermektedir.

Finkelstein, Mımbas-Poussard ve Bastounis (2009) yaptıkları çalışmalarında Hofstede'nin sınıflamasında bireycilik ve toplulukçuluk değerleri hariç diğer eğilimler bakımından oldukça benzer olan Fransız ve Türk örneklemini (güç dengesi indeksinde Türkiye 66, Fransa 68; erillik dişilik boyutunun erillik indeksinde Türkiye 45, Fransa 43;

belirsizlikten kaçınma indeksinde Türkiye 85, Fransa 86; bireycilik ve toplulukçuluk boyutunun bireycilik boyutunda ise Türkiye 37, Fransa 71) algılanan örgütsel adalet ve başa çıkma stilleri bakımından karşılaştırmıştır. Sonuçlar Türk örnekleminde sosyal destek aramanın Fransız örnekleme göre daha fazla olduğunu ve algılanan adalet ile pozitif bir ilişki içerisinde olduğunu göstermektedir. Fransa'ya göre bireycilik yönelimi puanı düşük olan Türk örnekleminde güçlü sosyal ilişkiler önemli bir yer tutmakta ve sosyal destek arama ihtiyacının da Fransız örnekleme oranla daha yüksek olması normal olarak değerlendirilmektedir.

Üskul, Hynie ve Lalonde (2004) yaptıkları çalışmalarında Türk ve Kanadalı örnekleme farklı aile üyeleri, yakın arkadaşlar ve romantik ilişkiler bakımından karşılaştırmışlardır. Sonuçlar, Türk üniversite öğrencilerinin bireyci batı değerlerinden etkilendiğini ve bunun aile yakınlığını azaltmasa da arkadaşlık ve romantik partner ile samimiyeti arttığına işaret etmektedir.

İmamoğlu ve Karakitapoğlu Aygün'ün (2006) gerçek, ideal ve beklenen ilişkililik (relatedness) bakımından iki kültürel grup olan Türkiye ve Amerika örnekleme karşılaştırılmıştır. Çalışmada toplulukçu ve bireyci yönelimler, sosyo-ekonomik durum ve kültürler arası boyutlar ele alınmıştır. Sonuçlar şimdiki duygusal yakınlığın derecesi, aile ile yakınlık ve kişiliğin aileden bağımsız algılanma derecesi olan gerçek ilişkililik bakımından kültürel benzerliklerin bulunduğuna işaret etmektedir. Bununla birlikte aile ile olunmak istenen duygusal yakınlığın, benzerliğin, bağımsızlık derecesini ifade eden ideal ilişkililiğin ve ailenin umduğunu düşündüğü ilişkililiğin ve bağımsızlığı ifade eden umulan ilişkililiğin Türk örnekleminde Amerikalı örnekleme göre daha fazla rapor edildiğini göstermiştir. Düşük sosyo-ekonomik durumdaki gençlerin yüksek olanlara oranla daha fazla ideal ve gerçek koşul rapor ederken, beklenen ilişkililikte bir farklılaşma

bulunmamaktadır. Bireycilik ve toplulukçuluk literatürü ele alındığında bu çalışmanın sonucunda Hofstede tarafından daha toplulukçu olarak sınıflanan Türk toplumunun daha bireyci olarak tanımlanan Amerikalı örnekleme oranla aileleri ile daha sıkı ve daha ilişkili olması umulabilir. Çalışma sonuçlarına göre de literatüre uygun olarak Türk ve Amerikalı örneklem ideal ve beklenen ilişkilikte farklılaşmakta, Türk örneklem Amerikalı örnekleme göre aileleri ile daha ilişkili sonuçlar vermekte ise de literatüre zıt olarak gerçek ilişkilikte farklılaşma gözlenmemektedir.

Aslan (2009) aile yapısı bakımından farklılaşan Türk ve Batılı aile modelini konu edindiği çalışmasında, Türk aile yapısında Batı aile yapısındaki aksine çocuğu bireysel olarak değil güçlü aile bağları ile çevrili bir halde büyütmenin yaygın olduğunu vurgulamaktadır. Yine Aslan'a göre gelişen ve değişen hava içerisinde Türkiye'de de bazı sosyal değişimlerin olduğunu ve çocukların ailelerine daha az bağlılık gösterse de toplumun normlarının ve geleneksel aile değerlerinin etkisinin kısıtlamalar yarattığına işaret etmektedir. Aslan'ın çalışma sonuçlarına göre değişimin etkileri görülmele birlikte yine de Türk ailelerinin Batılı ailelere oranla daha sıklıkla birlikte boş zaman geçirme aktivitesinde bulduklarını göstermektedir.

Bilimsel çalışmalarda kültürler arası farklılıklar kadar kültür içi değişimler de önem arz etmekte ve yapılan çalışmaların sonuçlarında göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Özellikle ölçek geçerleme çalışmalarında bu durum üzerinde hassasiyetle durulmayı zorunlu kılmaktadır. Örneğin Lease ve arkadaşlarının (2009) yaptıkları cinsiyet rolleri ile ilgili ölçek geçerleme çalışmasında, Türkiye'de ki hızlı sosyal değişimlerin ve bunun sonuçlarının, geleneksel cinsiyet rollerini etkilediğini ve bunun genç yetişkinler üzerinde de etkisi olduğu düşünülmüş ve bu konuda titizlikle çalışıldığı vurgulanmıştır.

Çalışma sonuçları cinsiyet rollerine dair bazı yapıların Türk örneğinde Amerika örnekleminde farklı formlarda ve işlevlerde olduğunu göstermiştir

Görüldüğü üzere Hofstede'nin çok ses getiren çalışmasında öne sürdüğü ve birçok farklı alanda denenen bireycilik ve toplulukçuluk boyutları kültürler arası literatür de olduğu gibi Türkiye çalışmalarında da üzerinde ilgi ve ihtimamla durulan konular arasındadır. Toplulukçu kültür yapısına sahip ülkeler arasında sınıflanan Türkiye'nin geçen yüzyıl içerisindeki değişimlerden ne derece etkilendiği ve bu değişimlerin bireyler üzerinde ki etkisi de yukarıda örneklendirilen çalışmalarda açıkça görülmektedir.

İçinde yaşadığı kültüründen bağımsız düşünemeyen bireyi ele alan kültürel çalışmalarda kişinin şuan varolan kültürü kadar, o kültürün zaman içerisinde geçirdiği süreçlerde önemlidir. Öyle ki, zaman içerisinde değişen değerler bireyin davranışlarını, duygularını, düşüncelerini etkilemekte bu da kültürel ya da kültürler arası çalışmalar için büyük önem taşımaktadır.

I.1.2.5. Kültürel Farklılıklar ve Farklı Benlik Yapıları Arasındaki İlişki

Psikoloji bilimi Batı kültüründe büyüyüp gelişmiştir. Bu nedenle bireycilik ve benlik gibi konuların incelenmesi öncelikli olarak burada başlamıştır (İmamoğlu, 2003). Batı ekolünde filizlenen konularda olduğu üzere yapılan çalışmaların belirli bir kültürün özelliklerini yansıtması da kaçınılmazdır. Öyle ki, bu nedenden dolayı belirli bir kültür örneklemini üzerinden elde edilen çalışma sonuçlarının tüm dünya insanlarına genellenmesi ile ilgili sıkıntılar ve eleştiriler de olmuştur. Ancak kültürel ve kültürler arası çalışmanın önem kazanması ile bu sorun üzerinde bir nebze de olsa rahatlama sağlanmıştır.

Benlik de uzun yıllar bu tartışmanın konusu olmuştur. Batı kaynaklı araştırmalar benliği kendi kültürel özelliklerine göre tanımlama eğilimindedir. Batı kültürünün özelliklerini yansıtan benlik yapısında insan bireyci ya da bireyci olmaya çalışan olarak

anlamlandırılmıştır (İmamoğlu, 2003). Ancak kültürler arası karşılaştırmalar benliğin doğasının ve yapısının güncel Amerikan psikolojisinde varsayılandan daha farklı olduğunu göstermiştir (Cross, Madson, 1997). Kağıtçıbaşı (2004) benliğimizin yapısının dünyayı, kendimizi ve başkalarını nasıl algıladığımızı belirlediğine işaret etmektedir. Bu nedenle bir kültürde yaygın olan benlik yapısının kültürler arası duygu, düşünce ve davranış farklılığını yaratması olağandır.

Kağıtçıbaşı'na (2010) göre benlik yapılarına ilişkin kuram ve araştırmalar, farklı yerlerde, farklı zamanlarda, farklı disiplinler arasında yapılmış olsa dahi temel olarak kişinin diğerlerinden ayrışması ya da başkalarıyla ilişki içinde olması olgusu üzerinde birbirlerine yaklaşmaktadırlar. Bu sebepten benliğin ilişkisellik ve ayrıklık derecesi temel bir boyut olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu ayırım ile ilgili Markus ve Kitayama'da (1991) Triandis (1989) gibi iki farklı benlik yapısından bahsetmektedir. *Bağımsız benlik yapısı (independent self-construal)* ve *karşılıklı bağımlı benlik yapısı (interdependent self-construal)*. Bu iki benlik yapısı arasındaki temel ayırım kişinin kendisini diğerlerinden ne kadar ayrı ve ya onlarla ne kadar bağlantılı algıladığının ifadesidir. Markus ve Kitayama'nın benlik yapısı kuramı genel olarak bireycilik ve toplulukçuluk üzerine temellenir. Buna göre toplulukçu toplumlardaki insanlar yüksek karşılıklı bağımlı benlik yapısı ve düşük bağımsız benlik yapısına sahipken, bireyci toplumlardaki insanlar ise bunun tam tersi bir benlik yapısına sahiptirler (Voronov ve Singer, 2002).

Bağımsız yapı büyük ölçüde Amerika ve birçok Batı Avrupa kültürünün parçası olarak örneklendirilir (Markus ve Kitayama, 1991). Batı kültürünün normatif zorunluluğu diğerlerinden bağımsız hale gelme ve kişinin kendi tutumlarını keşfedip açıklamasına dayanır. Bu nedenle bağımsız yapıda bireyin kendi duygu, düşünce ve davranışlarını

referans olarak bireysel davranışlarını organize ve inşa etmesi anlamlıdır (Markus ve Kitayama, 1991). Örneğin Amerika’da diğerlerinin arasından sıyrılıp kendini göstermek, kişisel amaçlarını gerçekleştirmek, kendi başına karar vermek ve bu kararların arkasında durmak, içgüdülerine güvenmek ve kendini ifade edebilmek oldukça önemlidir. Öyle ki, bu ve benzer özellikler Amerikan politikacılarının bile sıklıkla söylevlerinde kullandıkları özelliklerdir (Kağıtçıbaşı, 2004).

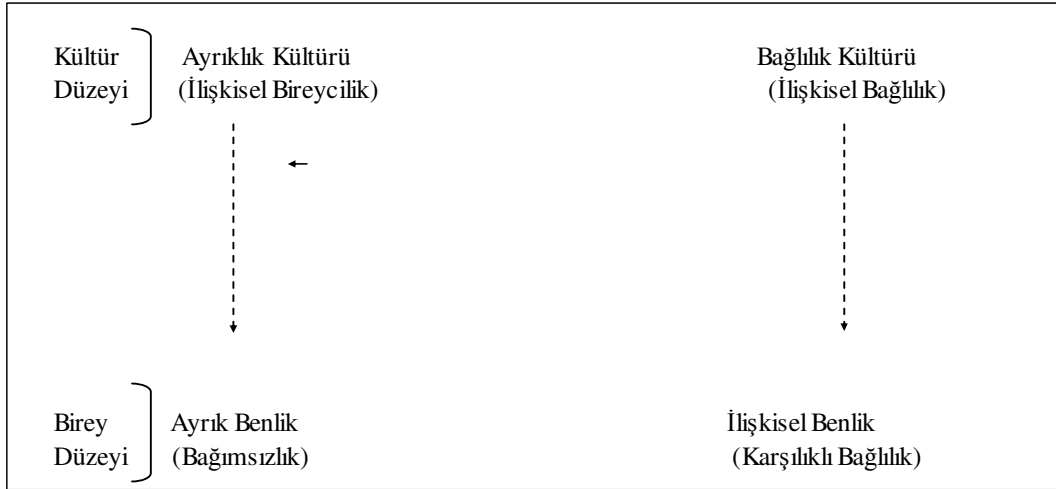
Karşılıklı bağımlı benlik yapısı ise, daha çok toplulukçu olarak sınıflandırılan Japonya ve diğer Asya kültürleri ile örneklendirilir. Fakat bu benlik yapısı Afrika, Latin Amerika ve Doğu Avrupa kültürlerinde de karakteristik olan yapıdır (Markus ve Kitayama, 1991). Karşılıklı bağımlı benlik yapısı bağımsız benlik yapısından ilişkilere verilen değer ve diğerlerinin rolü bakımından farklılaşmaktadır. Karşılıklı bağımlı benlik yapısında ilişkilerin ve diğerlerinin rolü oldukça büyük önem arz eder. Çünkü bu benlik yapısında benlik ve diğerleri arasındaki ilişki sosyal bağlamdan ayrı değildir (Markus ve Kitayama, 1991).

Markus ve Kitayama’nın iki tür benlik yapısını tanımlarken kullandıkları karşılıklı bağımlılık ve bağımsızlık boyutları farklı düzeylerde kavramsallaştırılabilir. Örneğin bu boyutlar benlik düzeyinde ayrıklık ve ilişkisellik boyutuna tekabül ederler. Boyutların analiz düzeyleri arasındaki bağlantıları Kağıtçıbaşı (2010) tarafından şekilde görüldüğü üzere ifade edilmektedir (Bkz. Şekil 2).

Bağımsızlık ve karşılıklı bağımlılık boyutları ilişkisellik ve ayrık benlik yapılarında da olduğu gibi kişiler arasındaki yaklaşma ve ayrışma boyutları ile ilgilidir (Kağıtçıbaşı, 2010). Özellikle benlik konusunun çalışılmaya başlandığı zamanlarda Batı kültürlerine özgü olduğu düşünülen ayrık benlik yapısı ile toplulukçu eğilimleri fazla olan Doğu kültürlerine atfedilen ilişkisellik benlik yapısı birçok alanda farklı bağlamlarda ele alınmıştır.

Kültürler arası çalışmaların konuya ilgisi ile birlikte bu iki farklı benlik yapısında bulunan özelliklerin nedenleri açıklanmaya çalışılmıştır.

Şekil 2. Analiz Düzeyleri Arasındaki Bağlantılar

* Kağıtçıbaşı, 2010, s. 148

Örneğin Batıdaki ayrıık benlik yapısında vurgulanan özgüven, özerklik, kişisel amaçlar gibi özelliklerin ilişkisel yapıda çok farklı nedenlerle önemli olduğu görülmektedir. İlişkilere uyum gösterebilmek, ilişkinin parçası olabilmek ve ilişkiyi sürdürmek özgüven ve özdeğerin temelini oluşturmaktadır (Kağıtçıbaşı, 2004). Kişiler arası ilişkilerde uygun bir yol bulmak ilişkisel benlik yapısına sahip bireyleri motive etmektedir ve bu özellik kişiler arası ilişkilerin de önemli bir parçasını oluşturmaktadır (Markus ve Kitayama, 1991).

Ayrıık benliğin aksine ilişkisel benlik yapısında diğerlerinin önemi vurgulanır. Diğerleri kişinin davranışlarında merkezi bir rol oynar. Çünkü ilişkisel yapıda kişiler arası ilişkilerde bulunmak, bireysel amaçlardan daha anlamlıdır. İlişkisel benlik yapısına sahip bu kültürlerde ayrıık yapının aksine benliğin ayrıışmışlığına değer verilmezken, asıl önemli olan insanların birbirine olan uyumu, bağlılığı ve bu bağlılığın sürdürülmesidir (Kağıtçıbaşı, 2004). Ayrıca diğerlerinin amaçlarına, ihtiyaçlarına odaklanmak ve ilişkiyi sürdürmek de ilişkisel benlik yapısına sahip bireyler için önem taşımaktadır (Markus ve

Kitayama, 1991). Oysa ki ayrıık yapıda diğer insanlar ilişkisel benlik yapısındaki kadar merkezi rol oynamaz. Diğerleri sosyal karşılaştırma için oldukça önem arz etse de kişisel amaçlar ve ihtiyaçlar diğerlerinin ihtiyaçlarından daha öncelikli ve önemli durumdadır. İlişkisel yapıda benlik diğerleri ve kişiler arası ilişkiler olmadan tanımlanamazken, ayrıık yapıda kişinin benliği diğerleri olmaksızın da tamdır.

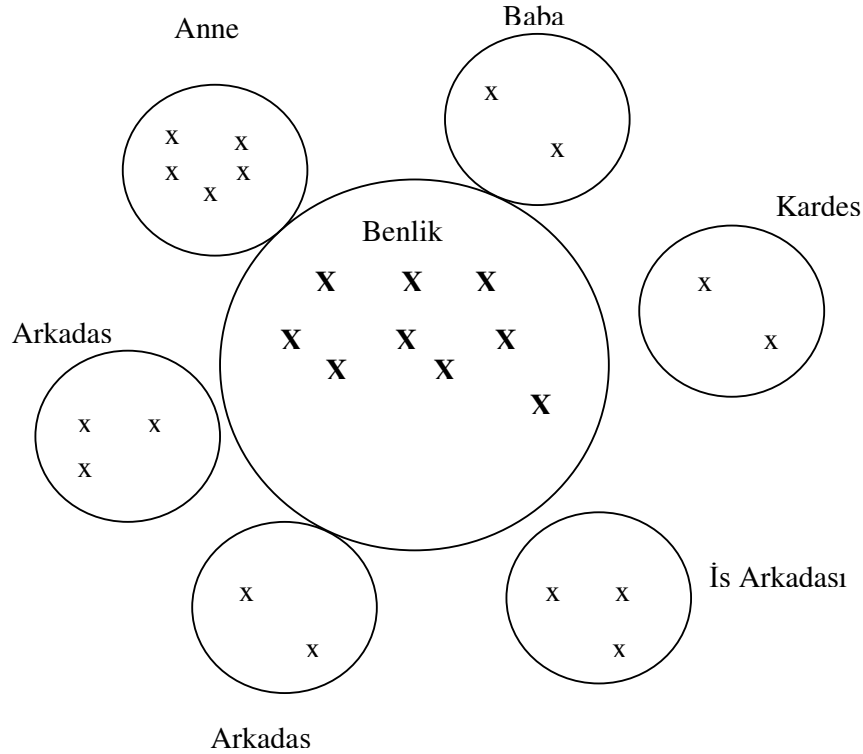
İlişkisel benlik yapısında önemli bir yer tutan sosyal evre kuşkusuz ayrıık benlik yapısı için de önemlidir. Her zaman olmasa da çoğunlukla sosyal duyarlılık, benliğin içsel tutumlarını açıklamasının önemli bir yolu olmaktan ileri gelmektedir (Markus ve Kitayama, 1991). Fakat burada iki benlik yapısındaki temel fark, bahsedilen sosyal çevrenin benliğin tanımlanmasında ne kadar merkezi rol oynadığıyla ilintilidir.

Farklı benlik yapılarındaki bireyler için aynı davranışlar farklı manalara gelebilmektedir. Örneğin, ilişkisel benlik yapısına sahip bireyler yetenek ve davranışlarını diğerleriyle yakın ilişkilerini kolaylaştırmak amacı geliştirirken, ayrıık benlik yapısına sahip bireyler bu tür yakınlıklarını otonomilerine bir tehdit olarak algılayabilmektedirler. Benzer Şekilde ayrıık yapıya sahip bireyler için otonomilerini kaybetmek benlik saygılarını tehdit ederken, ilişkisel yapıya sahip bireyler için önemli ilişkilerdeki rolün zarara uğraması benlik saygılarını tehdit edebilmektedir (Cross ve Madson, 1997). Ayrıık benlik yapısına sahip bireylerin bulunduğu kültürde bireyin diğerlerinden bağımsız, otonom bir benlik yapısının olması ya da ilişkisel benlik yapısına sahip bireylerden oluşan toplumlarda kişiler arası ilişkilere önem veren bir benlik yapısı olması bulunulan kültür için önem taşır. Çünkü kültürün üyelerinden beklentisi bu yöndedir.

Markus ve Kitayama (1991) Batılı ayrıık benlik yapısı (Bkz. Şekil 3) ve ilişkisel benlik yapısının (Bkz. Şekil 4) diğerleri ile olan ilişkisini çok net bir Şekilde göstermiştir. Şekilde görüldüğü üzere büyük daire benliği, diğer kk daireler ise spesifik diğerlerini

ifade etmektedir. X'ler de benliğin ya da diğerlerinin çeşitli görünümünü ifade etmektedir. Bazı durumlarda büyük daire ile küçük daire kesişmektedir ve kesişimler içinde de X'ler bulunur. Bunlar benliğin diğerleri ile olan ilişkisini ya da belirli sosyal ilişkisini ifade etmektedir. Benlik dairesi içinde bulunan ve kesişimlerin dışında kalan X'ler ise benliğin nispeten diğerlerinden bağımsız yönünü ifade eder ki bunlar zamana ve bağlama göre değişiklik göstermezler. Bu benlik sunumları genellikle bazı bireysel arzu, tercih, tutum ve yeteneklerden referans alırlar. Daha koyu olarak işaretlenen **X**'ler ise kişinin daha önde gelen özellikleridir.

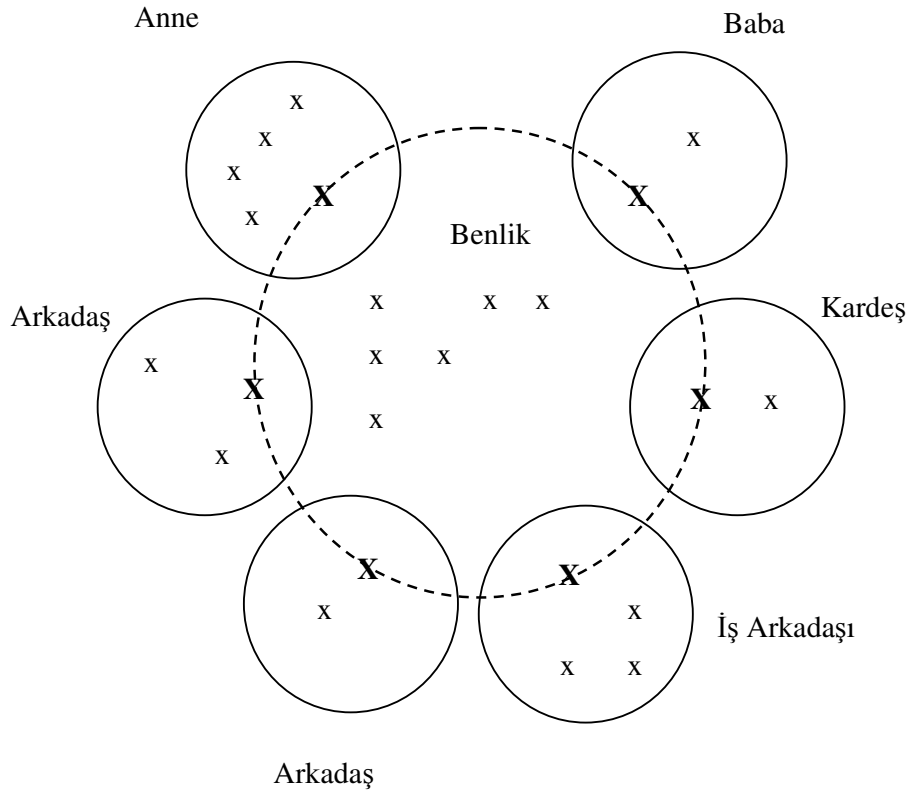
Şekil 3. Ayrışık Benlik Yapısı

Şekil 3'de görülen ayrık benlik yapısında kişinin benliği ile diğerlerinin benlik yapısı arasında bir örtüşme yoktur. Hatta diğerleri kişinin benliğinden ayrık haldedir. Koyu renkli öncelikli özellikler ise benliğin kendi dairesi içerisinde bulunmaktadır. İlişkisel benlik yapısının ifade edildiği Şekil 4'de ise kişinin benliği ile diğer kişiler

arasında örtüşmeler görünmektedir. Kesişim alanlarında bulunan **X**'ler diğerleri ile olan ilişkileri ifade etmektedir ve ayrık benlik yapısının aksine öncelikli olan özellikler olarak görünmektedir. Markus ve Kitayama'nın düzenlediği bu şekiller ayrık ve ilişkisel benlik yapısını çok net bir şekilde ifade etmektedir.

Şekil 4: İlişkisel Benlik Yapısı

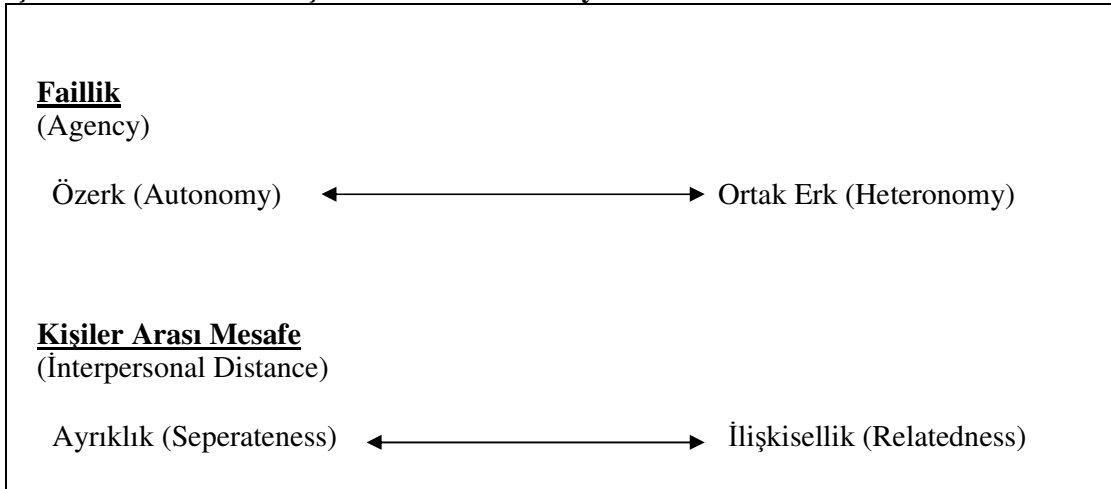

*Markus ve Kitayama, 1991, s. 226.

Markus ve Kitayama'nın ardı sıra birçok araştırmada benlik yapısı ile ilgili teyit edici bulgular elde edilmiştir. Ancak konu bazı araştırmacılar tarafından da şiddetle eleştirilmiştir. Örneğin Matsumoto (1999) bireycilik toplulukçuluk temelinde kurulan Markus ve Kitayama'nın kuramının her zaman aynı sonucu vermediğini, bağlamın değiştiği durumlarda Japon katılımcıların Amerikalı katılımcılardan daha bireyci özellikler sergileyebildiklerini ileri sürmektedir.

Bilinen benlik yapılarının incelenmesi ile farklı görüş açıları ortaya konmaya başlanmıştır. Bu bakış açılarından en önemlisi zıt olan boyutların birlikte görülebileceği görüşüdür. Çiğdem Kağıtçıbaşı'nın "özerk ilişki benlik yapısı" modeli buna en büyük örnektir. Kağıtçıbaşı (2007:182) bu modeli bireyci yapının altında yatan kişiler arası mesafe ve özerklik boyutlarının irdelenmesine dayanmaktadır (Bkz. Şekil 5). Benliğin diğerlerinden uzaklık derecesini ifade eden ayrıklık ve ilişkisellik kişiler arası mesafe boyutudur. Kişinin kendi kurallarının öznesi olması anlamına gelen otonomi ile kişinin diğerlerinin kurallarının öznesi olması anlamına gelen heteronomi ise faillik boyutunu oluşturmaktadır (Kağıtçıbaşı, 1996).

Şekil 5: Özerklik ve Kişiler Arası Mesafe Boyutları

* Kağıtçıbaşı, 2007, s. 181.

Kağıtçıbaşı'na (1996) göre kişinin herhangi bir boyutta olması diğer boyutta olmamasını gerektirmez. Örneğin, eğer benlik diğerleri ile ilişkisi sıkı ise, kişinin diğerlerine yakın olması beklenebilir. Ancak bu bir zorunluluk değildir. Diğer bir deyişle, bu boyutlardan biri diğerini gerektirmemektedir, aralarındaki ilişki tutarlı olmaktan çok görgüldür.

Buradan yola çıkarak, Kağıtçıbaşı (1996) zıtların bir arada bulunabileceğini; zıtların bir aradalığının geleneksel Batı düalistik düşünme sistemine uygun olmadığını ancak

kartezyen dualizmde bunun olabileceğini belirtmektedir. Kişinin diğerlerinden ayrılma ve diğerleriyle birleşmesinin eş zamanlı işlemesine diğer bir deyiş ile zıtların bir arada bulunmasına yeni bir ad getiren Kağıtçıbaşı ilişkiselliğin ve özerkliğin bir arada bulunabileceğini modelinde açıkça ortaya koymuştur.

Kağıtçıbaşı'nın özerk ilişkiyel benlik yapısı ile birlikte üç farklı benlik yapısı görmekteyiz. Bireycilik toplulukçuluk bakış açısı temelinde yer bulan benlik yapıları Kağıtçıbaşı açısından toplum aile ve sosyalleşme süreçlerinde değerlendirilmiştir. Kağıtçıbaşı ailenin benlik ve toplum ilişkisinde anahtar rol oynadığını düşünmekte ve çocuk yetiştirme tarzlarına değinmektedir (Kağıtçıbaşı, 1996). Önerilen üç farklı aile etkileşim modeli benliği ailenin içerisine, aileyi ise kültürel ve sosyo-ekonomik çevrenin içine oturturan bir modeldir (Kağıtçıbaşı, 2000). Üç adet aile etkileşim modeli ortaya koyan Kağıtçıbaşı bu modelleri şöyle sıralamaktadır:

1. Maddesel ve duygusal olarak bağımlı geleneksel aile modeli (Kağıtçıbaşı, 1996) veya karşılıklı bağımlılık modeli (Kağıtçıbaşı, 2000),
2. Ayrıklık temelli bireyci model (Kağıtçıbaşı, 1996) veya bağımsızlık modeli (Kağıtçıbaşı, 2000),
3. İki modelin diyalektik sentezi olan maddi olarak ayrıklık ve duygusal olarak bağıllık içeren model (Kağıtçıbaşı, 1996) veya karşılıklı duygusal bağıllık modeli (Kağıtçıbaşı, 2000).

Karşılıklı bağımlılık modelinin örneklerine ataerkil aile yapısına sahip, sıkı aile ve akrabalık ilişkilerinin bulunduğu kırsal topluluklarda rastlanır. Bu tip ailelerde çocuk aile için güvence temsilidir. Öyle ki, çocuk ailesinin iyi ve güvende olmasını sağlar. Yetişkin olan çocuklar aileye maddi destek sağlarlar ve bu durum kız çocuklara nazaran erkek çocukların tercih edilmesinin nedenidir. Çocuğun ekonomik olarak aileye destek çıkma

özelliği çok sayıda çocuk sahibi olma gibi durumları da beraberinde getirir. Çocukların aile için taşıdığı maddi bağıllığın yanında duygusal bağıllığı da bulunur. Duygusal ve maddi bağıllık arasında ise temel bir fark bulunur. Sosyal değişim ve gelişim süreçleri ile çocuk ile aile arasında olan maddi bağımlılık azalsa bile duygusal bağıllıkta değişme görülmez. Bu modelde bağımsız çocuk işlevsel değıldir ve ailenin devamını tehdit edici gözükmemektedir (Kağıtçıbaşı, 1996, 2000).

Kağıtçıbaşı'nın modelinden de anlaşılacağı gibi aile ve çocuk arasındaki bu etkileşim çocuk yetiştirme tarzını, böylece çocuğun benlik gelişimini de etkilemektedir. Çocuk benliğini ailesinin benliğinden ayrı düşünmemekte, kendi benliğinin gereksinimlerini ailenin benliğinden ayrı tutmamaktadır. Kağıtçıbaşı'na'a göre ilişkisel benlik bu tür aile sisteminde gelişmekte ve bu benlik yapısının gelişimi kuşaklar arası karşılıklı bağımlılığı gerektirmektedir (Kağıtçıbaşı, 2000).

Bağımsızlık modeli ise, Batılı orta sınıf çekirdek ailede görülmektedir. Bu toplum bireyci özellikler ile karakterizedir. Bu modele göre birey hem aileden hem de diğer aile bireylerinden bağımsız ve ayrık durumdadır. Bu özellikleri ile karşılıklı bağımlı modelden ayrılan bağımsız model, daha çok refah düzeyi yüksek, kentleşmiş toplumlarda görülmektedir. Karşılıklı bağımlı aile modelinin aksine bu modelde merkezde anne babanın güveni ve ailenin devamı değıl, çocuk yer alır. Çocuğun ön planda olması, maddi değerinin azalmasına karşın psikolojik değerinin artması ile çok sayıda çocuk sahibi olma durumu bu yapıda tercih edilmemektedir. Karşılıklı bağımlı aile modelinde yetkeci olan anne baba tutumu bağımsız modelde kendini serbest anne baba tutumuna bırakmaktadır. Özerkliğin ve kendine güvenin önem kazandığı bu modelde bağımsız, ayrık ve sınırları olan bir benlik gelişimi gerçekleşir. Bu sebeple çocukta benlik güvenliği ön plandadır ve otonomi çocuğa aittir (Kağıtçıbaşı, 1996, 2000). Aslında Markus ve Kitayama'nın benlik

yapılarında bahsettikleri çoğu özelliği toplar nitelikte bilgi veren Kağıtçıbaşı'nın çalışmasının diğer bir önemi tüm bu bilgileri aile ve sosyo-ekonomik düzeyde de ele alıp irdelemesidir. Kağıtçıbaşı'nın kültürel ve kültürler arası psikolojiye sunduğu bu yeni çerçeve ile benlik kavramı aile ve sosyal çevre düzeylerinde ele alınmakta ve çocuğun değerinde meydana gelen değişimlerle bağlantılı bir açıklama zeminine oturmaktadır.

Kağıtçıbaşı'nın önerdiği diğer model olan karşılıklı duygusal bağlılık modeli ise birçok açıdan akılda varolan soruları cevaplamaktadır. Bir toplum içerisinde var olan genel yapının değişim ve gelişmeye uğramasının etkilerini açık şekilde birleştiren bu yapı özellikle Türkiye gibi toplulukçuluktan bireyciliğe geçiş yaptığı düşünülen ülkeleri anlamak açısından önemli veriler sunmaktadır. Öyle ki, bu modele göre duygusal alanlarda karşılıklı bağlılık görülse de, maddi alanlarda hem aile hem de birey düzeyinde bağımsızlık söz konusudur. Bu model toplulukçu yani bağlılık modeline sahip toplumların gelişmiş kentsel bölgelerinde görülmektedir. Modele göre birey ne karşılıklı bağımlı modelde olduğu gibi ailenin güvencesi ne de bağımsız modelde olduğu gibi aileden tam anlamı ile ayrıktır. Maddi ayrıklık olsa bile aile ile sürekli bir duygusal karşılıklı bağlılığın bulunduğu bu modelde özerk ilişkisel benliğin gelişimini sağlamaktadır. Buna göre birey hem toplulukçu yani ilişkisel hem de bireyci yani özerk özellikleri bir arada taşımaktadır. Bu modelde bahsedilen özerklik ise ayrışma değil kendi kararlarını kendi verebilme diğer bir deyişle etkin olabilmeyi kapsamaktadır (Kağıtçıbaşı, 1996, 2000, 2004, 2007).

Kağıtçıbaşı'nın önerdiği benlik yapısında ilişkisel benlik yapısına dair olduğu düşünülen özellikler ile ayrı benlik yapısına ait olduğu düşünülen özelliklerin bir arada bulunabileceğine vurgu yapılmaktadır. Türk örneklemin de içinde bulunduğu bir takım çalışmalar buna uygunluk göstermektedir.

Örneğin Üskul, Hynie ve Lalonde (2004) tarafından yapılan çalışmada Türk katılımcıların Kanadalı katılımcılara göre daha yüksek ilişkisel benlik puanı aldıklarını ancak ilginç olarak Türk kadın katılımcıların hem Kanadalı kadın katılımcılardan hem de Türk erkek katılımcılardan daha yüksek ayırık benlik yapısı puanı alındığı ortaya çıkmıştır. Araştırmacılar elde ettikleri bu bulguları, Türk örneklemin hem bireyci hem de toplulukçu öğeleri bünyesinde barındıran bir benlik yapısına bağlamışlardır.

Diğer bir çalışmada İmamoğlu ve Karakitapoğlu Aygün (2004) Türk ve Amerikalı üniversite öğrencilerinden oluşan örneklem grubu ile çalışmıştır. Çalışmada bireyci ve toplulukçu benlik yönelimi ile ben merkezli ve diğeri merkezli değerlerin sosyo-ekonomik durum ve kültürler arası farklılık açılarından birbirleri ile ilişki olup olmadığına bakılmıştır. Sonuçlar, kültürel farklılık ve sosyo-ekonomik gruplar göz önüne alındığında bireyci ve toplulukçu benlik yönelimin birbirlerine zıt olmayan ancak farklı yapılar olduğunu göstermiştir.

Bu bölümde Batı kültürünün özelliklerini taşıyan bireyci yapı, toplulukçu yapının özelliklerini taşıdığı iddia edilen ilişkisel yapı, toplulukçu yapı temelli ancak bireyci özelliklerin geliştiği kültürel bağlamda bireyci ve toplulukçu özelliklerin bir arada bulunabileceğine bir kanıt oluşturacak özerk ilişkisel yapı incelenmiştir. Benliğin kişiler arası mesafe ve faillik eksenleri temelinde kavramsallaştırılması olası yollardan biridir. Gerçekten de bu iki eksen benliği analizde en sık başvurulan temel boyutlardır. Ancak bu eksenlerin yanı sıra diğer bazı eksenlerin de ele alınması, benliğin anlaşılmasını zenginleştirecektir. Yine diğeri ile ilişkinin niteliği sadece kişisel mesafe bakımından değil, diğeri kendini temellendirme ve diğeri yoluyla benlik değeri kazanma bakımlarında da incelenebilir. Failliğin özerkliği öne çıkarması da farklı bağlamlarda tartışılmaktadır.

I.2. Benlik Düzenleme (Self-Regulation) ve Düzenleme Odağı Kuramı (Regulatory Focus Theory)

Antik Yunan'dan günümüze insan güdülenmesini anlama ve açıklamada baskın olan görüş hazcı ilkeye dayanır (Higgins, 1997). Bilindiği gibi bu prensibe göre insan acıdan kaçınmaya ve hazza yaklaşmaya g d lenmiştir. Benlik düzenleme (self-regulation) de hazcı prensibin etkilerini taşıtmaktadır. Buna göre benlik düzenleme bireylerin belirli bir amaç karşısında tutum ve davranışlarını belirlemesidir; eğer tutum ve davranış amaca uyuyor ise verili davranış ya da tutumlar devam ettirilir ancak amaca uymuyor ise amaca uygun şekilde düzenlenir (Carver ve Scheier 1990). Kişinin gerçek benliği ile benlik hedefi arasındaki uyumsuzluğın doğurduğu olumsuz sonuçları gidermek amacı ile başvurulan benlik düzenlemesi de aslında bir bakıma acıdan kaçma ve hazza yaklaşmayı içerir. Higgins'in (1987, 1997) tüm bunlara dayanarak oluşturduğu Düzenleme Odağı Kuramı'na göre de insanlar benlik-düzenleme odakları bakımından farklılaşmaktadır. Farklılaşan bu iki odak yaklaşmacı benlik düzenleme odağı (promotion focus) ve kaçınmacı benlik düzenleme odağı (prevention focus) olarak tanımlanır.

Yaklaşmacı benlik düzenleme odağına sahip bireyler pozitif sonuçlara ulaşma çabasındadır. Diğer taraftan kaçınmacı odağa sahip bireyler negatif sonuçlardan kaçınmaya çabalarlar (Higgins, Roney, Crowe, Hymes, 1994).

Higgins'a göre benlik düzenleme odakları arasındaki farklılık sosyalleşme süreçleri ile ilişkilidir. Özellikle ocuk ile ona bakan kişi arasındaki ilişki ve iletişim büyük önem taşıtmaktadır. Çünkü ocuğun sosyalleşme sürecinde bakıcısından alacağı, olumlu geribildirimler, yapacağı işe yönelik yüreklendirme, başarıya odaklanma gibi yaklaşmacı benlik düzenleme odağına ilişkin iken, başarısızlıktan kaçınmaya yönelik, sorumluluk ve

güvenlik temalı mesajlar kaçınmacı benlik düzenleme odağı ile ilişkilidir (Crowe ve Higgins, 1997).

Yaklaşmacı benlik düzenleme odağına sahip bireyler başarıya ulaşmak ve amaçları gerçekleştirmek için hevesli iken kaçınmacı benlik düzenleme odağına sahip bireyler olumsuz bir sonuç almamak için çabalarlar. Yaklaşmacı odak içsel normlara kaçınmacı odak ise dışsal ya da sosyal tabanlı normlara vurgu yapmaktadır. Buna bağlı olarak yaklaşmacı odak kişisel olarak önemli başarılarla, ideallere ve hırslara yani ideal benliğe odaklanırken, diğer yandan kaçınmacı odak aile ya da diğer otoritelerinden nakledilmiş olan görevleri, zorunlulukları ve sorumlulukları yerine getirmeye odaklanır (Summerville ve Roese, 2008; Higgins, 1997).

Bir önceki konuda da işlendiği üzere benlik konusu kültürel değer ve normlardan etkilenmektedir. Farklı benlik yapılarının farklı kültürel karakteristiklerden nasıl etkilendiğini hatırlatarak; benlik düzenleme odaklarının da kültürel değerlerden ve özelliklerden etkilenmediğini söylemek yanlış olmayacaktır. Yapılan çalışmalarda bu görüşü destekler niteliktedir. Farklı kültürlerdeki bireylerin farklı benlik düzenleme odaklarına sahip olmasının yanı sıra bu durumun belirli bilişsel süreçlere etkisi de araştırmacıların konusu olmuştur.

Higgins (1996b) bir odağın diğerinden farklılaşmasında kültürel karakteristiklerin önemli rol oynadığını söylemektedir. Buna göre, Batı kültüründeki benlik bireyin kendi bakış açısı temelindedir. Bağımsız Batı benliği teşvik ve iyi dileklere dayanan, çocuğun daha çok olumlu özelliklerine dikkat çekilen bakıcı-çocuk ilişkisi ile biçimlenir. Zıt olarak yoğun grup ilişkileri ile karakterize Batılı olmayan ilişkisel benlik yapısında ise bakıcı çocuğun daha çok olumsuz özelliklerine ve problemlerine vurgu yapar (Higgins, 1996b). Buda bize benlik düzenleme odaklarının gelişimsel süreçlerdeki etkileşim ve kültürel

değerlerden etkilenmemesinin kaçınılmaz olduğunu göstermektedir. Yani olumlu sonuçları arttırıp, olumsuz sonuçları düşüren Batı kültüründe bireyin benlik düzenleme odağının yaklaşmacı odağa eğilimli olması ve olumsuz sonuçtan kaçınmaya çalışan Batılı olamayan kültürlerde de kaçınmacı odağa eğilim olması kültürel farklılığın bir ürünüdür. Kültürel farklılıklar ve farklı benlik düzenleme odakları arasındaki ilişkinin çalıştığı diğer bir çalışmada katılımcılara farklı senaryolar sunulmuştur. Araştırma sonuçları ilişkisel benlik yapısının yaygın olduğu Doğu kültürlerinde ayrık benlik yapısının yaygın olduğu Batı kültürlerine oranla kaçınmacı benlik düzenleme odağına dair senaryoların daha önemli olduğu görülmüştür (Lee ve diğ., 2009).

Bireyci benlik yapısının önemli özelliklerinden biri kişisel amaç ve başarıya odaklanmaktır. Yaklaşmacı düzenleme odağına eğilimli olan özerk benlik yapısındaki bireyler başarı ile ilgilidirler ve kendilerini diğerlerinden olumlu yönde ayırırlar. Çeşitli durumlarda potansiyel amaçları maksimize etmeye odaklanırlar. Zıt olarak, toplulukçu kültürel değerlere sahip ilişkisel benlik yapısında grup uyumunu sürdürme ve iyi bir grup üyesi olmak karakteristik bir özelliktir. Sonuç olarak, kendi başarısı grubu başarısı olan ilişkisel benlik yapısına sahip bireyler kaçınmacı benlik düzenleme odağına eğilimlidirler (Lalwani, Shrum ve Chiu, 2009).

İnsanlar bir amaca ulaşmak istediklerinde bazı güdüsel yönelimler ve ilgiler ile amaca ulaşmaya çabalarlar. Sonuç olarak istenen ya da istenmeyen, başarılı ya da başarısız şekilde amaçlarına ulaşmayı deneyimlerler (Higgins, 2005). Farklı benlik düzenleme odakları kişilerin motivasyonlarını belirli bir duruma yöneltmelerinde de önemli rol oynamaktadır. Örneğin Shah ve Higgins (1997) yaklaşmacı odaklı bireylerin başarıyı elde etmek için kendilerini yüksek derecede motive ettiklerini bulgulamışlardır. Kaçınmacı odaklı bireyler ise negatif performans göstermemek için ihtiyatlı davranışlar sergilerler.

Buda yaklaşmacı ve kaçınmacı odaklanmada başarıya ulaşmak için farklı motivasyon süreçlerinin işlediğini göstermektedir.

Kişisel düzenleme odağının farklılığı kişisel değerler ile de alakalıdır. Leikas ve diğ. (2009) yaptığı çalışmada sonuçlar benlik düzenleme odağı ile değerlerin ilişkili olduğunu göstermektedir. Öyle ki, başarı, güç gibi değerlerin yaklaşmacı odak ile, zıt olarak uyum ve güvenlik gibi değerlerin de kaçınmacı benlik düzenleme odağı ile ilişkili olduğu görülmüştür. Düzenleme odaklarının altındaki bilişsel süreçleri ve göreve yaklaşım tarzının değerlendirildiği bir diğer çalışmada, Japon katılımcıların kaçınmacı yönergenin verildiği koşulda (deney başında verilen para ödülünün her yanlış cevapta belirli bir oranda düşürüleceği söylenmiştir) yaklaşmacı yönergenin verildiği koşuldaki (her doğru cevaba belirli bir para ödülü verileceği söylenmiştir) daha başarılı oldukları belirlenmiştir. Bu bulgu zihniyet tarzlarının ve kültürel etkilenmenin önemini açığa çıkarması bakımından ilginçtir.

Düzenleme Odağı Kuramı'na göre tüm amaç odaklı davranışlar iki farklı motivasyonel sistem ile düzenlenir. Bu iki farklı düzenleme yani kaçınmacı benlik düzenleme odağına ya da yaklaşmacı benlik düzenleme odağına sahip bireyler bu odak doğrultusunda birbirlerinden farklı davranışlar sergileyebilirler. Ayrıca bu iki farklı benlik düzenleme odağı kişilerin verdiği duygusal tepkilerle de ilişkilidir. Örneğin, insanlar eğer umduklarını gerçekleştiremez ya da ideallerine ulaşamazlarsa çökkünlük, mutsuzluk, hayal kırıklığı gibi depresif duygular sergileyebilirler. Eğer görev ve sorumluluklarını yerine getiremezlerse huzursuzluk, tehdit altında olma, korku gibi gerginlik, kızgınlık, öfke gibi ajitatif duygular yaşarlar. Buna bağlı olarak da yaklaşmacı benlik düzenleme odağına sahip bireyler için olumlu geri bildirimlerin varlığı mutluluk ve neşe duyguları ile ilgili iken, bu geri bildirimlerin yokluğunda ise çökkünlük ve üzümlük duyguları gözlenir. Kaçınmacı

benlik düzenleme odağına sahip bireyler ise olumsuz geri bildirim almadıkları zaman huzurlu ve sakin bir duygu durum içinde iken, olumsuz geri bildirimleri engelleyemedikleri takdirde sinirlilik, gerginlik gibi duygusal tepkiler sergileyebilirler (Higgins, 1997).

I.3. Otantiklik

Tarih boyunca kişinin kendini açıkça ve dürüstçe diğerlerine açması yani bir biçimde otantik olması büyük önem taşımaktadır. Öyle ki, otantiklik sağlıktan, insan gelişimine, danışma psikolojisinden kişilik ile ilgili önemli teorilere kadar birçok alanda anahtar bir durum halini almıştır (Lopez ve Rice, 2006).

Otantiklik, kişinin gerçek benliğini (true self) yaşayabilmesi olarak tanımlanır (Goldman ve Kernis aktaran Heppner ve diğ., 2008). Kişinin gerçek benliği ifadesi otantiklik açısından oldukça önemlidir. Çünkü kişinin gerçek benliğine değinmek demek aslında bir nevi yapılan açıklamanın kişi merkezli olması demektir. Wood ve arkadaşları da (2008) otantiklik ile ilgili çalışmaların kişi merkezli olduğuna işaret ederek, psiko-dinamik çalışmaların yoğun üzerinde durduğu bu konunun, son zamanlarda hümanistik, varoluşçu ve pozitif psikolojinin de ilgisini çektiğini belirtmektedir.

Birey merkezli düzende otantiklik birbiri ile uyumlu üç parçalı bir yapı olarak tanımlanır. Birinci düzey bireyin temel deneyimleri, ikinci düzey bilinçli farkındalığı, üçüncü düzey ise davranış ve iletişimi kapsar. Kişinin gerçek deneyimleri ile bilinçli farkındalık düzeyleri arasındaki çatışma otantikliğin ilk yönü olan “*kendine yabancılaşma (self-alienation)*” yönünü oluşturur. Kişinin deneyimleri ile davranışları arasındaki ahenk, uyum ise “*otantik yaşama (authentic living)*” yönünü oluşturur. Otantik yaşama fizyolojik konum, duygu, inanç, ve bilişlerin davranış ile tutarlı olması durumudur. Diğer bir deyişle kişinin kendi değer ve inançları ile uyum içinde yaşaması anlamına gelmektedir. Üçüncü

yön ise, diğerlerinin inanç ve beklentilerinden ne derece etkilenildiğini yansıtmaktadır. İnsanlar esasen sosyal varlıklardır ve bu nedenle tüm otantik yaşama ve kendine yabancılaşma yönleri sosyal çevreden etkilenir. Üçüncü yön olan “*dışsal etkilenme (accepting external influence)*” kendine yabancılaşma ve otantik yaşama ile ilgili tüm duyguları etkilemektedir (Barrett-Lennard aktaran Wood ve diğ., 2008).

Özellikle danışma psikoloji başta olmak üzere otantiklik kavramı ile ilgilenen diğer alanlarda otantiklik ile psikolojik iyi olma arasında önemli bir ilişki bulunduğu ifade edilmektedir (Kernis ve Goldman, 2005; Wood ve diğ., 2008; Lopez ve Rice, 2006). Otantiklik ile ilişkili olan diğer bir kavram ise benlik saygısıdır. Otantiklik ile benlik saygısı arasında olumlu yönde bir ilişki olduğuna dair varsayım ile yola çıkan çalışmada sonuçlar iki kavram arasında olumlu ilişki olduğunu göstermiştir (Heppner ve diğ., 2008). Maslow’un İhtiyaçlar Hiyerarşisi Teorisi’ne göre insanlar belirli bir kategorideki ihtiyaçlarını karşıladıklarında, kendi içlerinde hiyerarşik olan bir üst ihtiyacı karşılama arayışına girerler. Maslow bu hiyerarşik yapıyı en alttan başlayarak fizyolojik gereksinimler, güvenlik gereksinimleri, ait olma gereksinimi, sevgi gereksinimi, saygınlık gereksinimi ve kendini gerçekleştirme gereksinimi olarak kategorize eder (Maslow, 1970). Bu durumda Maslow’un (1970) kendini gerçekleştirme kavramından yola çıkarak, insanların kendi benliklerini özgürce ve istedikleri tarzda yaşayamaması halinde bu durumun onlarda olumsuz duygu durumuna yol açacağı düşünülebilir

II.YÖNTEM

Çalışmanın bu bölümünde araştırmanın amacı, örneklemin özellikleri, araştırma esnasında kullanılan ölçeklere ait geçerlik ve güvenirlik çalışmaları, araştırmanın uygulanması ve verilerin analizine ilişkin bilgiler sunulacaktır.

II.1. Çalışmanın Genel Amacı ve Beklentiler

1. Aynı kültür içerisinde özerk ve ilişkisel olmak üzere farklı benlik yapıları bulunabilir.
2. Kişinin sahip olduğu benlik yapısı özerk ya da ilişkisel olabilir ve bu benlikler otantik yaşanabilir veya kişi sahip olduğu benlik yapısını içselleştirmemiş olabilir.
3. Benlik yapıları ne kadar otantik yaşıyor ise, o benliğin engellenmesi o kadar güçlü duygusal tepkilere yol açar.
4. Benliklerin ketlenmesine verilen duygusal tepkilerin niteliği ise Düzenleme Odakları tarafından belirlenir.

Bu çıkarımlarda dayanarak bu çalışmada benlik ketlenmesi durumunda verilen duygusal tepkilerin kişilerin benlik düzenleme odakları ve otantik benlik algıları tarafından yordanıp yordanmadığını ortaya koymak amaçlanmıştır. Genel olarak, benlik düzenleme odaklarının, benliğin otantik yaşanması aracılığıyla, ketlenme durumuna verilen duygusal tepkileri yordayacağını varsayan bir model önerilmektedir (Bkz. Şekil 6).

Şekil 6: Kavramsal Model

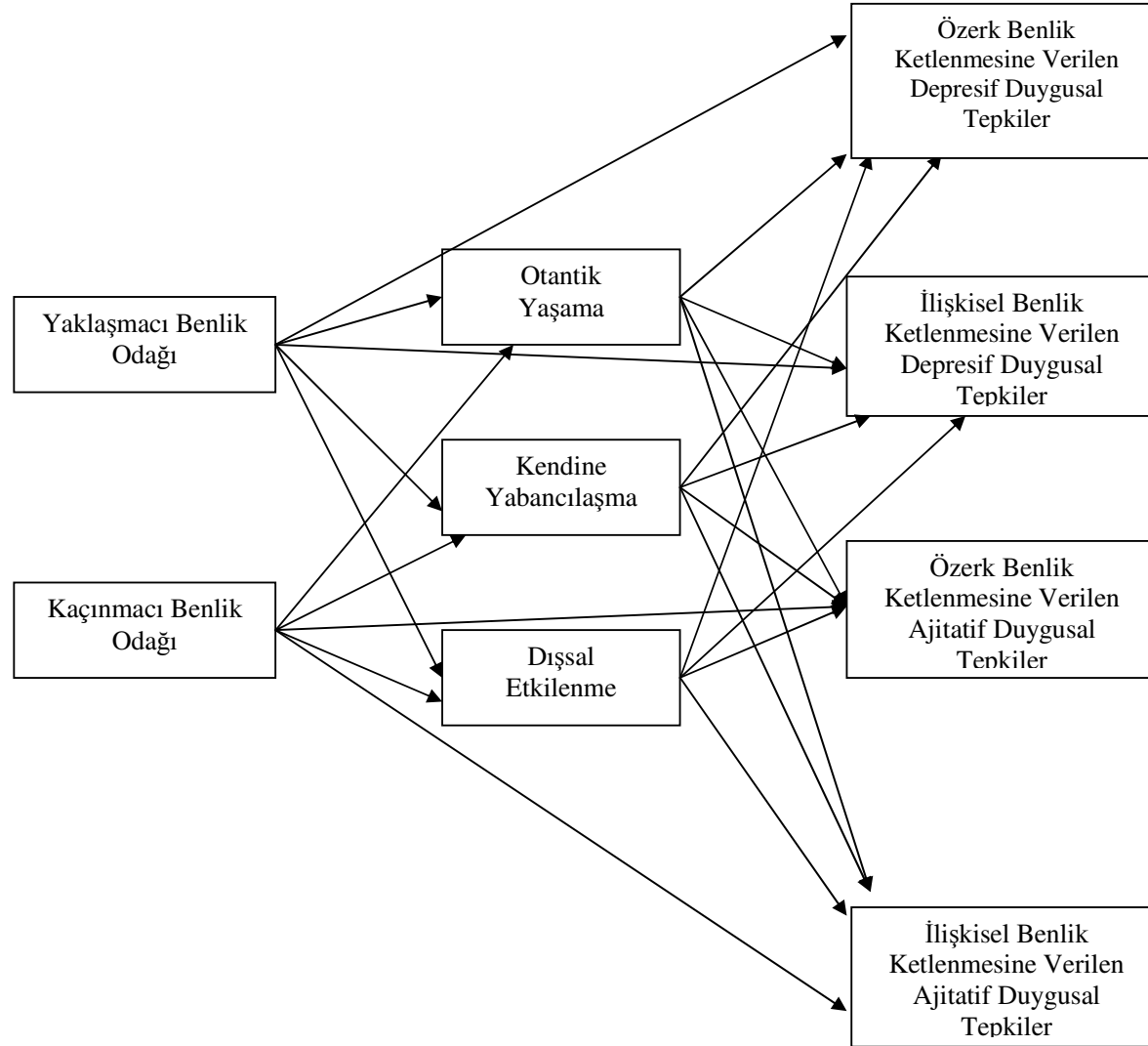

Bu modele göre yaklaşmacı ve kaçınmacı benlik odakları, ilişkisel ve özerk benliklerin ketlenmesi durumuna verdikleri duygusal tepkileri yordayacaktır. Yaklaşmacı benlik düzenleme odağına sahip bireylerin negatif durumlarda gösterdiği çökkünlük

duyguları *depresif duygular*, kaçınmacı benlik düzenleme odağına sahip bireylerin negatif durumlarda gösterdiği sinirlilik duyguları ise *ajitatif duygular* olarak adlandırılmıştır.

Ancak bu ilişki otantik benlik algısı aracılığıyla gerçekleşecektir (Bkz. Şekil 7).

Şekil 7: Önerilen Model

II.2. Amaç ve Varsayımlar (Denenceler)

Bu araştırmanın amacı, benlik ketlenmesi durumunda verilen duygusal tepkilerin kişilerin benlik düzenleme odakları ve otantik benlik algıları tarafından yordanıp yordanmadığını ortaya koymaktır. Bu amaç doğrultusunda, gerçekleştirilen araştırmadan elde edile verilerin spesifik olarak aşağıdaki varsayımları doğrulaması beklenmektedir:

1. Kaçınmacı benlik odağı ile ilişkisel benliğin ketlenmesi durumunda verilecek ajitatif duygusal tepki arasında doğrudan etki
2. Kaçınmacı benlik odağı ile özerk benliğin ketlenmesi durumunda verilecek ajitatif duygusal tepki arasında doğrudan etki
3. Yaklaşmacı benlik odağı ile ilişkisel benliğin ketlenmesi durumunda verilecek depresif duygusal tepki arasında doğrudan etki
4. Yaklaşmacı benlik odağı ile özerk benliğin ketlenmesi durumunda verilecek depresif duygusal tepki arasında doğrudan etki
5. Kaçınmacı benlik odağı ile ilişkisel benliğin ketlenmesine verilecek ajitatif duygusal tepki arasında dolaylı etki: kaçınmacı benlik odağı ve ilişkisel benliğin ketlenmesine verilecek ajitatif duygular arasındaki ilişkisi otantik yaşama aracılığıyla gerçekleşecektir.
6. Kaçınmacı benlik odağı ile ilişkisel benliğin ketlenmesine verilecek ajitatif duygusal tepki arasında dolaylı etki: kaçınmacı benlik odağı ve ilişkisel benliğin ketlenmesine verilecek ajitatif duygular arasındaki ilişkisi dışsal etkilenme aracılığıyla gerçekleşecektir.
7. Kaçınmacı benlik odağı ile ilişkisel benliğin ketlenmesine verilecek ajitatif duygusal tepki arasında dolaylı etki: kaçınmacı benlik odağı ve ilişkisel benliğin

ketlenmesine verilecek ajitatif duygular arasındaki ilişkisi kendine yabancılaşma aracılığıyla gerçekleşecektir.

8. Kaçınmacı benlik odağı ile özerk benliğin ketlenmesine verilecek ajitatif duygusal tepki arasında dolaylı etki: kaçınmacı benlik odağı ve özerk benliğin ketlenmesine verilecek ajitatif duygular arasındaki ilişkisi otantik yaşama aracılığıyla gerçekleşecektir.
9. Kaçınmacı benlik odağı ile özerk benliğin ketlenmesine verilecek ajitatif duygusal tepki arasında dolaylı etki: kaçınmacı benlik odağı ve özerk benliğin ketlenmesine verilecek ajitatif duygular arasındaki ilişkisi dışsal etkilenme aracılığıyla gerçekleşecektir.
10. Kaçınmacı benlik odağı ile özerk benliğin ketlenmesine verilecek ajitatif duygusal tepki arasında dolaylı etki: kaçınmacı benlik odağı ve özerk benliğin ketlenmesine verilecek ajitatif duygular arasındaki ilişkisi kendine yabancılaşma aracılığıyla gerçekleşecektir.
11. Yaklaşmacı benlik odağı ile ilişkisel benliğin ketlenmesine verilen depresif duygusal tepki arasında dolaylı etki: yaklaşmacı benlik odağı ve ilişkisel benliğin ketlenmesine verilen depresif duygular arasındaki ilişkisi otantik yaşama aracılığıyla gerçekleşecektir.
12. Yaklaşmacı benlik odağı ile ilişkisel benliğin ketlenmesine verilen depresif duygusal tepki arasında dolaylı etki: yaklaşmacı benlik odağı ve ilişkisel benliğin ketlenmesine verilen depresif duygular arasındaki ilişkisi dışsal etkilenme aracılığıyla gerçekleşecektir.
13. Yaklaşmacı benlik odağı ile ilişkisel benliğin ketlenmesine verilen depresif duygusal tepki arasında dolaylı etki: yaklaşmacı benlik odağı ve ilişkisel benliğin

ketlenmesine verilen depresif duygular arasındaki ilişkisi kendine yabancılaşma aracılığıyla gerçekleşecektir.

14. Yaklaşmacı benlik odağı ile özerk benliğin ketlenmesine verilen depresif duygusal tepki arasında dolaylı etki: yaklaşmacı benlik odağı ve özerk benliğin ketlenmesine verilen depresif duygular arasındaki ilişkisi otantik yaşama aracılığıyla gerçekleşecektir.

15. Yaklaşmacı benlik odağı ile özerk benliğin ketlenmesine verilen depresif duygusal tepki arasında dolaylı etki: yaklaşmacı benlik odağı ve özerk benliğin ketlenmesine verilen depresif duygular arasındaki ilişkisi dışsal etkilene aracılığıyla gerçekleşecektir.

16. Yaklaşmacı benlik odağı ile özerk benliğin ketlenmesine verilen depresif duygusal tepki arasında dolaylı etki: yaklaşmacı benlik odağı ve özerk benliğin ketlenmesine verilen depresif duygular arasındaki ilişkisi kendine yabancılaşma aracılığıyla gerçekleşecektir.

II.3. Örneklem

Bu araştırmanın örneklemini Mersin Üniversitesi'nde 2009-2010 eğitim yılı bahar döneminde üniversitenin farklı fakültelerinin farklı sınıflarında eğitimlerine devam eden 156 erkek ve 161 kız olmak üzere toplam 317 öğrenci oluşturmaktadır. Örneklemin demografik özellikleri aşağıdaki tabloda sunulmaktadır.

Tablo 1: Örneklem Ait Demografik Bilgiler

	N	Ortalama	SD	Min-Max*	Yüzde %
Erkek	156	22.33	2.20	18-29	49.2
Kız	161	21.29	2.08	18-28	50.8

* Yaş aralığı

II.4. Veri Toplama Araçları

Araştırmada kullanılan veri toplama araçları şu şekildedir:

1. Kaçınmacı / Yaklaşmacı Benlik Düzenleme Ölçeği (Bknz. Ek 1)
2. Otantiklik Ölçeği (Bknz. Ek 2)
3. Benlik Ketlenmesine Verilen Duygusal Tepkiler Ölçeği (Bknz. Ek 3)

II.4.1. Kaçınmacı / Yaklaşmacı Benlik Düzenleme Ölçeği (Prevention / Promotion Scale)

Lockwood, Jordan ve Kunda tarafından 2002 yılında sürekli benlik düzenleme odaklarını ölçmek için geliştirilmiş ve 2008 yılında Doğruyol tarafından Türk popülasyona uyarlanmıştır. Ölçek Likert tipi 9 dereceli (1: Bana hiç uygun değil – 9: Bana çok uygun) 9'u yaklaşmacı ve 9'u kaçınmacı odak amaçlarını içeren toplam 18 maddeden oluşmaktadır. Yapılan faktör analizleri sonucunda yaklaşmacı odağa ait bir madde analizden çıkarılmıştır. Ölçeğin güvenilirliği yaklaşmacı odak için .83, kaçınmacı odak için ise .77 olarak bulunmuştur (Doğruyol, 2008).

Bu çalışmada kullanılan Kaçınmacı / Yaklaşmacı Benlik Düzenleme Ölçeği'nin yapı geçerliliğini test etmek ve faktör yapılarının orijinal çalışma ile uyuşup uyuşmadığını belirlemek üzere varimax rotasyonlu açıklayıcı faktör analizi yapılmıştır. Sonuçlar, iki faktör yapısına işaret etmiştir. Buna göre, ilk faktör %21,21'ini, ikinci faktör ise % 20.57'sini olmak üzere, iki faktör birlikte toplam varyansın % 41,79'unu açıklamıştır. Ancak, ölçeğin orijinalinde yer alan üç madde, gerek doğru faktörlere yüklenmediğinden gerekse .30'dan düşük yük verdiği için analizden çıkarılmış ve kalan maddeler tekrar analiz edilmiştir. KMO Bartlett testinden elde edilen Kaiser Meyer Olkin değeri .86 olarak bulunmuştur. Bu da faktörlerin varyans açıklamasının yeterli olduğunu göstermektedir. Buna göre, ilk faktör (yaklaşmacı odak) tek başına toplam varyansın %22,77'sini, ikinci

faktör (kaçınmacı odak) tek başına toplam varyansın % 21.47'sini, her ikisi birlikte toplam varyansın % 44, 24'ünü açıklamıştır. 7 madde (3, 5, 6, 14, 16, 17, 18) .82 Cronbach's Alpha değeri ile ilk faktöre (yaklaşmacı odak); 8 madde ise (2, 4, 7, 9, 10, 11, 13, 15) .75 Cronbach's Alpha değeri ile (kaçınmacı odak), ikinci faktöre yüklenmiştir (Bknz. Tablo 2). Analizler ölçeğimizin yapı geçerliliğinin ve güvenilirliğinin sağlandığını göstermektedir.

Tablo 2: Kaçınmacı / Yaklaşmacı Benlik Düzenleme Ölçeği'nin Varimax Rotasyonlu Faktör Analizi Sonuçları ve Güvenirlilik Bilgisi

Ölçek Maddeleri Yükleri	Faktör	
	Kaçınmacı Odak	Yaklaşmacı Odak
6. Genellikle, gelecekte elde etmeyi umduğum başarılarla odaklanırım.	.77	
16. Genellikle, yaşamımda olumlu sonuçlar elde etmeye odaklanırım.	.70	
3. Sık sık umutlarıma ve hedeflerime nasıl ulaşacağımı hayal ederim.	.70	
14. Kendimi temel olarak, "idealimdeki ben"e ulaşmaya çalışan; yani umutlarını, arzularını ve hayallerini gerçekleştirmeye çalışan biri olarak görüyorum.	.68	
5. Gelecekte idealimde olmak istediğim kişi hakkında sıkça düşünürüm.	.64	
17. Sık sık kendimi, başıma gelmesini umut ettiğim güzel şeyleri yaşarken hayal ederim.	.62	
18. Genel olarak, başarısızlığı önlemekten ziyade başarıya ulaşmaya çaba gösteririm	.58	
8.** Sıklıkla derslerimde nasıl başarıya ulaşacağımı düşünürüm.		
12.** Okuldaki şu anki temel amacım derslerim konusundaki isteklerimi gerçekleştirmektir.		
9. Sıklıkla kendimi basıma gelmesinden korktuğum kötü şeyleri yaşarken hayal ederim.		.77
4. Gelecekte olmaktan korktuğum kişi hakkında sıkça düşünürüm		.67
7. Akademik hedeflerimi başaramayacağımdan dolayı sıklıkla endişelenirim.		.66
10. Sıklıkla, yaşamımdaki olası başarısızlıkları nasıl önleyebileceğimi düşünürüm.		.62

11.	Yaşamımda genellikle, kazançlara ulaşmaktan ziyade kayıpları önleme eğilimi gösteririm.	.54
13.	Okuldaki şu anki temel amacım derslerim konusunda olası bir başarısızlıktan kaçınmaktır	.47
15.	Kendimi temel olarak, “olmam beklenen” kişi olmaya çalışan; yani görevlerini, sorumluluklarını ve yükümlülüklerini yerine getirmeye çalışan biri olarak görüyorum.	.45
2.	Sorumluluk ve yükümlülüklerimi yeterince yerine getiremeyeceğim diye kaygı duyarım	.41
1.**	Genellikle, hayatımdaki olumsuz olayları engellemeye odaklıyım.	
Açıklanan varyans %		22.77
Özdeğerler		3.41
Cronbach's Alpha		.82
		21.47
		3.22
		.75

** Orijinal ölçekte yer alırken bizim çalışmamızda geçerlik nedeni ile atılan madde

II.4.2. Otantiklik Ölçeği (Authenticity Scale)

Otantiklik ölçeğinin maddeleri Linley ve Joseph (2008) tarafından otantikliğin olası üç faktörünü ölçmek amacı ile geliştirilmiştir. Ölçek, orijinal olarak kendine yabancılaşma (self-alienation), otantik yaşama (otantik living) ve dışsal etkilenme (external influence) olmak üzere üç alt ölçekten oluşan 7'li Likert tarzı (1 : Beni hiç tanımlamıyorum – 7 : Beni tamamen tanımlıyorum) 25 maddeden oluşmaktadır (Wood ve diğ., 2008).

Otantiklik ölçeğinin maddeleri önce araştırmacı tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir. Daha sonra İngiliz Dili ve Edebiyatı bölümünden profesör ünvanına sahip bir uzman tarafından her madde çevirinin doğruluğu açısından değerlendirilmiştir. Ardından sosyal psikoloji alanında uzman üç yargıcı tarafından hem çevirinin doğruluğu ve anlaşılabilirliği hem de otantiklik algısını ölçebilme özellikleri açısından değerlendirilmiştir. Uzmanlardan alınan geri bildirimler doğrultusunda gerekli düzeltmeler yapılmış ve görüş birliği sağlanana değin bu işlem tekrar edilmiştir.

Otantiklik Ölçeği'nin yapı geçerliğini test etmek ve faktör yapılarının orijinal çalışma ile uyuşup uyuşmadığı belirlemek amacı ile varimax rotasyonlu açıklayıcı faktör

analizi yapılmıştır. Sonuçlar maddelerin üç faktör altında toplandığına işaret etmiştir. Ölçeğin orijinalinde yer alan 13 madde, gerek doğru faktörlere yüklenmediğinden gerekse .30'dan düşük yük verdiği için analizden çıkarılmış ve kalan maddeler tekrar analiz edilmiştir. KMO Bartlett testinden elde edilen Kaiser Meyer Olkin değeri .76 olarak bulunmuştur. Bu da faktörlerin varyans açıklamasının yeterli olduğunu göstermektedir. Buna göre, ilk faktör %21.82'sini, ikinci faktör % 18.25'ini, üçüncü faktör % 18.09'unu, üç faktör birlikte toplam varyansın % 58,18'ini açıklamıştır. 4 maddenin (9, 8, 11, 2) .79 Cronbach's Alpha değeri ile ilk faktöre (kendine yabancılaşma) yüklendiği, 4 maddenin (5, 12, 10, 1) .69 Cronbach's Alpha değeri ile (dışsal etkilenme), ikinci faktöre yüklendiği, 4 maddenin (4, 6, 7, 3) .68 Cronbach's Alpha değeri ile üçüncü faktöre (otantik yaşama) yüklendiği görülmüştür (Bknz. Tablo 3). Analizler ölçeğimizin yapı geçerliliğinin ve güvenilirliğinin sağlandığını göstermektedir.

Tablo 3: Otantiklik Ölçeği'nin Varimax Rotasyonlu Faktör Analizi Sonuçları ve Güvenirlilik Bilgisi

Ölçek Maddeleri	Faktör Yükleri		
	Kendine Yabancılaşma	Dışsal Etkilenme	Otantik Yaşama
9. Gerçekte hislerimin tam anlamıyla farkında değilimdir.	.82		
8. Sanki kendimi çok iyi tanımıyorum gibi hissediyorum.	.82		
11. Gerçek benliğimi yaşayamadığımı hissediyorum.	.69		
2. Kendime yabancılaştığımı hissediyorum.	.65		
5. Diğerlerinin görüşlerinden oldukça fazla etkilenirim.		.83	
12. Diğer insanlar beni büyük oranda etkiler.		.83	
10. Genelde diğer insanların yapmamı söylediklerini yaparım.		.60	

1.	Her zaman başkalarının benden beklediklerini yapmak zorunda olduğumu hissederim.	.41		
4.	Çoğu durumda kendime sadık kalırım.		.79	
6.	Her zaman inandığım şeyleri savunurum.		.75	
7.	Değer ve inançlarımla uyum içinde Yaşarım.		.70	
3.	Popüler olmaktansa kendim olmanın daha iyi Olduğunu düşünürüm.		.61	
<hr/>				
Açıklanan varyans %		21.82	18.25	18.09
Özdeğerler		2.62	2.19	2.17
Cronbach's Alpha		.79	.69	.68

II.4.3. Benlik Ketlenmesi'ne Verilen Duygusal Tepkiler Ölçeği

Benlik Ketlenmesine Verilen Duygusal Tepkiler Ölçeği, ilişkisel ve özerk benlik yapılarının ketlenmesi durumunda bireylerin verecekleri duygusal tepkilerini belirlemek amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilmiştir. Ölçek 5'li Likert tarzı puanlamanın olduğu 8 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin geliştirilirken öncelikle ilişkisel ve özerk benlik yapılarıyla ilgili gerekli literatür bilgileri toplanmıştır (Kağıtçıbaşı, 2010, 2004; Markus ve Kitayama, 1991; Triandis, 2001). Özellikle Singelis'in (1994) ilişkisel ve özerk benlikleri ayırt eden Benlik Kurgusu Ölçeği'nde yer alan maddeler esas alınarak, ve bu iki tip benlik yapısının ketlendiği durumlara işaret eden maddeler üretilmiştir. Üretilen maddeler, ayrıca sosyal psikoloji alanında uzman üç yargıcı tarafından, özerk ve ilişkisel benliklere uygunluğu ve anlaşılabilirliği açısından değerlendirilmiştir. Uzmanlardan alınan geri bildirimler doğrultusunda gerekli düzeltmeler yapılmış ve görüş birliği sağlanana değin bu işlem tekrar edilmiştir. Toplam sekiz maddeden oluşan ölçek, benlik ketlenmesi durumuna verilen üzünlük, kızgınlık, sinirlilik ve moral bozukluğu duygusal tepkilerini ölçmeyi hedeflemiştir. Bu duygusal tepkiler Higgins'ın (1997) benlik düzenleme odaklarının duygusal tepkiler üzerindeki etkisine dair görüşleri doğrultusunda belirlenmiştir. Buna göre

benlik ketlenmesine verilecek duygular hem ajitatif hem de depresif duygularını kapsayacak biçimde belirlenmiştir. Ajitatif boyuttaki duygular, kızgınlık ve sinirlilik, depresif boyutundaki duygular ise üzünlük ve moral bozukluğudur.

Benlik ketlenmesi ölçeğinin kuramsal olarak ilişkisel ve özerk benlik ketlenmelerini gerçekten ölçüp ölçmediğini sınamak üzere hem ajitatif duygular hem de çökme duyguları boyutlarında iki kere faktör analizi yapılmıştır. Ajitatif duygular boyutunda yapılan varimax rotasyonlu faktör analizi sonuçlarına göre, ilişkisel benliğin ketlenmesi ve özerk benliğin ketlenmesi olmak üzere iki faktör yapısı ortaya çıkmıştır. KMO Bartlett testinden elde edilen Kaiser Meyer Olkin değeri .76 olarak bulunmuştur. Buna göre 5,6,7, ve 8. maddeler ilişkisel benliğin ketlenmesine verilen ajitatif duygular faktörü altında toplanmış ve toplam varyansın % 25.79'unu (Alpha = .84); 1, 2, 3 ve 4, maddeler ise özerk benliğin ketlenmesine verilen ajitatif duygular faktörünü oluşturmuş ve toplam varyansın %22.06'sını açıklamıştır (Alpha = .80). Bu iki faktör birlikte toplam varyansın % 47.85'ini açıklamaktadır (Bknz. Tablo 4).

Tablo 4: Benlik Ketlenmesine Verilen Ajitatif Duygusal Tepkiler Ölçeği'nin Varimax Rotasyonlu Faktör Analizi Sonuçları ve Güvenirlilik Bilgisi

Ölçek Maddeleri	Faktör Yükleri	
	İlişkisel Benlik	Özerk Benlik
6a. İçinde bulunduğum kültürün değerlerine ters düşen bir davranışta bulunmak zorunda kalırsam kendimi	.76	
6b. İçinde bulunduğum kültürün değerlerine ters düşen bir davranışta bulunmak zorunda kalırsam kendimi	.76	
5a. Ailemin ve yakın arkadaşlarımla isteklerine/görüşlerine ters düşen bir şey yapmak zorunda kalırsam kendimi	.75	
7a. Grubum ya da ailem içerisindeki uyumun bozulması durumunda kendimi	.71	
7b. Grubum ya da ailem içerisindeki uyumun bozulması durumunda kendimi	.68	
5b. Ailemin ve yakın arkadaşlarımla isteklerine/görüşlerine ters düşen	.67	

bir şey yapmak zorunda kalırsam kendimi		
8a. Grubum veya ailem bana ihtiyaç duyduğunda onların yanında olamazsam kendimi	.57	
8b. Grubum veya ailem bana ihtiyaç duyduğunda onların yanında olamazsam kendimi	.56	
2a. Çok yakınım bile olsalar, insanların isteklerine boyun eğmek zorunda kalırsam kendimi		.80
1a. Çok yakınım olsalar bile insanlar hayatıma müdahale ederlerse kendimi		.72
3a. Hangi konuda olursa olsun bağımsızlığımın engellenmesi durumunda kendimi		.72
2b. Çok yakınım bile olsalar, insanların isteklerine boyun eğmek zorunda kalırsam kendimi		.69
3b. Hangi konuda olursa olsun bağımsızlığımın engellenmesi durumunda kendimi		.67
1b. Çok yakınım olsalar bile insanlar hayatıma müdahale ederlerse kendimi		.64
4a. Kendi ayaklarım üzerinde duramazsam kendimi		.47
4b. Kendi ayaklarım üzerinde duramazsam kendimi		.35
Açıklanan varyans %	25.79	22.06
Özdeğerler	4.13	3.53
Cronbach's Alpha	.84	.80

* a = Kızgın

* b = Sinirli

Benzer şekilde depresif duygular boyutunda yapılan varimax rotasyonlu faktör analizi sonuçlarına göre, ilişki benliğinin ketlenmesi ve özerk benliğinin ketlenmesi üzere iki faktör yapısı ortaya çıkmıştır. KMO Bartlett testinden elde edilen Kaiser Meyer Olkin değeri .76 olarak bulunmuştur. Buna göre 1, 2, 3 ve 4. maddeler özerk benliğinin ketlenmesine verilen depresif duygular faktörünü oluşturmuş ve varyansın %25.18'ini açıklamıştır (Alpha = .83) ; 5,6,7, ve 8. maddeler ise ilişki benliğinin ketlenmesine verilen depresif duygular faktörü altında toplanmış ve toplam varyansın % 24.40; açıklamıştır (Alpha = .84). Bu iki faktör toplam olarak varyansın % 49.57'sini açıklamaktadır (Bknz. Tablo 5).

Tablo 5: Benlik Ketlenmesine Verilen Depresif Duygusal Tepkileri Ölçeği'nin Varimax Rotasyonlu Faktör Analizi Sonuçları ve Güvenirlilik Bilgisi

Ölçek Maddeleri	Faktör Yükleri	
	Özerk Benlik	İlişkisel Benlik
2d. Çok yakınım bile olsalar, insanların isteklerine boyun eğmek zorunda kalırsam kendimi	.78	
2c. Çok yakınım bile olsalar, insanların isteklerine boyun eğmek zorunda kalırsam kendimi	.74	
3d. Hangi konuda olursa olsun bağımsızlığımın engellenmesi durumunda kendimi	.73	
3c. Hangi konuda olursa olsun bağımsızlığımın engellenmesi durumunda kendimi	.70	
1c. Çok yakınım olsalar bile insanlar hayatıma müdahale ederlerse kendimi	.67	
1d. Çok yakınım olsalar bile insanlar hayatıma müdahale ederlerse kendimi	.66	
4d. Kendi ayaklarım üzerinde duramazsam kendimi	.52	
4c. Kendi ayaklarım üzerinde duramazsam kendimi	.46	
6c. İçinde bulunduğum kültürün değerlerine ters düşen bir davranışta bulunmak zorunda kalırsam kendimi		.80
6d. İçinde bulunduğum kültürün değerlerine ters düşen bir davranışta bulunmak zorunda kalırsam kendimi		.78
5c. Ailemin ve yakın arkadaşlarımın isteklerine/görüşlerine ters düşen bir şey yapmak zorunda kalırsam kendimi		.76
5d. Ailemin ve yakın arkadaşlarımın isteklerine/görüşlerine ters düşen bir şey yapmak zorunda kalırsam kendimi		.73
7c. Grubum ya da ailem içerisindeki uyumun bozulması durumunda kendimi		.69
7d. Grubum ya da ailem içerisindeki uyumun bozulması durumunda kendimi		.67
8c. Grubum veya ailem bana ihtiyaç duyduğunda onların yanında olamazsam kendimi		.43
8d. Grubum veya ailem bana ihtiyaç duyduğunda onların yanında olamazsam kendimi		.42
Açıklanan varyans %	25.18	24.40
Özdeğerler	4.03	3.90
Cronbach's Alpha	.83	.84

* c = Moral Bozukluğu

* d = Üzgünlük

Ölçeğin ölçüt bağımlı geçerliği için Singelis'in Benlik Kurgusu ölçeği kullanılmıştır. Özerk benliğin ketlenmesine verilen ajitatif duygusal tepkiler ile Singelis'in özerk benlik faktörü arasında olumlu bir ilişki ($r = .29, p < .001$) ve ilişkisel benliğin ketlenmesine verilen ajitatif duygusal tepkiler ile Singelis'in ilişkisel benlik faktörü arasında olumlu bir ilişki ($r = .29, p < .001$) bulunmuştur. Ayrıca özerk benliğin ketlenmesine verilen çökme duygusal tepkileri ile Singelis'in özerk benlik faktörü arasında olumlu bir ilişki ($r = .25, p < .001$) ve ilişkisel benliğin ketlenmesine verilen çökme duygusal tepkileri ile Singelis'in ilişkisel benlik faktörü arasında olumlu bir ilişki ($r = .32, p < .001$) görülmüştür.

II.5. İşlem

Araştırma Mersin Üniversitesi'nin farklı fakültelerinin farklı bölümlerinde okuyan toplam 317 katılımcıya uygulanmıştır. Katılımcılardan Kaçınmacı / Yaklaşmacı Benlik Düzenleme Ölçeği, Otantiklik Ölçeği ve Benlik Ketlenmesine Verilen Duygusal Tepkiler Ölçeği olmak üzere toplam 3 ölçeğin doldurulması istenmiştir. Doldurulması istenen ölçek sayfalarının en başında ise "Bu çalışma, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü sosyal psikoloji yüksek lisans bitirme çalışması kapsamında yapılmaktadır. Bu nedenle ölçeklerden elde edilecek veriler sadece çalışma kapsamında kullanılacaktır. Lütfen isim belirtmeden sorulan soruları yanıtlayınız. Soruların doğru ya da yanlış cevabı yoktur. Yani cevaplar kişiden kişiye değişebilmektedir. Sorulara içten cevap vermeniz araştırma güvenilirliği açısından önemlidir. Yardımlarınız, içtenliğiniz ve çalışmaya yaptığınız katkılardan dolayı teşekkür ederim." Şeklindeki açıklamaya yer verilmiştir. Çalışmaya katılan katılımcılara ölçeklerin nasıl doldurulacağına dair bilgi verilmiş ve anlaşılmayan bir yer olması halinde soru sorabilecekleri belirtilmiştir. Ölçeklerin uygulanması yaklaşık olarak 15 dakika sürmekle birlikte, isteyenlere ek süre verilmiştir.

II.6. Verilerin Analizi

Araştırmada Katılımcılardan Kaçınmacı / Yaklaşmacı Benlik Düzenleme Ölçeği, Otantiklik Ölçeği ve Benlik Ketlenmesine Verilen Duygusal Tepkiler Ölçeği'ne ait güvenilirlik ve geçerlik analizleri SPSS 13.0 (sosyal bilimler için istatistik paket programı) paket programı kullanılarak yapılmıştır. Araştırma modelinin analizinde ise Lisrel 8.51 programından yararlanılmıştır.

III.BULGULAR

Çalışmanın bu bölümünde araştırmanın amacı ve bu amaca bağlı olarak oluşturulan hipotezler çerçevesinde elde edilen bulgular üzerinde durulacaktır.

III.1. Değişkenler Arası Korelasyonlar

Katılımcıların cinsiyeti karıştırıcı değişken olabileceğinden, yapısal eşitlik modeli uygulayarak test edeceğimiz modelimizde kullandığımız korelasyon matrisi cinsiyet değişkeni kontrol edilerek oluşturulmuştur. Değişkenler arasındaki korelasyonlar hesaplanırken, cinsiyet kovaryant olarak alınmış ve kısmi korelasyon uygulanmıştır (Bknz. Tablo 6). Buna göre, otantik yaşama ile kaçınmacı benlik odağı ($r = .24, p<.01$), yaklaşmacı benlik odağı ($r = .38, p<.01$), özerk benlik ketlenmesine verilen çökme duygusal tepkileri ($r = .14, p<.05$), ilişkisel benlik ketlenmesine verilen çökme duygusal tepkileri ($r = .28, p<.01$), özerk benlik ketlenmesine verilen ajitatif duygusal tepkiler ($r = .20, p<.01$), ilişkisel benlik ketlenmesine verilen ajitatif duygusal tepkiler ($r = .26, p<.01$) arasında olumlu bir ilişki bulgulanmıştır.

Kendine yabancılaşma ile dışsal etkilenme ($r = .53, p<..01$), kaçınmacı benlik odağı ($r = .32, p<.01$), arasında olumlu bir ilişki görülmüştür.

Dışsal etkilenme ile kaçınmacı benlik odağı ($r = .34, p<.01$), ilişkisel benlik ketlenmesine verilen çökme duygusal tepkileri ($r = .15, p<.01$), ilişkisel benlik ketlenmesine verilen ajitatif duygusal tepkiler ($r = .15, p<.01$) arasında olumlu bir ilişki bulgulanmıştır.

Kaçınmacı benlik odağı ile yaklaşmacı benlik odağı ($r = .49, p<.01$), özerk benlik ketlenmesine verilen çökme duygusal tepkileri ($r = .12, p<.05$), ilişkisel benlik ketlenmesine verilen çökme duygusal tepkileri ($r = .31, p<.01$), özerk benlik ketlenmesine

verilen ajitatif duygusal tepkiler ($r = .15$, $p < .01$), ilişkisel benlik ketlenmesine verilen ajitatif duygusal tepkiler ($r = .33$, $p < .01$) arasında olumlu bir ilişki bulunmuştur.

Yaklaşmacı benlik odağı ile, özerk benlik ketlenmesine verilen çökme duygusal tepkileri ($r = .30$, $p < .01$), ilişkisel benlik ketlenmesine verilen çökme duygusal tepkileri ($r = .26$, $p < .01$), özerk benlik ketlenmesine verilen ajitatif duygusal tepkiler ($r = .29$, $p < .01$), ilişkisel benlik ketlenmesine verilen ajitatif duygusal tepkiler ($r = .24$, $p < .01$) arasında olumlu bir ilişki bulunmuştur.

Özerk benlik ketlenmesine verilen çökme duygusal tepkileri ile ilişkisel benlik ketlenmesine verilen çökme duygusal tepkileri ($r = .31$, $p < .01$), özerk benlik ketlenmesine verilen ajitatif duygusal tepkiler ($r = .76$, $p < .01$), ilişkisel benlik ketlenmesine verilen ajitatif duygusal tepkiler ($r = .29$, $p < .01$) arasında olumlu bir ilişki bulunmuştur.

İlişkisel benlik ketlenmesine verilen çökme duygusal tepkileri ile özerk benlik ketlenmesine verilen ajitatif duygusal tepkiler ($r = .19$, $p < .01$), ilişkisel benlik ketlenmesine verilen ajitatif duygusal tepkiler ($r = .91$, $p < .01$) arasında olumlu bir ilişki bulunmuştur.

Özerk benlik ketlenmesine verilen ajitatif duygusal tepkiler ile ilişkisel benlik ketlenmesine verilen ajitatif duygusal tepkiler ($r = .24$, $p < .01$) arasında olumlu bir ilişki bulunmuştur.

Tablo 6: Değişkenler Arası Korelasyon Değerleri Bilgisi

	1	2	3	4	5	6	7	8
1. OY								
2. KY	-.105							
3. DE	-.025	.534**						
4. KBDO	.237**	.321**	.340**					
5. YBDO	.382**	-.025	.085	.489**				
6. ODD	.137*	-.078	-.030	.117*	.299**			
7. IDD	.282**	.033	.150**	.314**	.263**	.315**		
8. OAD	.198**	-.016	-.040	.145**	.294**	.756**	.197**	
9. IAD	.264**	.047	.149**	.334**	.239**	.293**	.906**	.240**

Not 1: ** p<.01

*p<.05

Not 2: 1: Otantik yaşama (OY), 2: Kendine yabancılaşma (KY), 3: Dışsal etkilenme (DE), 4: Kaçınmacı benlik düzenleme odağı (KBDO), 5: Yaklaşmacı benlik düzenleme odağı (YBDO), 6: Özerk benlik ketlenmesine verilen depresif duygusal tepkiler (ODD), 7: İlişkisel benlik ketlenmesine verilen depresif duygusal tepkiler (IDD), 8: Özerk benlik ketlenmesine verilen ajitatif duygusal tepkiler (OAD), 9: İlişkisel benlik ketlenmesine verilen ajitatif duygusal tepkiler (IAD).

III.2. Modelin Analizi : Yapısal Eşitlik Modeli

Önerilen modeli test etmek için Lisrel 8.51 programı kullanılarak yapısal eşitlik modeli tekniği uygulanmıştır. Yapısal eşitlik modelini test etmek için bazı yöntemler bulunmaktadır. (1) Orijinal yapısal eşitlik modeli olan yol analizi (path analysis), gözlenebilen değişkenlerin etkisi ile ilgilidir. (2) Doğrulayıcı Faktör Analizi örtük değişken olarak tanımlanan bir faktöre yük veren maddelerin testi için kullanılır. (3) Yapısal model tekniği, yol analizi ve faktör analizini birleştirir. Bu teknik genellikle analiz odaklı olup örtük yapılar arasındaki ilişkiyi gösterir (Şimşek, 2007). Bizim çalışmamızda modelde önerilen tüm değişkenler gözlenebilir değişken olduğundan önerdiğimiz model bir yol modelidir.

Yapısal eşitlik modeli, verilerin önerilen modele daha iyi nasıl uyum sağlayacağını göstermek üzere bazı uyum değerleri (fit statistics) vermektedir. Analizler sonucunda verilen uyum istatistiklerinin bazı değerlerin altında ya da üstünde olması istenir. Temel uyum değeri Ki-Kare (chi square)'dir. Bir modelin kabul edilebilir olması için bu değer anlamlı çıkmaması istenir. Çünkü yapısal eşitlik çalışmalarında teorik beklentilerle data arasında bir farklılığın olması beklenir. Bu nedenle yapısal eşitlik modellemesinde H_0 ve H_1 hipotezleri geleneksel analizlerin tam tersi şekilde ifade edilir. Örneklem büyüklüğüne oldukça duyarlı olan Ki-Kare değeri çok küçük örneklerde anlamsız çıkarken büyük örneklerde neredeyse her zaman anlamlı çıkmaktadır. Ki-Kare değerindeki artış model uyumunun kötüye doğru gittiğine işaret eder. Başka bir deyişle Ki-Kare değeri arttığında verilerin önerilen modele uyumunun iyi olmadığı anlaşılır. Ki-Kare'nin dışında bir çok uyum istatistiği üretilmiştir. Bunlardan en yaygın biçimde kullanılanları arasında RMSEA, GFI, AGFI, CFI'dır. RMSEA (root mean square of error approximation) kök ortalama kare yaklaşım hatasıdır. RMSEA'nın .05'in altında olması iyi bir fit değerini, değer .05

ile .08 arasında olması kabul edilebilir uyum olduğunu, RMSEA .10'dan büyük olduğunda ise zayıf uyum olduğunun göstergesidir. Diğer uyum indeksleri GFI (goodness of fit index) “uyum iyiliği indeksi”, AGFI (adjusted goodness-of-fit index) “uyarlanmış uyum iyiliği indeksi” ve CFI (comparative fit index) “karşılaştırmalı uyum indeksi”dir. Tüm bu değerler 0 ile 1.0 arasında değişmektedir. Bu değerlerin .90'dan büyük olması kabul edilebilir bir uyum iyiliği değerini, .95'den büyük olması da iyi bir uyum iyiliği olduğunu ifade eder (Şimşek, 2007).

Çalışmada önerilen modelimizde yaklaşmacı benlik odağı ile özerk ve ilişkisel benlik ketlenmesine verilen depresif duygular arasında doğrudan bir ilişki, kaçınmacı benlik odağı ile özerk ve ilişkisel benlik ketlenmesine verilen ajitatif duygular arasında doğrudan bir ilişki olduğu varsayılmaktadır. Ayrıca yaklaşmacı benlik odağı ile özerk ve ilişkisel benlik ketlenmesine verilen depresif duygular arasında otantik yaşama, dışsal etkilenme ve kendine yabancılaşma aracılığıyla gerçekleşecek dolaylı ilişki; kaçınmacı benlik odağı ile özerk ve ilişkisel benlik ketlenmesine verilen ajitatif duygular arasında otantik yaşama, dışsal etkilenme ve kendine yabancılaşma aracılığıyla gerçekleşecek dolaylı ilişki olduğu düşünülmektedir. Yapısal eşitlik modeli analiz sonuçları, önerilen modelin bu halinin veriyle uyumlu olmadığını, $\chi^2(9) = 557.468$, $p = .000$, $\chi^2/df = 61.94$, AGFI= -0.408, GFI= 0.718, CFI= 0.302, AIC=629, RMSEA= 0.44 göstermektedir..

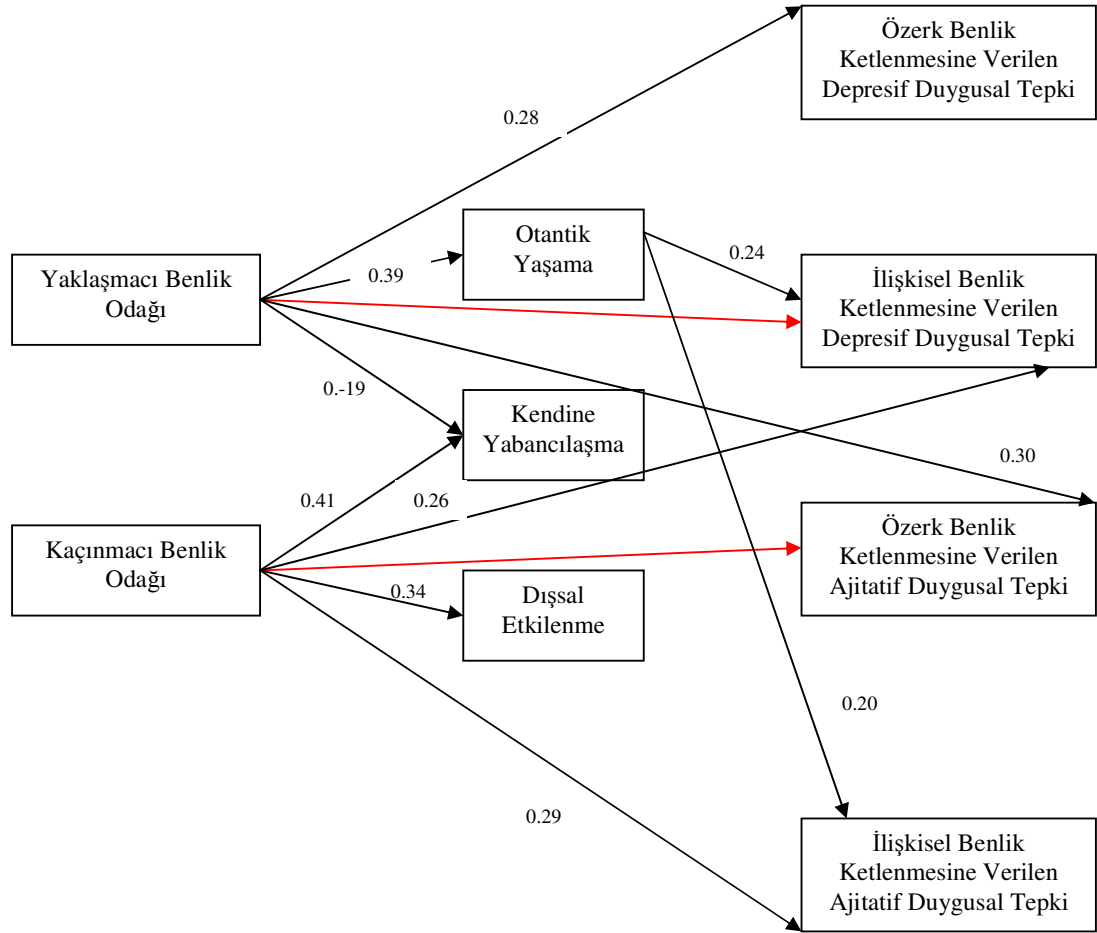
Yapısal Eşitlik Modelinin modifikasyon indeksi incelenerek, öneriler doğrultusunda ‘ilişkisel benliğin ketlenmesine verilen ajitatif duygusal tepkiler (IAD)’ ile ‘ilişkisel benliğin ketlenmesine verilen depresif duygusal tepkiler (IDD)’ arasında; ‘özerk benliğin ketlenmesine verilen ajitatif duygusal tepkiler (OAD)’ ile ‘özerk benliğin ketlenmesine verilen depresif duygusal tepkiler (ODD)’ arasında; ‘ilişkisel benliğin ketlenmesine verilen depresif duygusal tepkiler (IDD)’ ile ‘özerk benliğin ketlenmesine verilen depresif

duygusal tepkiler (ODD)' arasında; 'ilişkisel benliğin ketlenmesine verilen ajitatif duygusal tepkiler (IAD)' ile 'özerk benliğin ketlenmesine verilen ajitatif duygusal tepkiler (OAD)' arasında; 'ilişkisel benliğin ketlenmesine verilen ajitatif duygusal tepkiler (IAD)' ile 'özerk benliğin ketlenmesine verilen depresif duygusal tepkiler (ODD)' arasında; 'dışsal etkilenme (DE)' ile 'kendine yabancılaşma (KY)' arasında hata kovaryansları ilişkilendirilmiştir. Ayrıca önerilen yolların beta değerleri incelenmiş ve istatistiksel bakımdan anlamsız çıkan yollar modelden çıkartılmıştır. Model bu haliyle tekrar analiz edilmiştir. Sonuçlar, modelimizin bu halinin verimize çok iyi uyduğunu göstermektedir ($\chi^2(19) = 27.98, p = .000, \chi^2/df = 1.47, AGFI = 0.954, GFI = 0.981, CFI = 0.991, AIC = 79.98, RMSEA = 0.039$).

Analiz sonuçları, yaklaşmacı benlik düzenleme odağı ile ODD arasında ($\beta = 0.28, t = 5.40, p < .01$); yaklaşmacı benlik düzenleme odağı ile otantik yaşama arasında ($\beta = 0.39, t = 7.41, p < .01$); yaklaşmacı benlik düzenleme odağı ile OAD arasında ($\beta = 0.30, t = 5.53, p < .01$) olumlu yönde doğrudan ilişki olduğunu; yaklaşmacı benlik düzenleme odağı ile kendine yabancılaşma arasında ($\beta = -0.19, t = -3.54, p < .01$) ise olumsuz yönde doğrudan bir ilişki olduğunu göstermektedir. Kaçınmacı benlik düzenleme odağı ile kendine yabancılaşma ($\beta = 0.41, t = 7.13, p < .01$) arasında; kaçınmacı benlik düzenleme odağı ile IDD ($\beta = 0.26, t = 5.13, p < .01$) arasında; kaçınmacı benlik düzenleme odağı ile dışsal etkilenme ($\beta = 0.34, t = 6.44, p < .01$) arasında; kaçınmacı benlik düzenleme odağı ile IAD ($\beta = 0.29, t = 5.64, p < .01$) arasında olumlu yönde doğrudan ilişki bulunmuştur. Ayrıca otantik yaşama ile IDD arasında ($\beta = 0.24, t = 4.57, p < .01$) ve otantik yaşama ile IAD arasında ($\beta = 0.20, t = 3.83, p < .01$) olumlu yönde doğrudan bir ilişki olduğu da gözlenmektedir. Bu sonuçlar bize benliği otantik yaşamının, yaklaşmacı benlik odağı ile IDD ($\beta = 0.09, t = 3.89, p < .01$) ve IAD ($\beta = 0.07, t = 3.40, p < .01$) ilişkileri arasında aracılık

yaptığını göstermektedir. Şekil 8’de değişkenler arası beta katsayıları ve önerilen modelde bulunan ancak modifikasyon sonrası çıkartılan doğrudan etkiler (kırmızı renk yollar) görülmektedir.

Şekil 8: Modele Ait Modifikasyon Sonrası Beta Katsayıları

IV.TARTIŞMA

Higgins'e (1996) göre yaklaşmacı ve kaçınmacı olmak üzere iki farklı benlik düzenleme odağı vardır ve kişiler kullandıkları benlik düzenleme odaklarına göre farklılaşırlar. Yaklaşmacı benlik düzenleme odağına sahip bireyler pozitif sonuçlara odaklanırlar ve bu pozitif sonuçları maksimize etmeye çalışırken negatif sonuçları minimize etme eğilimindedirler. Diğer taraftan kaçınmacı odağa sahip bireyler negatif sonuçlardan kaçınmaya çabalarlar ve kaybetmeyi, başarısızlığı engellemek ile ilgilidirler (Higgins, Roney, Crowe, Hymes, 1994).

Bir odağın diğerinden farklılaşmasında kültürel farklılıkların önemli rol oynadığı bilinmektedir (Higgins, 1997). Özellikle gelişim döneminde bakıcı-çocuk arasında geçen iletişim çocuğun başarıya odaklanma ya da başarısızlıktan kaçınmaya dair aldığı mesajlar açısından büyük önem taşımaktadır (Higgins, 1996b). Öyle ki, bireyci ve özerk bir benlik yapısına vurgu yapan Batılı ayırık benlik yapısına; ve grup uyumu, harmoni ve yakın ilişkilere vurgu yapan ilişki benlik yapısına sahip bireyler arasında da benlik düzenleme odakları açısından farklılaşma görülmektedir. Çalışmalar bu iki farklı benlik yapısına sahip bireylerden ilişki benlik yapısına sahip olanların ayırık olanlara oranla kaçınmacı benlik düzenleme odağına dair bilgilere daha çok önem verdiğini göstermektedir (Lee ve diğ., 2009).

Bu çalışmada ise üzerinde durulan diğer bir kavram otantiklikdir. Otantiklik kişinin gerçek benliğinin engellenmediği (Goldman ve Kernis aktaran Heppner ve diğ., 2008) üç parçalı bir yapı olarak tanımlanır (Barrett-Lennard aktaran Wood ve diğ., 2008). Kendine yabancılaşma, otantik yaşama ve dışsal etkilenme parçalarından oluşan otantiklik kişinin psikolojik iyi olma durumu ile de yakından ilgilidir.

Bu kuramsal yaklaşımdan yola çıkarak bu araştırmada, benlik ketlenmesi durumunda verilen duygusal tepkilerin, kişilerin benlik düzenleme odakları ve otantik benlik algıları tarafından yordayıp yordanmadığının belirlenmesi amaçlanmıştır. Genel olarak, benlik düzenleme odaklarının, benliğin otantik yaşanması aracılığıyla, ketlenme durumuna verilen duygusal tepkileri yordayacağını varsayan bir model önerilmiştir.

Analizler kaçınmacı odak ile ilişkisel benliğin ketlenmesine verilen ajitatif duygusal tepkiler (IAD) arasında olumlu yönde doğrudan bir ilişki bulunmuştur. Bu sonuç kaçınmacı benlik odağı ile ilişkisel benliğin ketlenmesi durumunda verilecek ajitatif duygusal tepkiler arasında doğrudan etki bulunduğuna ilişkin olan birinci varsayımı desteklemektedir. Yaklaşmacı odak ile özerk benliğin ketlenmesine verilen depresif duygusal tepkiler (ODD) arasında olumlu yönde doğrudan bir ilişki görülmüştür ki bu durum yaklaşmacı benlik odağı ile özerk benliğin ketlenmesi durumunda verilecek depresif duygusal tepkiler arasında doğrudan etki olduğuna ilişkin olan varsayım 4'ü desteklemektedir. 2. varsayımımız olan kaçınmacı odak ile özerk benliğin ketlenmesine verilen ajitatif duygusal tepkiler (OAD) arasında beklenen doğrudan ilişki ve 3. varsayımımız olan yaklaşmacı odak ile ilişkisel benliğin ketlenmesine verilen depresif duygusal tepkiler (IDD) arasında beklenen doğrudan ilişki gözlenmemiştir. Fakat, analizler sonucu, modelde önerilmeyen iki doğrudan ilişki daha belirlemiştir. Özerk benliğin engellenmesine verilen ajitatif tepkiler yaklaşmacı; ilişkisel benliğin ketlenmesine verilen depresif tepkiler de kaçınmacı odak tarafından doğrudan yordanmıştır. Bu bulgular, literatürde ortaya çıkan özerk benlik yapısı ile yaklaşmacı benlik odağı arasında, ve ilişkisel benlik yapısı ile kaçınmacı benlik odağı arasında daha güçlü ilişkiler olduğu bilgilerine uygunluk göstermektedir (Lee, 2009; Higgins, 1996b). Bu bilgi Higgins'in (1997) benlik düzenleme odaklarının, kişilerin benlik yapıları ile ilişkili olduğuna dair

görüşleri ile de uyum içindedir. Gerçekten de yaklaşmacı benlik odağı sadece özerk benliğin ketlendiği durumlarla; kaçınmacı benlik odağı ise sadece ilişkisel benliğin ketlendiği durumlarla doğrudan ilişkili çıkmıştır.

Ancak Benlik Odağı Kuramı'nın, kaçınmacı odağın olumsuz durumlarda ajitatif, yaklaşmacı benlik odağının ise depresif duygusal tepki vereceği şeklindeki varsayımı kısmen doğrulanmamıştır. Çünkü, kurama göre, kaçınmacı benlik odağı, ister ilişkisel ister özerk benliğin ketlenmesi durumunda sadece ajitatif duygulara yol açmalı, depresif duygularla ilişkili bulunmamalıydı. Aynı şekilde yaklaşmacı benlik odağı ister ilişkisel ister özerk benliğin ketlenmesi durumunda sadece depresif duygulara yol açmalı, ajitatif duygularla ilişkili bulunmamalıydı. Elde ettiğimiz bulgular, yaklaşmacı düzenleme odağına sahip bireylerin depresif, kaçınmacı odağa sahip olanların ise sadece ajitatif duygusal tepkiler sergilemediklerini; duruma bağlı olarak farklı odaklara sahip bireylerin ketlenmelerinde zaman zaman ajitatif zaman zaman depresif, ya da her iki duygusal tepkiyi de verebileceklerine işaret etmektedir. Bu bulguların bir diğer nedeni; Türk kültüründe duygular arasında çok net ve keskin bir çizginin olmayışdır. Diğer bir deyişle kişi bazı durumlara ajitatif duygusal tepkiler verirken buna depresif tepkiler, depresif duygusal tepkiler verirken de ajitatif duygusal tepkiler eşlik edebilmektedir. Ülkemiz bireyleri depresif ve ajitatif duyguları aynı anda yaşayabilmekte, birini diğerinden ayırmakta güçlük çekebilmektedirler. Bulgularımız içinde yer alan yüksek korelasyonlar da bunu doğrulamaktadır ($r = .91, p < .01$). Bu konuda kesin sonuçlara ulaşabilmek açısından ileriki çalışmalarda keskin ayrımları olan duygular kullanılarak tekrar tartışılması yararlı olacaktır.

Elde ettiğimiz bulgular bize özerk benlik yapısına sahip bireylerin kaçınmacı ve ilişkisel benlik yapısına sahip bireylerinde yaklaşmacı benlik düzenleme odaklı

olmayabileceğini de göstermektedir. Bu bilgi Higgins (1997)'in benlik düzenleme odaklarının kişilerin benlik yapıları ile ilişkili olduğuna dair görüşleri ile de uyum içindedir.

Benlik düzenleme odakları ile benlik ketlenmesine verilen duygusal tepkiler arasında otantikliğin kendine yabancılaşma, dışsal etkilenme ve otantik yaşama yönleri ile dolaylı bir ilişki beklenmekteydi. Ancak analiz sonuçları dışsal etkilenme ve kendine yabancılaşmanın ketlenmeye verilen duygusal tepkilere aracılık etmediğini göstermiştir. Bunun nedeni benlik ketlenmesine verilecek duygusal tepkiler için otantikliğin dışsal etkilenme ve kendine yabancılaşma yönlerinin otantik yaşama yönüne oranla daha az etkili olması olabilir. Yine de kaçınmacı benlik odağı otantikliğin kendine yabancılaşma ve dışsal etkilenme boyutlarıyla ilişkili bulunmuştur. Yaklaşmacı benlik odağı ise, otantikliğin sadece otantik yaşama boyutu ile olumlu, kendine yabancılaşma boyutu ile olumsuz bir ilişki içinde bulunmuştur. Ayrıca, beklenildiği gibi otantik yaşamının, yaklaşmacı benlik düzenleme odağı ile ilişkisel benliğin ketlenmesine verilen depresif duygusal tepkiler (IDD) arasında (varsayım 11); beklenilmediği halde yaklaşmacı benlik düzenleme odağı ile ilişkisel benliğin ketlenmesine verilen ajitatif duygusal tepkiler (IAD) arasında da aracılık yaptığı görülmektedir. Görüldüğü üzere otantikliğin otantik yaşama boyutu, yaklaşmacı odağa sahip bireylerin ilişkisel benlik ketlenmesine verecekleri hem depresif tepkilere hem de ajitatif tepkilere aracılık etmektedir. Bu durum yaklaşmacı benlik odağına sahip bireylerin eğer benliklerini otantik yaşıyor yani sahip oldukları benliği içselleştirmişler ise ilişkisel benlik ketlenmesi durumunda otantiklik aracılığı ile ajitatif duygusal tepkilerde de bulunabileceklerini göstermektedir. Demek ki, ilişkisel benlik ketlenmesi durumunda yaklaşmacı odağa sahip bireyler için verecekleri duygusal tepkiler depresif veya ajitatif olabilmektedir. Diğer bir deyişle, yaklaşmacı benlik odağı ilişkisel benlik ketlenmesine verilen sadece depresif tepkileri değil, aynı zamanda ajitatif tepkileri de, otantiklik

aracılığıyla yordamaktadır. Bu durumda Benlik Düzenleme Odağı Kuramının (Higgins, 1996, 1997) yaklaşmacı odağa sahip bireylerin olumsuz duygu boyutunda ajitatif değil, depresif tepki gösterecekleri varsayımı bizim çalışmamızda bir kez daha desteklenmemektedir. Öyle ki, kişi eğer benliğini otantik yaşıyor ise ilişki benliğinin ketlenmesi durumunda hem ajitatif hem de depresif duygusal tepkiler verebilmektedir. Bu bulgu ülkemiz bireylerinin özellikle eğitilmiş ve büyük kentlerde yetişmiş olanlarının özerk ve ilişki yapıyı birlikte benliklerinde bütünleştirmeleri yönündeki bulgularla örtüşmektedir. Şöyle ki, ilişki temelde ama özerk olma özelliği gösteren bu benlik yapısında, temelde yaklaşmacı benlik odağı benimsenmesi olası iken, özellikle duygusal bağlamda ilişki benliğinin korunduğu belirtilmektedir (Kağıtçıbaşı 2000; İmamoğlu, 2003). Öyleyse ilişki benliğinin gerçekten kendi iradesi ile seçmiş bu bireylerin yaklaşmacı benlik odağını benimsemeleri ve bu yönde ketlenme durumunda depresif tepki vermeleri oldukça mantıklıdır. Öte yandan bu bireylerin ilişki benliğinin nedeni ile benlik ketlenmesi durumunda ajitatif duyguları tercih etmeleri de literatürle tutarlı görünmektedir. Yine de Bu durumun nedenleri veya bu duruma yol açan süreçler, ileride, daha farklı çalışma desenleri veya deneysel yöntemler kullanılarak araştırılmalıdır.

Çalışma sonuçları, Türk kültüründe hem yaklaşmacı hem de kaçınmacı benlik düzenleme odağına sahip bireylerin bulunduğunu göstermektedir. Bu sonuç kültürün kişilerin benlik düzenleme odaklarını etkileyebileceğini, ancak her hangi bir kültürde sadece tek tip bir benlik düzenleme odağı olmayacağını göstermektedir. Ayrıca bu iki farklı benlik düzenleme odağına sahip bireylerin ilişki ya da özerk benliklerinin ketlenmesi durumunda sadece ajitatif ya da sadece depresif duygusal tepkiler değil her ikisini de gösterebilecekleri bilgisini de sağlamaktadır. Kişilerin benlik ketlenmesine verecekleri duygusal tepkilerin otantiklik aracılığı ile yordayıp yordanamayacağı bilgisinin

sorgulandığı araştırma modelinde, otantik yaşama boyutunun sadece yaklaşmacı odak ile ilişkisel benliğin ketlenmesine verilecek depresif ve ajitatif duygusal tepkilere aracılık ettiği görülmüştür. Bu sonuç, yaklaşmacı odağa sahip olanların benliklerini içselleştirdikleri durumda hem depresif hem de ajitatif duygusal tepkiler vereceklerini göstermektedir. Ayrıca kaçınmacı odağa sahip bireylerin verecekleri tepkilere otantikliğin aracılık etmemesi bu kişilerin benliklerini zorunluluktan ya da grup dışında kalmak korkusundan sürdüklerinin göstergesi olabilir. Öyle ki, kaçınmacı odak ile dışsal etkilenme ve kendine yabancılaşma arasındaki korelasyon bilgisi de bunu destekler niteliktedir.

Çalışma Türk örnekleme yaklaşmacı ve kaçınmacı benlik düzenleme odaklarının benliğin ketlenmesi durumunda verilecek duygusal tepkileri yordayıp yordamadığı konusuna dikkat çekilmesi ve otantikliğin kişilerin benlik yapıları ve benlik düzenleme odakları açısından ne derece önem arz ettiği konusunu gündeme taşınması açısından önemlidir. Çalışmanın Türk örnekleminde yapılacak olan benlik ile ilgili çalışmalara ışık tutacağı düşünülmektedir.

Araştırma üniversite grubuna ve sınırlı bir örnekleme uygulanmıştır. Benzer çalışmaların daha büyük ve çeşitlilik gösteren örneklemlere uygulanması konu hakkında daha fazla bilgi edinmek açısından faydalı olacaktır.

KAYNAKÇA

- Abdo, H. A. (2001). Individualism and collectivism the case: The case of Lebanon. *Social Behavior and Personality*, 29, 503-518.
- Aksan, N., Gurumurthy, Kısac, B., Aydın, M., Demirbuken, S. (2009). Symbolic interaction theory. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 1, 902-904.
- Arkonaç, S.A. (2008). *Sosyal psikolojide insanları anlamak*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Aslan, N. (2009). An examination of family leisure and family satisfaction among traditional Turkish families. *Journal of Leisure Research*, 41, 152-176.
- Baumeister, R. F. (1998). The self. D. Gilbert, S.T. Fiske ve G. Lindzey (Ed.), *The handbook of social psychology* içinde (ss. 680-740). New York: Oxford University Press.
- Calhoun, C., Gerteis, J., Moody, J., Pfaff, S., Virk, I. (2007). *Classical sociological theory*. Oxford: Blackwell Publishing.
- Carver, C. S., & Scheier, M. F. (1990). Origins and functions of positive and negative affect: A control-process view. *Psychological Review*, 1, 19-35.
- Coser, L. A. (2008). *Sosyolojik düşüncenin ustaları*. (Çev. Hikmet Hülür, Serhat Toker, İbrahim Mazman). Ankara: Deki Basım Yayın Ltd. Şti.
- Crawford, L. A., ve Novak, K.B. (2000). The effects of role-taking and embarrassability on undergraduate drinking: Some unanticipated findings. *Journal Of Social Behaviour and Personality*, 15, 269-296.
- Cross, S. E., Madson, L. (1997). Models of self : Self-construals and gender, *Psychological Bulletin*, 122, 5-37.
- Crowe, E., Higgins, E. T. (1997). Regulatory focus and strategic inclinations: Promotion

and prevention in decision-making. *Organizational Behaviour and Human Decision Processes*, 69, 117-132.

Czerwionka, F. (1976). The self in William James' psychology. W. R. Corti (Ed.), *The philosophy of William James* içinde (ss. 201-219). Hamburg: Meiner.

Davidson, A. R., Jaccard, J. J., Triandis, H. C., Morales, M. L., Diaz-Guerrero, R. (1976). Cross-cultural model testing: toward a solution of the etic-emic dilemma. *International Journal of Psychology*, 11, 1-13.

Derlega, J. V., Stepien, E. G. (1977). Norms regulating self-disclosure among Polish university students. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 8, 369-376.

Doğruyol, B. (2008). *The impact of parental control and support on the development of chronic self-regulatory focus*. Ortadoğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Finkelstein, R., Mimbis-Poussard, J., Bastounis, M. (2009). The moderating role of seeking social support on coping styles and perceptions of organizational justice: A study with French and Turkish students. *Social Behaviour and Personality*, 37, 845-862.

Georgas J. 1989. Changing family values in Greece: From collectivist to individualist. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 20, 80-91

Gouveia, V. V., Clemente, M., Espinosa, P. (2001). The horizontal and vertical attributes of individualism and collectivism in a Spanish population. *The Journal of Social Psychology*, 143, 43-63.

- Harter, S. (2003). The development of self-representations during childhood and adolescence. M. R. Leary ve J. P. Tangney (Ed.), *Handbook of self and identity* içinde (ss. 610-642). New York: The Guilford Press.
- Hau, K. T., Salili, F. (1991) Structure and semantic differential placement of specific causes: Academic causal attributions by Chinese Student in Hong Kong. *Internal Journal of Psychology*, 26, 175-193.
- Hechter, M., Horne, C. (2003). *Theories of social order*. California: Stanford University Press.
- Heine, S.J. (2005). Constructing good selves in Japan and North America. R. M. Sorrentino, D. Cohen, J. M. Olson ve M. P. Zanna (Ed.), *Culture and social behaviour* içinde (ss.95-116). New Jersey: USA.
- Heppner, W. L., Kernis, M. H. Nezelek, J. B. Foster, J., Lakey, C. E., Goldman, B. M. (2008). Within person relationships among daily self esteem, need satisfaction, and authenticity. *Psychological Science*, 19, 1140-1145.
- Higgins, E. T. (1987). Self-discrepancy: A theory relating self and affect. *Psychological Review*, 94, 319-340.
- Higgins, E. T. (1996b). The self “digest” : Self-knowledge serving self-regulatory functions. *Journal of Personality and Social Psychology*, 71, 1062-1083.
- Higgins, E. T. (1997). Beyond pleasure and pain. *American Psychologist*, 52, 1280-1300.
- Higgins, E. T. (2005). Value from regulatory fit. *Amerikan Psychological Society*, 14, 209-213.
- Higgins, E. T., Roney, C. J. R., Crowe, E., Hymes, C. (1994). Ideal versus ought predilections for approach and avoidance: Distinct self-regulatory systems. *Journal of Personality and Social Psychology*, 66, 276-286.

- Hofstede, G. (1980). *Culture's consequences*. Beverly Hills, CA: Sage.
- İmamoğlu, E. O. (2003). Individuation and relatedness: Not opposing but distinct and complementary, *Genetic, Social and General Psychology Monographs*, 129, 367- 402.
- İmamoğlu, E. O., Karakitapoğlu-Aygün, Z. (2002). Value domains of Turkish adults and university students, *The Journal of Social Psychology*, 142, 333–351.
- İmamoğlu, O., Karakitapoğlu Aygün, Z. (2004). Self-construals and values in different cultural and socioeconomic contexts. *Genetic, Social and General Psychology Monographs*, 130, 277-306.
- İmamoğlu, E. O., Karakitapoğlu-Aygün, Z. (2006). Actual, ideal, and expected relatedness with parents across within cultures. *European Journal of Social Psychology*, 36, 721-745.
- İmamoğlu, E. O., Karakitapoğlu-Aygün, Z. (2007). Relatedness of identities and emotional closeness with parents across and within cultures, *Asian Journal of Social Psychology*, 10, 145–161.
- James, W. (1890). *The Principles of Psychology*. New York: Dover.
- Jetten, J., Postmes, T., Mcauliffe, B. J. (2002). 'We're all individuals': group norms of individualism and collectivism, levels of identification and identity threat. *European Journal of Social Psychology*, 32, 189-207.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1996). The autonomous-relatedness self: a new synthesis, *European Psychologist*, 1, 180-186.
- Kağıtçıbaşı, C. (1997). Individualism and collectivism. Berry, W. J., Segal, M. H.,

- Kağıtçıbaşı, C. (Ed.), *Handbook of cross-cultural psychology* içinde (ss. 1-51).
Boston: Allyn and Bacon.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2000). *Kültürel psikoloji: Kültür bağlamında insan ve aile..* İstanbul:
Evrin Yayınevi.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2004). *Yeni insan ve insanlar.* İstanbul: Evrin Yayınevi.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2010). *Benlik, Aile ve İnsan Gelişimi.* İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2007). Parenting and the development of autonomuos-related self. Ç.
Kağıtçıbaşı., *Family, self and human development across cultures* içinde
(ss. 165-201). New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates Inc. Publishers.
- Kashima, Y., Gurumurthy, A.K., Ouschan, L., Chong, T., ve Mattingley, J. (2007).
Connectionism and self : James, Mead and the stream of enculturated
consciousness. *Psychological Inquiry*, 18, 73-96.
- Kernis, M. H., Goldman, B. M. (2005). Authenticity, social motivation, and psychological
adjustment. J. P. Forgas, K. D. William, S. M. Laham (Ed.), *Social motivation:
Conscious and unconscious processes* içinde (ss. 210-227). USA: Cambridge
University Presss.
- Lachs, J., Talisse, R. (2008). *American phikosophy an encyclopedia.* New York: Routledge.
- Lalonde, R. N., Hynie, M., Pannu, M., Tatla, S. (2004). The role of culture in
interperseonal relationship: Do second generation South Asian Canadians want a
traditinol partner. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 35,503-524.
- Lalwani A. K., Shrum L. J., Chiu C. (2009). Motivared response styles: The role of
cultural values, regulatory focus and self-consciousness in socially desirable
responding. *Journal of Personality and Social Psychology* , 96, 870-882.

- Leary, M. R. (2003). The self as an organizing construct in the behavioral and social sciences. M. R. Leary ve J. P. Tangney (Ed.), *Handbook of self and identity* içinde (ss. 3-14). New York: The Guilford Press.
- Leary M. R. ve Tangney J. P. (2003). *Handbook of self and identity*. New York: The Guilford Press.
- Lease, S. H., Çiftçi, A., Demir, A., Boyraz, G. (2009). Structural validity of Turkish versions of gender role conflict scale and male role norms scale. *Psychology of Men & Masculinity, 10*, 273-287.
- Lee, A. Y., Aaker, J. L., Gardner, W. L. (2009). The pleasure and pains of distinct self construals: The role of interdependence in regulatory focus. *Journal of Personality and Social Psychology, 78*, 1122-1134.
- Lopez, F. G., Rice, G. K. (2006). Preliminary development and validation of a measure of relationship authenticity. *Journal of Counseling Psychology, 53*, 362-371.
- Madson, L., Trafimow, D. (2001). Gender comparisons in the private, collective, and allocentric selves. *The Journal of Social Psychology, 141*, 551-559.
- Markus, H. R., Kitayama, S. (1991). Culture and self: Implications for cognition, emotion and motivation, *Psychological Review, 98*, 224-253.
- Markus, H. R., Kitayama, S. (2003). Culture, self, and reality of social. *Psychological Inquiry, 14*, 277-283.
- Martin, J. (2005). Perspectival self in interaction with others: Re-reading G.H.Mead's social Psychology. *Journal For The Theory Of Social Behaviour, 35*, 231-253.
- Maslow, A. H. (1970). *Motivation and personality* (3 ed.). New York: Harper & Row, Publishers, Inc.
- .Matsumoto, D. (1999). Culture and self: An empirical assessment of Markus and

- Kitayama's theory of independent and interdependent self-construals, *Asian Journal Of Psychology*, 2, 289-310.
- Nisbett, R. E. (2006). *Düşüncenin coğrafyası*. İstanbul: Varlık Yayınları.
- Olson, E.T. (1999). There is no problem of the self. S. Gallagher ve J. Shear (Ed.), *Models of self* içinde (ss. 49-61). Thorverton, UK: Imprint Academic.
- Paranjpe, A.C. (1998). *Self, person, identity in modern psychology and Indian thought*. New York:Plenum Press.
- Plummer, K. (1998). Herbert Blumer. R. Stones (Ed.), *Sosyolojik düşüncede iz bırakanlar* içinde (ss. 115 - 128). Ankara: Bağlam Yayınları.
- Prus, R. (2008). *Symbolic interaction and etnografic research*. Albany: State University of New York Press.
- Rego, A., Cunha, M. P. (2009). How individualism-collectivism orientations predict happiness in a collectivist context. *Journal of Happiness Studies*, 10, 19-35.
- Slattery, M. (2008). *Sosyolojide temel fikirler*. (Çev. Ümit Tatlıcan, Gülban Demiriz) İstanbul: Sentez Yayınları.
- Shah, J., Higgins, E. T. (1997). Expectancy X value effects : Regulatory focus as a determinant of magnitude and direction. *Journal of Personality and Social Psychology*, 73, 447-458.
- Singelis, T. M. (1994). The measurement of independent and interdependent self construals. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 20, 580-591.
- Summerville, A., Roese, N, J. (2008). Self-report measures of individual differences in regulatory focus: A cautionary note. *Journal of Research in Personality*, 42, 247-254.

- Tesser, A. (2002). Constructing a niche for the self: a bio-social, PDP approach to understanding lives. *Self and Identity*, 1, 185-190.
- Triandis, H.C (1989). The self and social behaviour in differing cultural contexts. *Psychological Review*, 96, 506-520.
- Triandis, H. C. (1999). Cross-cultural psychology. *Asian Journal of Social Psychology*, 2, 127-143.
- Triandis, H. C. (2000). Dialectics between cultural and cross-cultural psychology. *Asian Journal of Social Psychology*, 3, 185-195.
- Triandis, H. C. (2001). Individualism – collectivism and personality. *Journal of Personality*, 69, 907-924.
- Triandis, H. C., Christopher, M., Hui, C. H. (1990). Multimethod of probes of individualism collectivism. *Journal of Personality and Social Psychology*, 59, 1006-1020.
- Uskul, A. K., Hynie, M., Lalonde, R. N. (2004). Interdependence as a mediator between culture and interpersonal closeness for Euro-Canadians and Turks. *Journal of Cross Cultural Psychology*, 35, 174-191.
- Voronov, M., Singer, J.A. (2002). The myth of individualism-collectivism: A critical review. *The Journal of Social Psychology*, 142, 461-480.
- Wheeler, L., Reis, H. T., Bond, M. H. (1989). Collectivism-individualism in everyday social life: The middle Kingdom and melting pot. *Journal Personality and Social Psychology*, 57, 79-86.
- Wood, A. M., Linley, P. A., Maltby, J., Baliouisis, M., Joseph, S. (2008). The authentic personality: A theoretical and empirical conceptualization and the development of the authenticity scale. *Journal of Counseling Psychology*, 55, 385-399.

Yamagishi, T. (1988). The provision of a sanctioning system in the United States and Japan. *Social Psychology Quarterly*, 51, 265-271.

Yetim, Ü. (2003). The impacts of individualism/collectivism, self-esteem, and feeling of mastery on life satisfaction among the Turkish university students and academicians. *Social Indicators Research*, 61, 297-317.

EK I

Kaçınmacı / Yaklaşmacı Benlik Düzenleme Ölçeği

Aşağıdaki Sorular Hayatınızdaki Belli Olayların Geçmişte Ya Da Simdi NE SIKLIKLA Meydana Geldiğini Öğrenmek İçin Hazırlanmıştır. Lütfen Cevaplarınızı Sizi En İyi Açıklayan Seçeneği İşaretleyerek Veriniz.										
1-----2-----3-----4-----5-----6-----7-----8-----9										
Bana Hiç Uygun Değil					Bana Çok Uygun					
1. Genellikle, hayatımdaki olumsuz olayları engellemeye odaklıyım.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	
2. Sorumluluk ve yükümlülüklerimi yeterince yerine getiremeyeceğim diye kaygı duyarım.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	
3. Sık sık umutlarıma ve hedeflerime nasıl ulaşacağımı hayal ederim.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	
4. Gelecekte olmaktan korktuğum kişi hakkında sıkça düşünürüm.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	
5. Gelecekte idealimde olmak istediğim kişi hakkında sıkça düşünürüm.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	
6. Genellikle, gelecekte elde etmeyi umduğum başarılarla odaklanırım.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	
7. Akademik hedeflerimi başaramayacağımdan dolayı sıklıkla endişelenirim.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	
8. Sıklıkla derslerimde nasıl başarıya ulaşacağımı düşünürüm.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	
9. Sıklıkla kendimi basıma gelmesinden korktuğum kötü şeyleri yasarken hayal ederim.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	
10. Sıklıkla, yaşamımdaki olası başarısızlıkları nasıl önleyebileceğimi düşünürüm.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	
11. Yaşamımda genellikle, kazançlara ulaşmaktan ziyade kayıpları önleme eğilimi gösteririm.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	
12. Okuldaki şu anki temel amacım derslerim konusundaki isteklerimi gerçekleştirmektir.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	
13. Okuldaki şu anki temel amacım derslerim konusunda olası bir başarısızlıktan kaçınmaktır.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	
14. Kendimi temel olarak, “idealimdeki ben”e ulaşmaya çalışan; yani umutlarını, arzularını ve hayallerini gerçekleştirmeye çalışan biri olarak görüyorum.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	
15. Kendimi temel olarak, “olmam beklenen” kişi olmaya çalışan; yani görevlerini, sorumluluklarını ve yükümlülüklerini	1	2	3	4	5	6	7	8	9	

yerine getirmeye çalışan biri olarak görüyorum.									
16. Genellikle, yaşamımda olumlu sonuçlar elde etmeye odaklanırım.	1	2	3	4	5	6	7	8	9
17. Sık sık kendimi, başıma gelmesini umut ettiğim güzel şeyleri yaşarken hayal ederim.	1	2	3	4	5	6	7	8	9
18. Genel olarak, başarısızlığı önlemekten ziyade başarıya ulaşmaya çaba gösteririm	1	2	3	4	5	6	7	8	9

EK II

Otantiklik Ölçeği

Aşağıda bazı ifadeler sunulmuştur. Lütfen ifadeleri okuyunuz ve bu ifadelerin sizi ne ölçüde **TANIMLADIĞINI** yanında bulunan sayılardan birini daire içine alarak işaretleyiniz.

	Beni Hiç Tanımlamıyor	Beni Nadiren Tanımlıyor	Beni Biraz Tanımlıyor	Kararsızım	Beni Tanımlıyor	Beni Oldukça Tanımlıyor	Beni Tamamen Tanımlıyor
1. Her zaman başkalarının benden belediklerini yapmak zorunda olduğumu hissedirim.	1	2	3	4	5	6	7
2. Kendime yabancılaştığımı hissediyorum.	1	2	3	4	5	6	7
3. Popüler olmaktansa kendim olmanın daha iyi olduğunu düşünüyorum.	1	2	3	4	5	6	7
4. Çoğu durumda kendime sadık kalırım.	1	2	3	4	5	6	7
5. Diğerlerinin görüşlerinden oldukça fazla etkilenirim.	1	2	3	4	5	6	7
6. Her zaman inandığım şeyleri savunurum.	1	2	3	4	5	6	7
7. Değer ve inançlarımla uyum içinde yaşarım.	1	2	3	4	5	6	7
8. Sanki kendimi çok iyi tanımıyor gibi hissediyorum.	1	2	3	4	5	6	7
9. Gerçekte hislerimin tam anlamıyla farkında değilimdir.	1	2	3	4	5	6	7
10. Genelde diğer insanların yapmamı söylediklerini yaparım.	1	2	3	4	5	6	7
11. Gerçek benliğimi yaşayamadığımı hissediyorum.	1	2	3	4	5	6	7
12. Diğer insanlar beni büyük oranda etkiler.	1	2	3	4	5	6	7

EK III

Benlik Ketlenmesine Verilen Duygusal Tepkiler

Aşağıdaki ifadeleri okuyunuz. Bu durumlarda kendinizi ne kadar **SİNİRLİ** hissedeceğinizi yan tarafta bulunan sayılardan birini daire içine alarak işaretleyiniz

		Hiç Sinirli Hissetmem	Çok az Sinirli Hissederim	Biraz Sinirli Hissederim	Oldukça Sinirli Hissederim	Çok Sinirli Hissederim
1.	Çok yakınım olsalar bile insanlar hayatıma müdahale ederlerse kendimi...	1	2	3	4	5
2.	Çok yakınım bile olsalar, insanların isteklerine boyun eğmek zorunda kalırsam kendimi...	1	2	3	4	5
3.	Hangi konuda olursa olsun bağımsızlığımın engellenmesi durumunda kendimi...	1	2	3	4	5
4.	Kendi ayaklarım üzerinde duramazsam kendimi...	1	2	3	4	5
5.	Ailemin ve yakın arkadaşlarımın isteklerine/görüşlerine ters düşen bir şey yapmak zorunda kalırsam kendimi...	1	2	3	4	5
6.	İçinde bulunduğum kültürün değerlerine ters düşen bir davranışta bulunmak zorunda kalırsam kendimi...	1	2	3	4	5
7.	Grubum ya da ailem içerisindeki uyumun bozulması durumunda kendimi...	1	2	3	4	5
8.	Grubum veya ailem bana ihtiyaç duyduğunda onların yanında olamazsam kendimi...	1	2	3	4	5

Aşağıdaki ifadeleri okuyunuz. Bu durumlarda ne kadar **MORAL BOZUKLUĞU** hissettiğinizi yan tarafta bulunan sayılardan birini daire içine alarak işaretleyiniz

		Hiç Moral Bozukluğu Hissetmem	Çok az Moral Bozukluğu Hissederim	Biraz Moral Bozukluğu Hissederim	Oldukça Moral Bozukluğu Hissederim	Çok Moral Bozukluğu Hissederim
1.	Çok yakınım olsalar bile insanlar hayatıma müdahale ederlerse kendimi...	1	2	3	4	5
2.	Çok yakınım bile olsalar, insanların isteklerine boyun eğmek zorunda kalırsam kendimi...	1	2	3	4	5
3.	Hangi konuda olursa olsun bağımsızlığımın engellenmesi durumunda kendimi...	1	2	3	4	5
4.	Kendi ayaklarım üzerinde duramazsam kendimi...	1	2	3	4	5
5.	Ailemin ve yakın arkadaşlarımın isteklerine/görüşlerine ters düşen bir şey yapmak zorunda kalırsam kendimi...	1	2	3	4	5
6.	İçinde bulunduğum kültürün değerlerine ters düşen bir davranışta bulunmak zorunda kalırsam kendimi...	1	2	3	4	5
7.	Grubum ya da ailem içerisindeki uyumun bozulması durumunda kendimi...	1	2	3	4	5
8.	Grubum veya ailem bana ihtiyaç duyduğunda onların yanında olamazsam kendimi...	1	2	3	4	5

Aşağıdaki ifadeleri okuyunuz. Bu durumlarda kendinizi ne kadar **ÜZGÜN** hissettiğinizi yan tarafta bulunan sayılardan birini daire içine alarak işaretleyiniz

		Hiç Üzgün Hissetmem	Çok az Üzgün Hissederim	Biraz Üzgün Hissederim	Oldukça Üzgün Hissederim	Çok Üzgün Hissederim
1.	Çok yakınım olsalar bile insanlar hayatıma müdahale ederlerse kendimi...	1	2	3	4	5
2.	Çok yakınım bile olsalar, insanların isteklerine boyun eğmek zorunda kalırsam kendimi...	1	2	3	4	5
3.	Hangi konuda olursa olsun bağımsızlığımın engellenmesi durumunda kendimi...	1	2	3	4	5
4.	Kendi ayaklarım üzerinde duramazsam kendimi...	1	2	3	4	5
5.	Ailemin ve yakın arkadaşlarımın isteklerine/görüşlerine ters düşen bir şey yapmak zorunda kalırsam kendimi...	1	2	3	4	5
6.	İçinde bulunduğum kültürün değerlerine ters düşen bir davranışta bulunmak zorunda kalırsam kendimi...	1	2	3	4	5
7.	Grubum ya da ailem içerisindeki uyumun bozulması durumunda kendimi...	1	2	3	4	5
8.	Grubum veya ailem bana ihtiyaç duyduğunda onların yanında olamazsam kendimi...	1	2	3	4	5

Aşağıdaki ifadeleri okuyunuz. Bu durumlarda kendinizi ne kadar **KIZGIN** hissedeceğinizi yan tarafta bulunan sayılardan birini daire içine alarak işaretleyiniz

		Hiç Kızgın Hissetmem	Çok az Kızgın Hissederim	Biraz Kızgın Hissederim	Oldukça Kızgın Hissederim	Çok Kızgın Hissederim
1.	Çok yakınım olsalar bile insanlar hayatıma müdahale ederlerse kendimi...	1	2	3	4	5
2.	Çok yakınım bile olsalar, insanların isteklerine boyun eğmek zorunda kalırsam kendimi...	1	2	3	4	5
3.	Hangi konuda olursa olsun bağımsızlığımın engellenmesi durumunda kendimi...	1	2	3	4	5
4.	Kendi ayaklarım üzerinde duramazsam kendimi...	1	2	3	4	5
5.	Ailemin ve yakın arkadaşlarımın isteklerine/görüşlerine ters düşen bir şey yapmak zorunda kalırsam kendimi...	1	2	3	4	5
6.	İçinde bulunduğum kültürün değerlerine ters düşen bir davranışta bulunmak zorunda kalırsam kendimi...	1	2	3	4	5
7.	Grubum ya da ailem içerisindeki uyumun bozulması durumunda kendimi...	1	2	3	4	5
8.	Grubum veya ailem bana ihtiyaç duyduğunda onların yanında olamazsam kendimi...	1	2	3	4	5